

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922.

Första kammaren.

Nr 14.

Lördagen den 4 mars f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Linders* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 87, angående tillskott till dyrtidstillägg för lantbruksingenjörer;
nr 88, angående dyrtidstillägg åt distriktsveterinärer;
nr 93, angående ändrade bestämmelser för understöd åt nötboskaps-
premiering och tjurföreningar; samt
nr 94, angående tillskott till dyrtidstillägg för vissa lantmätare.

Justerades protokollen för den 25 och den 28 nästlidne februari.

Herr statsrådet *Svensson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 89, angående godkännande av tullverkets utgiftsstaten för tiden
1 januari—30 juni 1923 m. m.;

nr 90, med förslag till kungörelse angående ändrad lydelse dels av
§ 8 mom. 1, 2 och 3, § 9 mom. 1 samt § 13 mom. 1 och 2 i förordningen
den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor, dels av § 2 mom. 2 i
tulltaxeunderrättelserna, dels ock av § 3 i förordningen den 31 maj 1907
angående rätt att hos generaltullstyrelsen erhålla upplysning rörande
tullbehandlingen av varor, avsedda att till riket införas;

nr 91, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § i för-
ordningen den 6 november 1908 angående en särskild stämpelavgift vid
köp och byte av fondpapper;

nr 92, angående beredande av årligt understöd åt städerskan vid
postsparbanken Johanna Christina Nilsson;

nr 95, angående förslag till förordning angående fortsatt tillämp-
ning av förordningen den 22 april 1921 om rätt för Konungen att i visst
fall åsätta särskild tullavgift; samt

nr 96, angående godkännande av ett mellan Sverige och Ryssland
avslutet preliminärt avtal.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 83, angående den framtida användningen av Jämtlands roteringskassa.

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen och propositionen om tilläggsstat för år 1922 gjorda framställningar om vissa anslag till patent- och registreringsverket.

I den till riksdagen den 7 januari 1922 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under tiden 1 januari—30 juni 1923 hade Kungl. Maj:t under tionde huvudtiteln, med återopande av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över handelsärenden samma dag, punkterna 19 och 21, föreslagit riksdagen att

dels, för år räknat, minska det i staten för patent- och registreringsverket upptagna förslagsanslaget till renskrivning och skrivmaterialier m. m., nu 105,000 kronor, med 15,900 kronor till 89,100 kronor,

dels, likaledes för år räknat, höja det i samma stat upptagna förslagsanslaget till bidrag till patentunionens internationella byrå i Bern, nu 1,600 kronor, med 1,600 kronor till 3,200 kronor,

dels för tiden 1 januari—30 juni 1923 upptaga det ordinarie reservationsanslaget till upprätthållande av patent- och registreringsverkets verksamhet, nu 970,440 kronor, med hälften av det belopp, som, vid bifall till vad förut föreslagits, skulle utgöra slutsumman av staten för patent- och registreringsverket, eller 478,070 kronor, att direkt utgå av patent- och varumärkes- samt registreringsavgifters medel,

dels ock för beredande av tillfällig försträckning åt patent- och registreringsverket å extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 anvisa ett förslagsanslag, högst, 75,000 kronor, att av patent- och registreringsverket återbetalas, i den mån reservationerna å anslaget till upprätthållande av ämbetsverkets verksamhet därtill lämnade tillgång.

Vidare hade Kungl. Maj:t i propositionen med förslag till tilläggsstat för år 1922 under samma huvudtitel (punkt 4) föreslagit riksdagen att för beredande av tillfällig försträckning åt patent- och registreringsverket å tilläggsstat för år 1922 anvisa ett förslagsanslag, högst, 225,000 kronor, att av patent- och registreringsverket likaledes återbetalas i den mån reservationerna å anslaget till upprätthållande av ämbetsverkets verksamhet därtill lämnade tillgång.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag,

I) för år räknat, minska det i staten för patent- och registreringsverket upptagna förslagsanslaget till renskrivning och skrivmaterialier m. m., nu 105,000 kronor, med 15,900 kronor till 89,100 kronor;

II) likaledes för år räknat, minska det i samma stat upptagna förslagsanslaget till böcker och tidskrifter m. m., nu 200,000 kronor, med 20,140 kronor till 179,860 kronor;

III) likaledes för år räknat, höja det i samma stat upptagna förslagsanslaget till bidrag till patentunionens internationella byrå i Bern, nu 1,600 kronor, med 1,600 kronor till 3,200 kronor;

IV) för tiden 1 januari—30 juni 1923 upptaga det ordinarie reservationsanslaget till upprätthållande av patent- och registreringsverkets verksamhet, nu 970,440 kronor, med hälften av det belopp, som, vid bifall till vad förut föreslagits, skulle utgöra slutsumman av staten för patent- och registreringsverket, eller 468,000 kronor,

att direkt utgå av patent- och varumärkes- samt registreringsavgifters medel;

V) för beredande av tillfällig försträckning åt patent- och registreringsverket anvisa

a) å extra stat för tiden 1 januari—30 juni 1923 ett förslagsanslag, högst, 75,000 kronor, samt

b) å tilläggsstat för år 1922 ett förslagsanslag, högst, 200,000 kronor,

att av patent- och registreringsverket återbetalas i den mån reservationerna å anslaget till upprätthållande av ämbetsverkets verksamhet därtill lämnade tillgång.

I motiveringen hade utskottet gjort åtskilliga uttalanden rörande kostnaderna för patent- och registreringsverkets nybyggnad. Vidare hade utskottet anfört, att utskottet i sammanhang med frågan om nybyggnadskostnaderna fäst sin uppmärksamhet vid ett skiljedomsförfarande rörande vissa av dessa kostnader; och hade utskottet, efter redogörelse för vad utskottet av handlingarna i ärendet inhämtat angående berörda skiljedomsförfarande, yttrat följande:

”Vad sålunda förekommit har utskottet funnit så anmärkningsvärt, att utskottet ansett sig icke kunna underlåta att bringa detsamma till riksdagens kännedom. Redan den omständigheten att sådan anordning vidtagits, att en eventuell tvist, däri statsverket är part, skall avgöras av skiljemän, som tillsätts av en enskild institution, utan rätt för vederbörande statsmyndighet att taga någon del i personvalet, måste anses synnerligen betänklig. Vidare har ej heller, såvitt av handlingarna framgår, något försök gjorts att få skiljedomen upphävd, vilket, med hänsyn till vad justitiekanslern anfört i ärendet, synes kunnat vara väl motiverat. Överhuvudtaget kan man icke värja sig för den uppfattningen, att vid behandlingen av detta ärende statsverkets intressen icke blivit av dem det vederbort på önskvärt sätt tillvaratagna. Utskottet vill emellertid omförmåla, att, enligt vad utskottet inhämtat, dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet med anledning av vad i ärendet förekommit sett sig föranlåten att den 28 juli 1921 från ett stort antal verk och inrättningar inhämta yttranden, huruvida det kan anses lämpligt att för framtiden i avtal om utförande på entreprenad av visst arbete för deras räkning intaga bestämmelse om att tvister på grund av avtalet icke få instämmas till domstol utan skola hänskjutas till avgörande av skiljemän.”

En vid utlåtandet fogad reservation av herrar C. J. G. Swartz,

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

Anslag till pa-
tenti- och re-
gistreringsver-
ket m. m.
(Forts.)

H. F. Lamm, O. Bergqvist, S. E. J. Lübbeck och B. F:son Holmgren hade avseende på nyss återgivna del av utskottets motivering, vilken enligt reservanternas åsikt bort hava följande lydelse:

”Vad sålunda förekommit har utskottet ansett sig böra bringa till riksdagens kännedom. Emellertid har utskottet inhämtat, att dåvarande chefen för kommunikationsdepartementet med anledning av vad i detta ärende förekommit sett sig föranlåtten att den 28 juli 1921 från ett stort antal verk och inrättningar inhämta yttranden, huruvida det kan anses lämpligt att för framtiden i avtal om utförande på entreprenad av visst arbete för deras räkning intaga bestämmelse om att tvister på grund av avtalet icke få instämmas till domstol utan skola hänskjutas till avgörande av skiljemän. Utskottet vill för sin del understryka vikten av att denna fråga noggrant överväges och snarast möjligt bringas till sin lösning, med syfte att jämväl klargöra under vilka former staten lämpligen kan begagna sig av skiljedomsväsendet i ekonomiska tvister, och förväntar utskottet, att resultatet av utredningen bringas till riksdagens kännedom.”

Herr S w a r t z: Herr talman! Jag har ingen invändning att göra mot det slut, vartill utskottet kommit, och har sålunda med avseende å klämman ej något säryrkande i det avseendet, men det är en del av motiveringen, som jag och mina medreservanter omöjligt ha kunnat förena oss med utskottet om.

Utskottet har ansett sig böra redogöra vidlyftigt för ett ärende med avseende å en skiljedom, som har fällts mellan kungl. byggnadsstyrelsen och byggnadsfirman Zetterbergs aktiebolag rörande patent- och registreringsverkets nybyggnad. Jag har heller ingenting emot, att den redogörelsen har intagits i utskottets utlåtande, då detta ärende har givit åtskillig anledning att tala om sig och det sålunda kan anses vara rätt bra, att frågan kommer upp, men de slutsatser, till vilka utskottet har kommit efter denna redogörelse, kan jag omöjligen taga på mig ansvaret att vara med om.

Utskottet har på sid. 7 resumerat sitt intryck av vad som i ärendet förekommit på det sätt, att man ”över huvud taget icke kan värja sig för den uppfattningen, att vid behandlingen av detta ärende statsverkets intressen icke blivit av dem det vederbort på önskvärt sätt tillvartagna”. Det är, såvitt jag förstår, en synnerligen skarp reprimand, som göres i detta avseende. För min del skulle jag vilja som en första anmärkning framställa det påståendet, att när man gör en så skarp förebräelse, så skall man åtminstone precisera vem det är, som träffas av denna förebräelse. Detta har icke skett, ty man säger: ”dem det vederbort”. Detta är, som herrarna kanske litet var av sin erfarenhet i det praktiska livet ha förnummit, ett uttryck, som man använder, när man egentligen ej vet, vem det är man skall rikta sig emot. Då säger man ”vederbörande” och överlåter åt dem, som få höra anmärkningen, att själva tillämpa den på den ena eller den andra. Själv preciserar man ej vem ”vederbörande” är, och om man ser på den redogörelse, som förut

är lämnad här, så kan man ej heller av den få klart för sig, vem det är, som drabbas av denna skarpa förebräelse. Jag skall ej heller försöka gå in på något uppbenande av den frågan. Det tillhör ju ej mig eller mina medreservanter, som över huvud taget ej velat vara med om anmärkningen. Det överlåter jag åt dem, som varit med om anmärkningen, ty de måste väl i alla fall erkänna det vara ganska oriktigt att utslunga en förebräelse av denna beskaffenhet utan att man vågar säga ifrån, mot vem man gör denna anmärkning. Jag skall för min del endast uppehålla mig vid de grunder, på vilka man stöder denna anmärkning, den må så vara riktad mot den ene eller den andre.

Det är, som herrarna finna på det, som står på sid. 7, två olika grunder. Den ena grunden angives sålunda: "Redan den omständigheten, att en sådan anordning vidtagits, att en eventuell tvist, däri statsverket är part, skall avgöras av skiljemän, som tillsättas av en enskild institution, utan rätt för vederbörande statsmyndighet att taga någon del i personvalet, måste anses synnerligen betänklig." Jag lämnar därhän, huruvida i detta ligger något slags anmärkning mot, att denna fråga över huvud taget har blivit bragt inför en skiljedomstol. Det ligger icke tydligt uttryckt däri, och jag får därför åtminstone tills vidare anse, att det icke har varit meningen att uttala, att det gäller den omständigheten, att frågan blivit hänskjuten till skiljedom, men väl den omständigheten, att den blivit hänskjuten till en skiljedomstol, som blivit utsedd på det sätt, som här anförts: av en enskild institution. Det vill sålunda synas, som om utskottsmajoriteten skulle föredraga det sätt, varpå skiljedomstolar eljest brukas sammansättas, nämligen så, att vardera parten utser sin skiljeman och dessa båda utse en tredje eller, om de ej kunna enas om valet, detta överlämnas åt en utomstående myndighet — i Stockholm skulle jag tro överståthållarämbetet. Här är det, som det framgår av den förut lämnade redogörelsen, så, att det är Sveriges tekniskt-industriella skiljedomsinstitut, som har tillsatt dessa skiljemän. Sveriges tekniskt-industriella skiljedomsinstitut instiftades den 15 december 1913 efter ett sammanträde med fullmäktige för landets främsta tekniska och industriella korporationer. Detta skiljedomsinstitut kom till stånd just på grund av de många olägenheter, som hade visat sig vara en följd av det eljest lagstadgade sättet att utse skiljemän. Då det nämligen allt mer och mer blev klart att de skiljemän, som på det sättet blevo utsedda, ansågo sig i första hand vara mer eller mindre advokater var och en för den part, som hade utsett dem, varigenom således hela avgörandet låg i händerna på ordföranden, vare sig han nu blev tillsatt genom samstämmade beslut av de båda andra skiljemännen eller av utomstående, så låg det i sakens natur, att, när detta allt mer och mer utvecklade sig så, att hela avgörandet sålunda kom att ligga i en enda mans hand och man ej kunde begära, att han skulle vara tekniskt instruerad på de områden, inom vilka hans skiljedom rörde sig, så befanns det, att denna olägenhet var av den beskaffenhet, att man måste söka råda hot därför. Och efter en noggrann utredning av sakkunnigt folk kom detta Sveriges

Anslag till patient- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

tekniskt-industriella skiljedomsinstitut fullt enstämmigt till stånd med en styrelse, som enligt vad här tillgängliga uppgifter tydligt giva vid handen, är fullt allsidigt tillsatt. Det är detta skiljedomsinstitut, som har utsett domarne i detta fall, och det har vid detta tillfälle ej nöjt sig med att utse tre, utan det har blivit fem. Ordföranden skall alltid vid ett sådant tillfälle vara en för framstående praktisk insikt känd jurist, i detta fallet ett justitieråd. Jag kan därför ej finna, att den anmärkning, som har blivit gjord beträffande sättet för utseende av skiljedomarne, är befogad. Att på det sättet något som helst åsidosättande av ena partens, i detta fall statens, intressen med hänsyn till ett sakkunnigt och opartiskt avgörande skett, kan ej påstås. Hela meningen med detta tekniskt-industriella skiljedomsinstituts inrättande och tillvägagångendet sedan vid utseendet av skiljedomare har ju varit att flytta upp skiljedomsinstitutet på ett högre plan än det, varpå det förut befann sig, att göra skiljedomstolen till en verkligt opartisk domstol, som med full sakkunskap och full opartiskhet och under ledning av den högsta juridiska insikt skulle avkunna sin dom. Resultatet måste därför i detta avseende anses bli så nära som möjligt lika det, som skulle ha ernåtts, för den händelse man hade gått fram domstolsvägen, men med den stora skillnaden, att man på detta sätt hastigare kommit till ett slut, vilket är av den största betydelse för båda parterna. Jag kan sålunda ej finna annat än att den anmärkning, som statsutskottets majoritet här framställt under den första punkten, är fullständigt obefogad, och att ett godkännande av densamma skulle leda till en tillbakagång med avseende å skiljedomsinstitutets om jag så får säga värdighet och effektivitet.

Den andra anmärkningen, som här framställes, framgår av punkten därefter. Där står: "Vidare har ej heller, såvitt av handlingarna framgår, något försök gjorts att få skiljedomen upphävd, vilket, med hänsyn till vad justitiekanslern anfört i ärendet, synes kunnat vara väl motiverat." Vad justitiekanslern har sagt synes på sid. 6 och sid. 7. Byggnadsstyrelsen gick in till Kungl. Maj:t för att få bemyndigande att utbetala det belopp, som skiljedomen hade förklarar den skyldig att utbetala, och då hörde Kungl. Maj:t justitiekanslern, och han gav i ett utlåtande av den 8 juni 1921 det svaret bland annat, "att det enligt ämbetets uppfattning måste ur rättslig synpunkt anses ganska märkligt, att skiljemännen, med den lydelse entreprenadkontraktet hade, kunnat förplikta kronan att utgiva gottgörelse till entreprenören för ifrågavarande merkostnader. Att på materiella skäl överklaga skiljedomen vore emellertid lagligen uteslutet. Däremot förelåg möjlighet att få pröva vissa frågor av formell innebörd, nämligen huruvida tvisten skjutits under skiljemännen samt huruvida skiljedomen meddelats inom stadgad tid. I båda frågorna förelågo emellertid av kronans ombud inför skiljemännen gjorda medgivanden. Ehuru ämbetet för sin del ansåge det tvivelaktigt, huruvida ombudet varit behörigt att göra berörda medgivande, torde dock utsikten att på antydda grunder undgå verkställigheten av domen icke vara stor. Och med anledning därav ansåg sig ämbetet icke böra avstyrka, att besparingarna på anslaget för patent- och

registreringsverket toges i anspråk för denna betalningsskyldighet." — *Anslag till patent- och registreringsverket m. m.* (Forts.)

Att på detta yttrande från justitiekanslern grunda ett sådant uttalande, som utskottet gjort, där det säges: "vilket, med hänsyn till vad justitiekanslern anfört i ärendet, synes kunnat vara väl motiverat", det synes mig vara mindre väl motiverat, ty slutklämman i justitiekanslerns utlåtande är ju i alla händelser den, att oaktat justitiekanslern drar fram alla möjliga skäl, som skulle kunna tala för ett möjligt upphävande av skiljedomen, så underkänner han själv allesamman och förklarar, att det ej synes finnas någon egentlig utsikt — eller, som det visst står: icke någon stor utsikt till att få domen hävd. Detta lär väl betyda, så vitt jag förstår, att justitiekanslern i själva verket avstyrker ett överklagande av domen, emedan ett sådant endast skulle medföra en ytterligare tidsutdräkt, ytterligare kostnader utan att medföra något för statsverket förmånligare resultat. Under sådana förhållanden må jag säga, att detta uttalande från statsutskottets sida, för den händelse, att riksdagen gör det till sitt, kan komma att leda till mycket egendomliga och ingalunda lyckliga konsekvenser, såvitt jag kan se. Det förefaller nämligen, som om statsutskottet här skulle ha den uppfattningen, att oaktat allt vad som kan sägas emot och oaktat de ytterst ringa utsikterna till att kunna få någon saklig ändring i frågan, så skall i alla händelser, så snart som en skiljedom har gått Kungl. Maj:t och kronan emot, denna skiljedom dragas under högre instans och tvisten därom fortsättas. Jag skulle vilja fråga: vart tro herrarna, att det leder, för den händelse riksdagen uttalar en sådan åsikt, att det icke alls skall komma an på de högre myndigheterna att med hänsyn till den juridiska sidan av frågan och med hänsyn till utsikten att kunna erhålla en ändring bedöma, huruvida det är skäl att överklaga domen eller ej, utan att domar av den här beskaffenheten ovillkorligen skola överklagas? Det vore utan allt tvivel synnerligen bekvämt för de myndigheter, som komma i fråga, att bara få peka på, att riksdagen har sagt, att i sådana här fall skola vi gå vidare. Det uttalande, som riksdagen har gjort, kan omöjligen tydas på annat sätt än att vi skola gå på utan att alls bedöma saken eller hänskjuta till någon annans bedömande, huruvida det finnes någon som helst utsikt att vinna någonting. Vi skola göra det. För oss är det ju bekvämast och enklast att göra det. Jag skulle vilja fråga, huruvida det vore ett gott exempel, som på detta sätt ifrån statens sida skulle givas, och huruvida det icke skulle med avseende över huvud taget å sättet att taga emot skiljedomar medföra konsekvenser, som ingalunda skulle vara av någon lycklig beskaffenhet för rättsväsendet inom landet och uppskattningen av en skiljedoms giltighet. Jag kan för min del lika litet som mina medreservanter vilja taga på mig ansvaret för att tillråda riksdagen att göra ett uttalande i denna sak på grund av en framställning, en granskning, som statsutskottet har gjort, av en dom, ett juridiskt förfarande i en juridisk fråga, vilket — jag vågar säga det — ingen enda i statsutskottet har den ringaste förutsättning att kunna bedöma. Jag kan icke förstå, att riksdagen på grund härav skulle inlåta sig på att göra ett uttalande av en

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

beskaffenhet, som jag finner vara prejudicerande för framtiden. Jag kan omöjligt finna, att statsutskottet i det avseendet har den auktoriteten, att riksdagen, med stöd av denna auktoritet, kan våga sig på att göra ett sådant uttalande, som här är ifrågasatt.

Vi reservanter hava därför för vår del ställt oss på en mycket försiktigare ståndpunkt. Vi hava erinrat om att denna fråga är upptagen till en allsidig undersökning. Dåvarande kommunikationsministern har utfärdat cirkulär till alla verk och institutioner, som kunde beröras av frågor av denna art, med förfrågan till dem, huruvida de ansågo, att skiljedom skulle över huvud komma till användning, då staten var den ena parten, eller om det skulle lämnas till domstol direkt. Vi hava ansett, att man bör avvakta denna utrednings resultat, som ju kommer att klarlägga frågan ganska väsentligt och på ett helt annat sätt än som den här föreligger, och vi hava också understrukt, att man därvidlag också behöver få klart för sig, under vilka former det skulle vara lämpligt för staten att fortfarande använda sig av skiljedomsinstitutet, ett användande, som jag för min del anser skulle vara mycket olyckligt att avstå ifrån. Längre hava icke vi kunnat komma med anledning av vad som förekommit, och jag kan icke se, annat än att det skulle vara synnerligen försiktigt och alldeles tillräckligt från riksdagens sida att i detta avseende följa reservanterna. Uppmärksamheten är tillräckligt fäst på saken genom den långa relation av ärendet, som här förekommer och mot vilken vi icke hava någon invändning att göra; men konklusionen är av sådan beskaffenhet, att man i alla händelser icke kan fullt stå för den.

Jag ber, herr greve och talman, att i anledning av vad jag nu yttrat få yrka bifall till den av mig och andra avgivna reservationen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Den fråga, som nu föreligger till behandling, d. v. s. huruvida i sammanhang med behandlingen av patent- och registreringsverkets stat frågan rörande en i detta verks nybyggnadsfråga fallen skiljedom borde upptagas till belysning eller icke, den frågan har behandlats vid icke mindre än tre statsutskottssammanträden. Denna behandling har givit till resultat, att den majoritet, som nu står bakom utskottets förslag, både i fråga om antalet och i fråga om övertygelsen, att ett sådant uttalande borde göras, vuxit i styrka.

Den uppfattning som den föregående ärade talaren först drev var ju, att frågan icke borde beröras och att något dylikt uttalande icke borde göras. Han har sedermera gått över på den ståndpunkten, att han icke riktar några anmärkningar mot att man redogör för fallet i fråga och fäster riksdagens uppmärksamhet på det, fastän han anser, att man icke bör draga de slutsatser av vad som i saken förekommit, som utskottsmajoriteten gjort.

Vad då den frågan vidkommer, huruvida det finns anledning för riksdagen att i detta sammanhang godkänna icke blott att redogörelse för fallet lämnas, utan även att man intager en viss ståndpunkt till

huruvida vad som skett är skäligt och riktigt eller icke, så sammanhänger den ju med att detta fall är det första, som på sådant sätt sammanhänger med ett av statsutskottet behandlat ärende, att statsutskottet fått tillfälle att närmare granska den skiljedomsverksamhet, som förekommit gentemot statsverket under den senaste tiden. Det är dessutom det första fall, där skiljenämnd tillsatts, icke på sätt som lagen om skiljedomsinstitutet stadgar, utan med anledning av i kontraktet intagen särskild bestämmelse. Det visade sig ju därvid, att man redan vid upprättandet av entreprenadkontraktet ansett lämpligt och skäligt att överlämna statsintressena till avgörande av en skiljenämnd, tillsatt av ett enskilt institut, Sveriges tekniskt-industriella skiljedomsinstitut.

Inom statsutskottets majoritet blev man snart fullständigt på det klara med att ett dylikt överlämnande, som, såvitt vi kunde se, i viss mån ställer statsverket rättslöst, i fortsättningen icke borde få ske. Det är väl ändå uppenbart, att även om, såsom man har anledning antaga, detta institut ansträngt sig, liksom säkerligen alla, som medverkat i skiljedomsförfarandet, ansträngt sig att åstadkomma ett enligt varje deltagares omdöme opartiskt och rättvist resultat, så kan man icke bortse från att detta skiljedomsinstitut dock omfattar entreprenörs- och leverantörsintressen av den beskaffenhet, att de måste vid bedömandet av frågor av ifrågavarande art anses stå i visst motsatsförhållande till statsverket. Att under sådana omständigheter detta institut skulle äga tillsätta hela skiljenämnden och att man vid kontraktets uppgörande kunnat vara med om att fatta ett dylikt beslut, fann statsutskottet vara så anmärkningsvärt att utskottet för sin del måste uttala, att det ogillade detta förfaringssätt. Vad som sedermera följt bekräftar, såvitt jag kan förstå, att denna statsutskottets uppfattning om själva utgångspunkten var riktig. Hur man än i fortsättningen kan komma att förfara med skiljedomar, där staten är part, så tror statsutskottets majoritet, att det icke vore lämpligt att fullfölja det förfaringssätt, som inlets genom den skiljedom, som det nu är fråga om. I detta avseende anser man sålunda, att den slutsats, statsutskottet i fortsättningen drager, är redan på detta förfaringssätt tillämpligt. Sedermera kan man ju icke — man må vara jurist eller ej — bortse från det sakförhållandet, som ju var och en har möjlighet att bedöma, att det domslut, till vilket skiljedomsinstolen kommit, formellt är oförenligt med vissa kontraktsbestämmelser. En kontraktsbestämmelse innehåller ju uttryckligen, att entreprenören i händelse av strejk, lockout eller blockad — utan hans eget förvållande — skall vara berättigad till förlängning av arbetstiden motsvarande den tidsförlust han bevisligen lidit, *men icke skall äga rätt till annan ersättning*. Detsamma skulle gälla även om entreprenören hindrades i sitt arbete av force majeure, och i kontraktet nämnes också uttryckligen såsom sådan orsak även krig. När vidare i varje skiljedom, där å ena sidan stå vissa billighetsanspråk från en enskilds sida — det kan icke bortses från att vissa anspråk äro motiverade ur billighetssynpunkt — och å andra sidan stå statsverkets intressen, det är uppenbart, att hela denna situation alstrar benägenhet att tillmötesgå den enskildes anspråk

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

Anslag till patient- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

gentemot statsintressena, så har man i statsutskottet, när denna skiljedom sålunda föll i uppenbar motsättning till kontraktets ordalag, ansett, att man i detta fall bort så långt som möjligt använda de av justitiekanslern anvisade utvägarna för att få domens rättsgiltighet prövad. När skiljenämnden icke tillkommit på sätt lagen om skiljemän stadgar, utan på grund av en i kontraktet införd anvisning, och när sedermera skiljedomen, både i fråga om nämndens behörighet att handlägga ärendet och i fråga om själva realtvisten, föll på sätt här skett, samt man måste säga sig att vad som än kommit att stå i kontraktet till förmån för statsintressena och till skydd för dessa blivit fullkomligt betydelselöst, så ansåg man inom utskottet, att de juridiska möjligheter bort tillvaratagas, som här förelegat att ur rättslig synpunkt få skiljedomen prövad. Jämväl ur den synpunkten fann man således, att ett uppgivande av dessa återstående möjligheter icke bort ske.

När man ser vad som följde omedelbart efter detta delvis prejudicerande utslag, då skiljedom på skiljedom började falla, varvid statsverket i fall efter fall förpliktigades till ersättning, då tror jag också, att man har anledning att vid detta första prejudicerande fall ur statens synpunkt anlita alla de möjligheter, som kunna stå till buds för att hävda statens ekonomiska intressen.

Ur denna synpunkt sett är, tror jag, det uttalande, som statsutskottet här gjort, väl berättigat och ur samhällets synpunkt motiverat. Och jag anser vidare, att de ordalag, som använts, icke äro sådana, att de böra förhindra någon att biträda utskottets förslag. Ty det finns även ett annat ansvar än det, som herr Swartz talade om: deras ansvar som på ett eller annat sätt medverkat — det finnes även sådant ansvar, som åtminstone riksdagen måste känna, ansvar för att statsintressena fullt ut och behörigen tillvaratagas. Det är sistnämnda ansvar, statsutskottets majoritet i det förevarande fallet känt och som föränlett majoriteten att komma till det beslut, vartill den kommit.

Jag tillåter mig alltså att från dessa synpunkter yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Stendahl: Byggnadsstyrelsen har genomgående bestritt den ifrågasvarande skiljenämndens behörighet att taga upp dessa nu föreliggande frågor till behandling.

Justitiekanslern grundar sitt yttrande därpå, att i skiljedomen uppgives, att byggnadsstyrelsens ombud, före justitieministern Sandström, medgivit domstolens behörighet att döma i frågan, d. v. s. att han skulle emot sina uppdragsgivares klara instruktioner hava gjort ett medgivande, vartill han icke varit berättigad.

Det har intresserat mig att något närmare taga reda på den här saken, och jag har skaffat mig tillgång till skriftväxlingen emellan styrelsen i fråga och advokaten Sandström. I ett brev av den 19 april 1921 till byggnadsstyrelsen säger advokaten Sandström, samtidigt som han överskickar domen till styrelsen, följande: "I domen förekommande

uppgifter att Kungl. styrelsen skulle hava återkallat sin invändning mot skiljedomstolens behörighet, synes bero på ett missförstånd, i det att invändningen i fråga fastmera blev av skiljenämnden redan vid första eller andra sammanträdet ogillad.”

Anslag till patient- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

Advokaten Sandström bestrider således alldeles bestämt, att sådana medgivanden gjorts, som i domen angivas hava förekommit, och under sådana förhållanden torde man med ännu mer fog kunna ifrågasätta, huruvida statens intressen verkligen här har tillvaratagits då man underlåtit att försöka få en skiljedom av den art, som här föreligger, upphävd.

I alla kontrakt, som jag har att underteckna för Stockholms stad och där jag träffat på bestämmelser, att Sveriges tekniskt-industriella skiljedomsinstitut skall vara skiljedomare, har jag strukit den bestämmelsen. Och jag vill säga, att staden endast mått bra därav, och att jag tror det vore rätt så nyttigt, om staten ville taga under övervägande. Huruvida icke den skulle slå in på samma bog. Med den erfarenhet jag har av detta mål, förefaller det mig, som om statsutskottets uttalande snarare vore för mildt än motsatsen, och jag har således ingen anledning att icke instämma i det yrkande, som statsutskottet gjort. Jag skulle till och med vilja uttala ett beklagande av att statsutskottet, då det funnit så pass grava skäl föreligga till anmärkning, icke begagnat sig av sin grundlagsenliga rätt och remitterat ärendet till konstitutionsutskottet.

Herr Lyberg: Herr talman! För min del måste jag säga, att jag icke kan annat än instämma i utskottsmajoritetens uttalande, att det bör tagas under övervägande, huruvida statsverket över huvud taget skall låta eventuella tvister enligt en generell bestämmelse i ett kontrakt vara beroende av skiljenämnds avgörande på sätt i det ifrågavarande fallet har ägt rum, nämligen avgörande genom skiljemän, utsedda av detta enskilda institut. Jag måste instämma i detta uttalande, därför att jag över huvud taget är rätt skeptisk beträffande den materiella rätt, som man får, då man går till skiljemän, och att, såsom herr C. G. Ekman har sagt, man särskilt måste ställa sig rätt tvivlande, då en enskild part står gent emot kronan inför en skiljenämnd. Jag behöver icke vidare utveckla de skäl, som han för denna ståndpunkt har framfört, men ännu mera oegentligt måste det över huvud taget, enligt min mening, vara att lämna avgörandet åt ett enskilt institut, vars vägar till sist man ju icke kan vara så alldeles säker på. Jag vill härmed icke på något sätt säga, att de arbeten, som detta institut hittills har utfört, behöva på något vis giva anledning till den förmodan, att icke institutet gör så gott det kan, och att det icke i allmänhet har gått ganska bra för det. Jag vill emellertid erinra om att det finns ingenting, som hindrar, att sedan en tvist väl blivit aktuell, när man vet var kvintessensen i tvisten ligger, man går till detta institut, men att helt generellt bestämma, att alla tvister i ett avtal skola avgöras av institutet, synes mig vara olämpligt.

Däremot måste jag säga, att jag delar den uppfattning, som här i första hand utvecklats av herr Swartz, och jag gör det framför allt

Anslag till patient- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

på grund av detta utskottets uttalande om att "av dem det vederbort" statsverkets intressen icke på önskvärt sätt tillvaratagits. Detta uttalande utsäger, såsom herr Swartz anmärkte, icke vem anmärkningen riktar sig emot, men om man läser handlingarna, måste man draga den slutsatsen, att den till sist träffar en person, som för sin enskilda yrkesverksamhet måste i hög grad vara beroende av det förtroende han äger och, om riksdagen ansluter sig till statsutskottets uppfattning, måste riskera, att detta förtroende väsentligt rubbas. Det skall, såsom herr Swartz anmärkte, fordras synnerligen starka och närmare utvecklade skäl för att riksdagen rättvisligen skall göra ett dylikt uttalande. Här har, så vitt jag ser, icke annat anförts som stöd för det ifrågasatta uttalandet än justitiekanslerns erinran i sitt yttrande, att i de båda frågor, som enligt hans mening skulle kunna underställas domstols prövning, ombudet, d. v. s. den enskilde person, som vid sin yrkesverksamhet är beroende av andras förtroende, gjort medgivanden inför skiljemännen. Det ena medgivandet avser rätt för skiljemännen att, senare än lagen i allmänhet medger, meddela sitt avgörande i saken. Nu vet var och en, som haft något med skiljemannaförfaranden att göra, att sådana medgivanden mycket ofta förekomma och måste förekomma för att över huvud taget parterna skola kunna hinna få in den utredning, som är behöflig och vilken naturligtvis är av intresse för båda parterna, om man vill det materiellt rätta. Vad det andra medgivandet angår, så har det för det första nyss upplysts, att ombudet i fråga självt säger, att han icke gjort något sådant medgivande. Men för det andra vill jag erinra, att om ett sådant medgivande gjorts, det hade varit mycket naturligt enligt min mening, därför att jag tror, att varje jurist, som något följt med domstolspraxis beträffande tolkningen av en skiljemannaklausuls omfattning, måste säga, att med den avfattning skiljedomsavtalet i förevarande fall haft, domstolarna utan tvivel skulle hava godkänt skiljemännens uppfattning eller uppfattningen över huvud taget att skiljemännen voro behöriga. Men till sist och för det tredje förhåller det sig på det sättet, att om också ett medgivande i den här delen varit gjort, hade det ej heller haft den ringaste betydelse för frågan om statsverkets möjligheter att få denna behörighet prövad av domstol, därför att ett sådant medgivande, varigenom skiljedomsavtalet eventuellt utsträckes, icke kan göras annat än i skriftlig form och naturligtvis av parten själv eller ombud, som därtill är bemyndigat. I förevarande fall har givetvis något sådant uppdrag icke lämnats ombudet, då så vitt man av handlingarna kan finna, ombudet endast erhållit rätt att inför skiljemännen föra talan.

Jag anser således för min del, att under alla omständigheter ur utskottsmajoritetens motivering bör utgå den sats, som börjar med orden "Överhuvudtaget kan" och slutar med ordet "tillvaratagna".

Men därjämte är jag fullt ense med herr Swartz om att det uttalande, som statsutskottet gjort angående skäligen anledning till klander mot skiljedomen, icke heller bör stå kvar i motiveringen, dels därför att, som jag sagt, jag tror, att det icke varit möjligt att vinna någon änd-

ring, och dels därför att — alldeles oavsett detta — det är en rent juridisk, formell fråga, som icke rimligen vare sig statsutskottet eller riksdagen bör bedöma utan synnerligen klart bindande skäl för eller emot.

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.

(Forts.)

Under hänvisning till vad jag sålunda tillåtit mig anföra och under ytterligare betonande av särskilt det olyckliga i att genom ett sådant riksdagsuttalande en enskild man skadas i sin yrkesverksamhet utan att starka skäl för ett sådant uttalande förebragts, tillåter jag mig, herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets motivering sådana den är avfattad i tredje stycket på sid. 7, med uteslutande av den del av samma stycke, som börjar med orden "Vidare har" och slutar med ordet "tillvaratagna".

Herr Hederstierna: När jag första gången hade ordet här i kammaren, vågade jag uttala ett visst tvivel, om det vore lämpligt, att statsutskottet lade sig i lagstiftningsfrågor, som vore för utskottet ganska främmande. Jag vågar nu utvidga detta mitt tvivel till att även gälla det lämpliga för utskottet att giva sig in på juridiska frågor över huvud taget. Jag tror, och har av detta betänkande fått detta mitt antagande ytterligare bekräftat, att de här juridiska frågorna ligga något utanför statsutskottets sakkunskap. När den, som nu fört talan för utskottet, särskilt opponerat sig emot, att staten ej själv skulle få deltaga i valet av skiljedomare, utan överlämna skiljedomarnes tillsättande till en utomstående institution av privat natur — utskottet har i sin motivering särskilt opponerat sig häremot — så vill jag säga, att statsutskottet och dess försvarare här givit sig in på en fråga, som går i alldeles rakt motsatt riktning mot vad vi jurister i allmänhet önska. Svagheten i skiljemannaförfarandet har hittills varit, att vardera parten plågat utse en skiljeman, och de sålunda utsedde tillkallat en tredje. Detta har haft till följd, att parterna var för sig ej valt andra till domare än sådana, som yttrat sig på ett sådant sätt, att parterna kunnat vara förvissade om att vederbörande skulle döma till deras fördel, och det har snedvridit hela skiljemannainstitutet och gjort, att i stället för tre eller fem, som blivit utsedda, det är *en*, som faktiskt sitter som skiljedomare. Det är detta, som varit en av de största nackdelarne av skiljedomsinstitutet, och då man nu funnit detta och i stället bildat detta tekniska institut, som åtager sig att tillsätta skiljemän, så är det något, som vi domare hälsat med den största tillfredsställelse, ty därigenom ha vi fått en god garanti för att det ej blir ovidkommande saker, som komma in i skiljedom. Jag tycker, att det är synnerligen berömvärdt av statens myndigheter, att de sluta sig till detta och sålunda söka befordra, att det verkligen skall bli en fullt opartisk, en genomgående opartisk skiljedom. Men här rusar statsutskottet i väg och säger: nej, det är alldeles galet; vi skola alltid ha en person, som för statens talan i skiljedomstolen. Detta krav är obefogat. Statens talan skall föras av en dess advokat, men denne skall ej sitta med i domstolen. Jag tycker, att statsutskottet

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

långt ifrån att klandra det påtalade förfarandet från statens myndigheters sida borde ha prisat det.

Sedan har här i kammaren fällts insinuationer om att det tekniska institutet skulle ha ett bestämt intresse av att skiljedomen ginge i en viss bestämd riktning, och därför tillsatte skiljemän, som ville medverka därtill, liksom också här talats om, att skiljemän i allmänhet skulle ha benägenhet att döma emot staten och till fördel för de enskilde. De där insinuationerna borde ej förekomma här i kammaren. Varje skiljedomare bör vara fredad för sådana misstankar. Jag känner ej till detta mål annat än genom vad som står i utskottsbetänkandet, men jag kan redan på grund av vad jag i allmänhet vet om domstolars sätt att se saker säga, att det i regel finnes benägenhet hos domstolarna att utsträcka skiljeavtalets vidd. Det vill tungt vägande skäl till för att de där försöken att få en skiljedom ruckad därför att ej saken borde ha skjutits under skiljedom skola lyckas. Domstolarna äro i allmänhet benägna att säga, att parterna böra gå med.

Då herr Ekman vidare här klandrat, att skiljedomstolen dömt som den gjort och ej fäst avseende vid kontraktets bestämmelser, så vill jag säga herr Ekman, att ej bara skiljedomstolarna, utan jämväl domstolarna i allmänhet under denna kristid nog varit synnerligen benägna att på grund av avtal, som träffats före och under kristiden och vid vilkas ingående parterna ej haft någon tanke på sådana eventualiteter, som sedan tillstött, utdöma skadeersättningar mindre med stöd av avtalens ordalydelse än med hänsyn till det materiellt rätta.

Utän att som sagt ha reda på tvisten i övrigt är jag livligt övertygad, att hade denna tvist hänskjutits till allmän domstol, hade denna säkerligen dömt precis på samma sätt som skiljedomstolen. Med denna min åsikt i frågan är det klart, att jag ej kan tillstyrka kammaren att gå med på ett sådant uttalande, som statsutskottet föreslagit, utan jag hemställer om bifall till reservationen.

Herr Kvarnzelius: Herr greve och talman! Den siste ärade talaren har nu vid två särskilda tillfällen varnat statsutskottet för att giva sig i färd med att taga upp juridiska spörsmål, och det är klart, att vi i statsutskottet äro synnerligen tacksamma för all den lärdom, som kan bibringas oss, men jag kan å andra sidan säga, att när det gäller för staten viktiga ekonomiska intressen, så ha vi känt oss pliktiga att, ehuru vi ej äro jurister, likväl sysselsätta oss med sådana problem, som både äro ekonomiska och juridiska, och jag tror, att om den siste ärade talaren gjort sig besvär med att studera detta mål i detalj, man kan vara ganska säker på, att han ej uppträtt på det sätt, som han nu gjort. Jag tror fastmera, att han då kanhända fått anledning att något modifiera sitt omdöme.

Den förste ärade talaren, herr Swartz, sade, att utskottet här yttrat sig otydligt i det hänseendet, att det talat om "vederbörande" utan att adressera sig till någon bestämd. Jag är villig att medgiva, att detta är en anmärkning, som till en viss grad kan anses äga fog. Jag skulle

i detta hänseende önska, att man hade kunnat få en något skarpare utformning, och jag är övertygad om, att ifall reservanterna i det hänseendet velat vara med om att biträda utskottet med en sådan utformning, så skulle det ej mött något hinder inom utskottet att få en sådan närmare precisering av vem man närmast riktar sig emot. För min del har jag hela tiden med vederbörande avsett den myndighet som ingått entreprenadavtal, vari överlämnats åt ett privat skiljedomsinstitut att utse skiljenämnd för avgörande av eventuellt uppkommande tvister. Jag måste för min del vidhålla, att det under alla förhållanden ur statens synpunkt måste betecknas som i hög grad olämpligt och olyckligt trots vad herr Hederstierna i det hänseendet sade i motsatt riktning. Så långt har jag kommit i mitt livs erfarenhet, att jag till en viss grad förstår herr Lindhagens resonemang, när han talar om, att domarne äro endast människor även de, och att de taga intryck av vad som tilldrager sig omkring dem under deras dagliga gärning. Förutsättningarna för att statens intressen skola på bästa sätt tillvaratagas äro enligt mitt förmenande större därest vederbörande statsorgan utse en eller flera av ledamöterna i en skiljenämnd än om ett enskilt institut får utse hela nämnden.

Jag vill i detta sammanhang säga, att det tekniska skiljedomsinstitutet säkerligen är en alldeles utmärkt institution för slitandet av tvister industridkare och affärsmän emellan. Men det går ej att använda detta institut, då det gäller att slita tvister mellan industri och handel å ena sidan och å andra sidan staten eller en kommun. Jag tror liksom herr Stendahl, att då går det ej för sig att använda sig av ett detta skiljedomsinstitut. Det har sin naturliga begränsning och sin naturliga uppgift i att slita tvister på det förra området. Över huvud taget tror jag, att det är en vanskelig sak, att statens organ göra upp kontrakt, i vilka det ingår bestämmelser om, att tvister slutligen skola avgöras genom skiljedom. Jag tror det är bättre, att kontrakten skrivas så tydligt som möjligt, och att om fara för tvist uppstår, det träffas överenskommelse innan arbetet fullföljes, och om vederbörande ej kunna enas, saken får överlämnas till domstol. Då är man i varje fall trygg så långt som möjligt för att var och en kommer till sin rätt.

Nu har herr Lyberg gjort ett yrkande, att en del av motiveringen skulle utgå, och för min personliga del vill jag säga, att jag kan biträda det yrkandet, men då jag nu har preciserat vad jag närmare syftat till, då jag inom utskottet biträtt detta förslag, så har jag ej någon betänklighet mot att förorda utskottets motivering oförändrad. Jag vill tillägga, då under diskussionen den saken förts på tal och detta särskilt av herr Lyberg, att utskottets utlåtande icke får anses innebära någon anmärkning mot kronans ombudsman, häradshövding Sandström. — För min del har jag icke ett ögonblick tänkt mig, att utskottets utlåtande skulle kunna läsas på det sättet. Jag vill därför, samtidigt som jag yrkar bifall till utskottets förslag, bestämt förklara, att i utskottets uttalande får enligt min uppfattning icke utläsas något klander mot kronans ombud. Tyngdpunkten i detta utlåtande ligger i

Anslag till patient- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

att utskottet riktar sig mot att våra ämbetsmyndigheter, när de teckna entreprenadkontrakt eller andra kontrakt, på förhand medgiva, att tvister om kontraktens tillämpning skola slitas av en skiljenämnd, beträffande vars sammansättning statens organ sakna möjlighet att öva inflytande. Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr Tengdahl: Herr talman, mina herrar! En del av kamarens ledamöter hava under debatten här gjort uttalanden, som skulle kunna tydas därhän, att Sveriges tekniskt-industriella skiljedomsinstitut skulle vara rent av illa känt, kunde man säga, och att det mycket illa skulle betjäna dem, som anlita det. Jag skall be att med en tioårig erfarenhet från ett av landets största kommunala byggnadsföretag få vittna om att detta tekniskt-industriella skiljedomsinstitut tvärtom har betjänat Stockholms stad på ett alldeles utomordentligt överlägset sätt. Vid det äsyftade bygget, som räckt i elva år, hava vi haft sammanlagt fem skiljedomar, vilket ju är mycket litet i betraktande av att man haft med flera hundra olika entreprenörer att göra. Det enda fall, då en skiljedom gått oss emot, har just varit ett, där skiljenämnden varit sammansatt på det gamla sättet, om vilket man med skäl säger, att det är opraktiskt, därför att de olika ledamöterna i skiljedomstolen känna sig i övervägande grad endast såsom de olika parternas ombud. I de övriga fallen däremot, i vilka vi vädjat till Sveriges tekniskt-industriella skiljedomsinstitut — och det har varit rätt så intressanta och krångliga fall — ha vi blivit ytterst väl betjänade, och domen har utfallit på ett sådant sätt, att jag icke tror, att vare sig vi eller den andra parten kunnat ha några giltiga skäl att förneka, att domen har varit synnerligen väl grundad och att saken varit föremål för ett särdeles sakkunnigt övervägande. Nu vill jag gärna medgiva, att denna unga institution mycket väl kan vara i behov av förbättringar och ytterligare utformningar. Men det är en sak för sig. En annan sak är att fullkomligt utdöma hela institutionen, om vilken dock allt flera sakkunniga, ju längre tiden fortskrider, äro färdiga att vittna, att den i alla fall innebär en hög grad av förbättring av skiljedomsförfarandet. Om man över huvud taget skall använda skiljedomsförfarandet är en sak för sig, och det tyckes ju vara därom, som tvisten här i dag egentligen står. Hur pass orimligt statsutskottets utlåtande är och hur illa det är skrivet, därom vittnar bäst herr Kvarnzelius' uttalande under debatten, när han yttrade, att han för sin del visst icke har velat pricka kronans ombud. Först och främst är det ju här icke fråga om vad herr Kvarnzelius tycker, utan det är fråga om vad statsutskottet in pleno har skrivit, och som det är skrivet, så kan det mycket väl tydas så — och den uppfattningen har jag fått — att man här särskilt vänt sig mot kronans ombud liksom man även vänt sig mot byggnadsstyrelsen. Jag har emellertid fått den uppfattningen, att man huvudsakligen vänt sig mot kronans ombud, och då måste jag verkligen säga, att jag känner mig icke i detta ögonblick kompetent att uttala en förkastelsedom mot en av landets förnämsta jurister, som till på köpet haft den äran att en tid

vara Sveriges justitieminister. Jag tror icke, att en samling av 380 personer — d. v. s. den nuvarande svenska riksdagen, trots alla de insiktsfulla män den innehåller, dock kan sägas vara lämpad att döma i ett sådant delikat juridiskt spörsmål, som huruvida ett kronans ombud, som därtill är en framstående jurist, i visst fall överskridit sin befogenhet eller icke.

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

Nu hava här några talare sagt, och även i utlåtandet säges det, att det är beklagligt, att man icke sökt få skiljedomen hävd. Jag skall be att få säga, att jag har åtminstone fått det intrycket — jag vet icke, om det är oriktigt; jag är ju icke jurist — att hyggligt folk drager sig i det allra längsta för att försöka få en skiljedom hävd, och det skall vara oerhört starka skäl för att man skall göra det. Jag har åtminstone den uppfattningen, att det göres endast under förutsättning att skiljedomstolen verkligen överskridit sin befogenhet — ja, det är ju till och med utsagt i lagen. Men det är i allmänhet ganska svårt att prestera bevisning om att en skiljedomstol verkligen har överskridit sin befogenhet, och jag tror, att det är riktigt vad herr Hederstierna sade, att domstolarna äro benägna för att giva skiljedomstolarna ett mycket vidsträckt fält att röra sig på.

Jag ber emellertid att med avseende på det omtvistade kontraktet få anmärka, att detta kontrakt innehöll icke blott vad som blivit anfört i tryck och man och man emellan, att tvister rörande vissa angivna ämnen skulle kunna dragas under skiljedom, utan det innehöll också en sådan allmän klausul, som alla dylika kontrakt innehålla, nämligen att tolkningen av kontraktet över huvud taget vore ett lämpligt ämne för skiljedom, och det är på den vägen ifrågavarande tvist kommit under skiljedomstol.

Man har även klandrat det tekniskt-industriella skiljedomsinstitutets sammansättning och sagt, att detta huvudsakligen är så att säga en entreprenadförening. Det är emellertid alls icke riktigt. Även om man kunde tycka, att de allmänna intressena borde vara fylligare representerade där, finnas där i alla fall en hel del kommunala tjänstemän och dylika, som få anses representera opartiskhet i en alldeles särskild grad.

Jag befarade, när jag fick läsa detta statsutskottsutlåtande, att bakom det låge utsagt, att man över huvud taget vill vända sig mot skiljedomsförfarandet och i stället anlita domstolarna. Detta finns som sagt icke utsagt, men herr Kvarnzelius har i dag blottat, vad som ytterst ligger under detta utlåtande. Han har nämligen sagt, att statens kontrakt i allmänhet böra vara så väl skrivna, att tvister icke kunna komma i fråga. Det kan jag livligt instämma i, men det tillhör det omöjliga, herr Kvarnzelius! Men, säger herr Kvarnzelius, de tvister, som möjligen i alla fall kunna uppkomma böra hänskjutas till domstol. Ett mera opraktiskt uttalande har jag för min del, det måste jag säga såsom praktisk byggnadsmänniska, aldrig hört. Om det skulle vara resultatet av dagens överläggningar och den utredning, som för närvarande försiggår inom statsförvaltningen i denna fråga, att man över

Anslag till pa-
tent- och re-
gistreringsver-
ket m. m.
(Forts.)

huvud taget skulle draga byggnadstvister under domstol — vad blir då resultatet? Jag kan försäkra herrarna, att resultatet blir, att staten och kommunerna och dylika större beställare bli offer för notoriska krångelmakare. Jag skall be att som min personliga övertygelse — eller kanske det är endast en känslsak för mig — få säga, att jag håller före, att skickliga, dugliga och kompetenta personer vilja icke gå med på att tvister skola hänskjutas till domstolarna, under det att det finns mycket stora utsikter för att verkliga krångelmakare naturligtvis skola föredraga domstolarna med deras långsamma procedur framför skiljedom. Om detta är den utveckling, som föresvävar utskottsmajoriteten, böra de som ha att representera statsverket be Gud bevara sig därifrån. För övrigt veta ju alla människor, som hava någon praktisk erfarenhet i dessa saker, att det är två, kanske icke alldeles skilda saker, men i alla fall i hög grad olika saker, som man går in på, om man medger, att en fråga skall avgöras medelst skiljedom, eller om man kommer överens om att en tvist skall avgöras inför domstol. Skall en tvist avgöras av domstol, vet jag i varje fall, att jag riskerar att få en formellt färgad rättvisa, kanske mycket opartisk till skenet, kanske också rätt osakkunnigt till skenet, men i alla händelser en rättvisa, som arbetar långsamt. Går jag till skiljedomstol, har jag visserligen med det gamla förfarandet utsikt, att det blir en sinkadus, det beror på vem som blir den udda mannen; går jag åter till skiljedom efter det nya förfarandet, är denna risk i hög grad utesluten. Men vad jag i alla händelser har utsikt till vid skiljedom är, att min tvist blir föremål för ett sakkunnigt bedömande, och vad jag är säker på är, att saken blir raskare avgjord. Jag skulle vilja fråga herr Kvarnzelius och kammarens övriga ledamöter, vad de anse om möjligheten att driva stora offentliga byggen, om man skall skriva sina kontrakt så enfaldigt, att varje tvist skall kunna dragas inför domstol, och ett stort bygge kanske få stå stilla medan en krångelmakare där tvistar om huruvida han skall börja ett arbete. Det är icke säkert, att bygget eljest behövde stå stilla. Vid det förut av mig åsyftade bygget hava vi varit ute för en leverantör, som vägrade att börja ett åtaget arbete, om han icke finge så och så stor förhöjning av ersättningen. Om man skulle nödgats gå till domstol med en sådan krångelmakare, skulle han ha förhindrat fortsättandet av bygget i årtal under det att man med skiljedomsförfarandet icke behövde vänta mer än någon månad, varefter skiljedom avkunnades och man kunde skilja mannen från arbetet och sätta dit en annan.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord av fullaste övertygelse få yrka bifall till reservationen.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman! Jag tror, att vi kunna vara statsutskottet tacksamma för att utskottet bragt denna sak till riksdagens kännedom. Men på samma gång jag uttalar detta, måste jag säga, att jag tror, att statsutskottet fäst sig vid och anmärkt på omständigheter, som äro av mindre betydelse för själva saken, men däremot förbisett vad som här är det väsentliga.

Enligt kontraktet skulle entreprenören icke hava rätt till någon annan ersättning än tidsförlängning; han hade aldeles icke rätt till någon ersättning i penningar. Icke desto mindre har entreprenören begärt en ersättning med anledning av ökade arbetslöner och minskad arbetstid på över 300,000 kronor, varav skiljedomstolen tilldelat honom 77,000 kronor. Dessutom har skiljedomstolen bifallit entreprenörens begäran om viss förlängning av entreprenadtiden och slutligen utdömt kostnader för skiljedomen. I fråga om själva huvudsaken har dock justitiekanslern uttalat som sin mening, att han funne det ganska märkligt, att skiljemännen kunnat förplikta kronan att utgiva gottgörelse till entreprenören för ifrågavarande merkostnader med 77,000 kronor.

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

Statsutskottet har anmärkt, dels att en enskild institution har tillåtits utse skiljemän, dels att man icke gjort något försök att få skiljedomen hävd. Bägge dessa anmärkningar från statsutskottets sida tror jag icke hava den betydelse, som statsutskottet ansett dem ha. Det står ju nämligen parterna fritt att utse de skiljemän de önska och hava förtroende för, och jag instämmer med dem, som anse denna anordning för utseende av skiljemän vida mera betryggande än den anordningen, att vardera parten utser sin skiljeman och sålunda valde tillkalla den tredje. En sådan skiljedomstol blir aldrig så opartiskt sammansatt, som man skulle önska. Det ändamål, som dock är det viktigaste, vinnes bättre på det sätt, som här har tillämpats. Att något försök att få skiljedomen hävd icke gjorts, finner jag ganska naturligt, ty jag vet verkligen icke, på vilken grund man skulle kunnat få en skiljedom, så omsorgsfullt upprättad i formellt hänseende som den ifrågavarande, hävd. Det tror jag icke hade lyckats.

Nej, själva kärnpunkten i frågan är den, huruvida staten över huvud taget skall anlita skiljedom. Herr Tengdahl ansåg staten i regeln böra göra detta, emedan därigenom vinnes ett snabbt avgörande och man slipper ifrån långvariga och kanske onödiga processer. Jag tror icke, att denna fara är så stor. Men däremot är faran ganska stor, att man icke får tillfälle att inför domstolen åberopa tillräckliga sakska. Det är en ganska allvarsam sak att avhända sig all möjlighet att fullständigt utreda den process, som man vill hava avgjord, och jag har förvånat mig över att folk i allmänhet äro så angelägna om att deras tvister skola hänskjutas till skiljemän. Jag har många gånger sett, huru parter på formella grunder överklagat skiljedomar för att få dem hävda, då de gått dem emot; och jag har icke kunnat undgå att tänka, att det många gånger varit bättre för dem, om de anlitat de allmänna domstolarna och där fått ordentligt utföra sin talan. Skiljedomsförfarandet har väsentliga fördelar, när det gäller att få ett snabbt och billigt avgörande eller då tvisten rör invecklade och svårbevisliga ersättningsanspråk, där billighet snarare än formell bevisning måste falla utslaget. Det kan för en affärsman vara ofantligt mycket viktigare att få en process hastigt avgjord, även om hans rätt icke kommer att fullt göra sig gällande, än att överlåta saken åt en domstol, där han kanske omsider får full rättvisa men efter så lång tid, att han knappast kan vara betjänad därmed. Affärs-

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

män emellan är således skiljedomsförfarandet på grund av sin större snabbhet och enkelhet ofta att föredraga. Men jag tvivlar högeligen på att staten kan vara betjänad med skiljedomsförfarandet såsom det regelmässiga medlet för avgörandet av tvister, som beröra det allmänna. Jag tror, att det är ett fullkomligt misstag, då statens myndigheter i så stor utsträckning, som verkligen sker, anse sig böra anlita skiljedom. Just på den punkten är det, som herr Swartz har inriktat sin reservation. Statsutskottet däremot har alldeles gått förbi den saken och fäst sig vid betydelselösa bagateller. För min del anser jag, att i en sak som denna hade skiljedomstolen icke bort inlåta sig på att bestämma ersättning för den merkostnad, som uppkommit för entreprenören; den rätta vägen hade väl varit en hänvändelse till riksdagen. Denna hade bort få avgöra, såsom skett i så många andra fall, huruvida ersättning för merkostnaden skulle utgå eller icke. Med den ståndpunkt, jag har till denna fråga, skulle jag ha önskat, att även herr Swartz' reservation hade något starkare betonat, att det för staten i allmänhet torde vara lämpligare att icke anlita skiljedomsförfarandet. Men ett uttalande i sådan riktning ligger dock i herr Swartz' reservation, medan däremot en motsatt uppfattning gör sig gällande i statsutskottets utlåtande.

Av denna anledning, herr greve och talman, skall jag be att få yrka bifall till herr Swartz' reservation.

Herr Lindhagen: Jag begärde ordet, då herr Hederstierna, såsom jämväl skett av herr Westman vid ett föregående tillfälle, klandrade, att statsutskottet över huvud taget inlät sig på juridiska undersökningar. Jag måste alltid begära ordet, när jag i kammaren hör sådana uttalanden, som avse att monopolisera åt den juridiska sakkunskapen ett redan allt för stort inflytande, som enligt min långa erfarenhet och sakens natur icke bör tillmätas densamma. Den juridiska sakkunskapen är en mycket farlig sak, mina herrar, när den tillåtes att bliva en auktoritet, som vi skola böja oss för. Den juridiska sakkunskapen är som all annan sakkunskap icke annat än en mycket bräcklig sakkunskap. Då den i det offentliga livet uppfostras endast med förståndsbildning och rekryteras från de härskande intressena, följer därav icke, att den mer än alla andra dödliga har den stora rättskänslan att kunna döma efter vad som är rätt och billigt.

Herr Tengdahl talade särskilt om betydelsen av framstående jurister, och att man väl icke kan tänka sig, att en framstående jurist överskrider sin befogenhet. Jo, herr Tengdahl, det är just de framstående juristerna, som kanske oftast överskrida sin befogenhet, ty de förstå bäst, hur man skall göra det. När det gäller att skipa en verkligt billig och rättvis dom, litar jag för min del kanske mer på en vanlig liten civil medborgare än på en framstående jurist, ty jag fruktar de skänker danaerna komma med, eller jag kanske rättare bör säga: jag känner dig, vackra mask!

Statsutskottet får således hjärtans gärna för mig lika väl som lagutskotten inlåta sig på juridiska diskussioner, jag upprepar det. Och

varför skola lagutskotten begripa en sådan sak bättre än statsutskottet? Slumpvis kastas man här efter partisynpunkter in i lagutskotten eller andra utskott. Det sades till och med en gång, när lagutskottet skulle rekryteras och det ifrågasattes att få in en jurist, från tillfrågade stora partiets sida, att här äro så många, som stå på språng och därför måste hava företrädere. Inte får man tillerkänna ett lagutskott större befogenhet i sådana här saker än ett statsutskott. Här gäller det endast sunt förstånd. Klart är däremot, att juridiken kan komma med vissa fackupplysningar, som kunna vara av betydelse, när det sunda förståndet skall fälla sitt omdöme, och den rollen måste vi naturligtvis bibehålla åt juridiken och även åt framstående jurister.

Jag vill också säga, att vad beträffar våra sociala frågor eller allting, som ligger i tiden, är en av de största fiender, som vi ha i arbetet på dessa problem, den framstående juridiska sakkunskapen däruppe i departementen och även, så långt den förmår, i domstolarna. Städs när det gäller att stävja riksdagens inflytande, sker det ock framför allt under åberopande av att detta sköta herrarna däruppe så utmärkt bra och mycket bättre. Ämbetsmannamaktens representanter här i riksdagen föra med allt större framgång detta tal, och på det sättet blir riksdagen en allt mer och mer betydelselös inrättning.

Vad nu angår själva saken är såväl ett skiljedomsförfarande enligt de gamla formerna, där vardera parten utser sitt ombud och de sålunda valde tillkalla den tredje, som det nya förfarandet en mycket bräcklig sak. Det är ingenting, som man kan vara glad åt, men det är ju i alla fall något, som man måste lita till i brådskande angelägenheter. Här tycks emellertid diskussionen gå ut på att domstolarnas avdömande av tvister är det sämsta av allt. De äro bara till för krångelmakare. Ja, vad ha vi då en processkommission till? Låtom oss avskaffa den ögonblickligen liksom hela domstolsväsendet och uteslutande använda skiljedomsförfarandet! Det är emellertid på det sättet, att vid domstolarna kan man i alla fall — naturligtvis såvitt det icke gäller frågor om förräderi och sådana saker, ty då går det alldeles på tok även i domstolarna, och man klämmer då till med förskräckliga straff, därför att domstolarna där äro parter i målet — men i allmänhet kan man i alla fall i domstolarna föra sin talan på ett ordentligt sätt och någorlunda gissa sig till utgången, och man får överklaga besluten. Domarne hava i alla fall en uppfordran att så gott de kunna, bräckliga människor som de äro liksom alla andra, dock försöka skipa rättvisa efter bästa förstånd och samvete. Vad som tilldrager sig inom en skiljenämnd däremot har man icke den allra ringaste kännedom om. Herr Tengdahl kommer nog också ihåg våra diskussioner förr i världen i lantegendomsnämnden, där vi båda voro ledamöter, huru vi där voro tämligen eniga — åtminstone framhöll direktören och även jag det — om att detta förfarande att hänskjuta saker till skiljenämnd ofta var bra vanskligt. Det var ett fullkomligt lotteri, och man visste aldrig, hur det skulle gå. Gick man däremot till domstolarna, var det åtminstone någon rättsida på saken. Det rådde stundom mycken tvekan inom

*Anslag till pa-
tent- och re-
gistreringsver-
ket m. m.*
(Forts.)

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

denna nämnd, om man skulle välja domstolsvägen eller skiljedomsförfarande. Nu kan emellertid skiljedomsvägen i vissa fall icke undvikas, därför att en mängd saker måste avgöras snabbt. Man får finna sig i, att på detta sätt så att säga spela på lotteri för att få saken snabbt och någorlunda billigt avgjord.

Här kommer nu en tredje institution, där man försökt gå en medelväg och skapa ett institut, där man skulle kunna vara mera säker på att få ett mera domstolsliknande förfarande och på samma gång vinna tid. Det är ett oprövat institut. Jag tror icke, att det är så mycket märkvärdigare än det andra skiljedomsinstitutet, kanske något bättre, men det veta vi ju icke. Domarne handla icke heller där under tjänstemannaansvar utan för det egna arvodets skull och förhandlingarna äro ej offentliga. Därför förstår jag mycket väl, att statsutskottet hajar till och blir ganska indignerat över att man utan vidare kastar in statens avgöranden för så stora belopp i detta nya oprövade rättsinstitut.

Skillnaden, såvitt jag kan förstå, mellan utskottets förslag och reservationen är icke så synnerligen stor. Både utskottsmajoriteten och reservanterna anse ju, att det här får man allt taga sig en funderare på. Det säga båda två, men utskottet gör ett mera bestämt uttalande, att det är på tok att förfara så som skett, utan att frågan förut blivit utredd. Det smäller nog lika högt, hur vi rösta. Det ligger en anmärkning både i utskottets förslag och i reservationen. Jag röstar dock gärna för utskottets förslag, ty nog kan man i alla fall tillåta sig att också bli något förargad!

Herr Reuterskiöld: Jag tillät mig begära ordet med anledning av ett yttrande, som fälldes av den högt aktade juristen på Stockholmsbänken. Han sade, att skiljedomsförfarandet var någonting, som juristerna i allmänhet önskade befrämja framför domstolsförfarandet, och jag ger honom fullkomligt rätt i detta, men endast när det gäller privaträttsjuristerna. Alla, som uppträtt här i dag, även den åsyftade ärade talaren, synas mig ock hava förbisett, att saken i själva verket här ligger helt annorlunda, än då det gäller rent privaträttsliga förhållanden.

Ett avtal som det här ifrågavarande mellan byggnadsstyrelsen och en byggnadsfirma skall slutas enligt gällande upphandlingsreglemente, och detta reglemente, det och intet annat, är normerande för frågans bedömande. Vid detta avtals ingående gällde 1893 års upphandlingsreglemente. Detta är sedermera ersatt med ett annat av år 1920, vilket för övrigt i stort sett är en utveckling av det från 1893 till större principiell klarhet. I 1893 års upphandlingsreglemente, som är bindande för den myndighet, vilken sluter ett leverans- eller entreprenadavtal, heter det i § 38, att "tvistefråga, som enligt denna förordning skall prövas av skiljemän, anses såsom vore därom slutet skiljeavtal, varpå gällande lag om skiljemän äger tillämpning". Sedan talas om vad ett dylikt kontrakt skall innehålla, och det säges, att där skola bestämmas "de fall, utom i denna förordning angivna, då till äventyrs mellan parterna uppkommande

tvister rörande kontraktets tillämpning skola till skiljemän hänskjutas". *Anslag till patent- och registreringsverket m. m.*
 Grundtanken är över huvud taget den, att vissa i författningen berörda frågor skola gå till skiljemän och andra kunna göra det. Att hela kontraktets tolkning skulle kunna hänskjutas till skiljemän, har författningen däremot icke tänkt sig. (Forts.)

Hur som helst finns det emellertid ännu en sak att anmärka. Det finnes nämligen en bestämmelse, som säger, att om "för leverantör eller entreprenör vid utförande av leverans eller arbete uppstått hinder, var till myndigheten, denna underlydande tjänsteman eller av myndigheten för någon del av samma leverans eller arbete antagen annan leverantör eller entreprenör varit vållande, men anmälan därom icke hos myndigheten ofördröjligen gjorts, må ersättningsanspråk i anledning av hindret ej framställas. Gottgörelse för mistning av påräknad vinst må icke i något fall medgivas. — Ersättningsanspråk, som enligt detta moment blivit vederbörligen framställt, skall, i brist av åsämjande, prövas av skiljemän." Nu är i det ifrågavarande fallet åberopat som grund bland annat, att arbetstiden nedsatts först från 10 till 9 timmar och sedan i följd av 8-timmarslagen till 8 timmar, och man har uttryckligen sagt ifrån, att staten, som här är en part, hade, låt vara genom annan myndighet än byggnadsstyrelsen, varit vållande härtill, därför att den antagit 8-timmarslagen. Jag kan under sådana förhållanden icke inse annat än att de skiljemän, som skulle anlitas i detta fall, borde hava varit de, som i skiljemannalagen angivas, där annat ej bestämts i kontraktet. Jag har svårt att tänka mig, att en myndighet skulle kunna i samma kontrakt föreskriva två olika sammansatta skiljenämnder, och således hava en form för de frågor, som enligt upphandlingsreglementet skola gå till skiljemän, och en annan form för dem, som blott enligt kontraktet överlämnas till skiljemän. I vilket fall som helst synes det mig, som om man vid bedömandet av frågan måste gå ut ifrån vad som här varit förutsättningarna, och dessa äro angivna i upphandlingsreglementet, även om myndigheten icke följt detsamma.

Härtill kommer emellertid ännu en omständighet, och det är, att det kontraktsförhållande, som uppstått på grund av kontraktets avslutande, enligt mitt förmenande såsom offentligrättslig jurist, ingalunda är att bedöma uteslutande efter privaträttsliga regler, utan på helt annat sätt. Jag vill därvid också erinra om det faktum, att i den franska förvaltningsprocessen grundsatser äro uttalade, som till stor del också göra sig gällande i den gamla svenska historiska förvaltningsprocessen och som klart uttrycka nämnda tanke. Det skulle föra mig för långt att gå in på dessa frågor i detta sammanhang och på denna plats, och jag tror icke heller, att det är behöfligt. Med det sagda har jag endast velat antyda, att det studium jag varit i tillfälle att ägna denna fråga liksom också en annan fråga rörande skiljedom, varigenom staten ådömts skadestånd, gör, att jag utan tvekan för min del biträder utskottsmajoritetens förslag, och jag ber, herr greve och talman, att få tillägga, att sedan andra kammaren godkänt utskottsmajoritetens motivering, skulle ett bifall till reservationen i denna kammare betyda, att alltsammans fölle bort

Anslag till pa- ur skrivelsen till Kungl. Maj:t och ingenting finnes kvar, som uttalade
 tenti- och re- riksdagens ogillande, vilket enligt min åsikt skulle vara ganska beklagligt.
 gistreringsver-
 ket m. m.

(Forts.)

Jag ber att få yrka bifall till vad utskottsmajoriteten hemställt.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Det har säkert sagts tillräckligt i denna fråga, för att kammaren skall finna det besvärligt, om någon ytterligare tar till ordet. Jag skall därför yttra mig helt kort.

Jag står ju på reservanternas ståndpunkt, och denna ståndpunkt har blivit tillräckligt utvecklad av den förste ärade talaren. Det är mycket litet att tillägga därtill. Då jag begärt ordet, är det för att göra vissa repliker till föregående talare och däribland även till kamrater inom statsutskottet.

Herr Kvarnzelius, som gav en liten bild av huru detta ärende har legat i statsutskottet och hur majoriteten så småningom vuxit för den uppfattning, som hävdas i utskottets motivering, yttrade, att om vi andra, som stå på reservantståndpunkten, hade gjort uttalanden och förslag i likhet med vad herr Lyberg här gjort, skulle kanske utskottet hava gått med på det och blivit enigt. Jag vill dock erinra den ärade talaren om att vår första ståndpunkt var den, att vi icke alls ville vara med om ett upptagande av detta särskilda ärende i utskottsutlåtandet. Men då vi till slut gävo med oss i det avseendet, gjorde vi det under uttalande av de tankar, som kommit fram i reservationen.

Nu gäller det, huruvida staten skall anlita skiljedomsinstitutet eller icke. Det uttalas här åtskilliga betänkligheter däremot. Jag tror, att när staten ger sig in i affärer, får den liksom varje enskild — och det är ju alltid två parter det är fråga om — bekväma sig till att, när det gäller affärer av detta slag, alltså vid ett pågående bygge eller dylikt, där under själva byggandet vissa uppgörelser måste komma till stånd ganska snart, finna sig i skiljedomsinstitutet. Det finnes ju dock en annan part än staten, och jag misstänker, att om man tänker sig, att vederbörande entreprenör eller leverantör skulle gå in på att varje fråga, som uppstår under ett stort pågående arbete, skulle avgöras vid domstol — och det kan röra rätt stora summor, varför tvisten skulle komma att gå genom alla instanserna — skulle han tydligen draga sig för att ingå ett sådant avtal, åtminstone på rimliga villkor. Det förvånar mig därför, att herr Kvarnzelius, som dock själv är skiljeman, skall vara så bestämd motståndare mot att man vid frågor av denna art använder skiljedomsinstitutet. Det är visserligen sant, som han sade, att domare endast äro människor, och det äro naturligtvis skiljemännen också, vilket herr Lindhagen nu starkare accentuerat i det anförande, som han nyss haft och i vilket det var mig omöjligt att följa den genomgående tråden, ty han svävade från den ena åsikten till den andra. Men längre kan man inte komma än att taga människorna, sådana de nu äro, även till skiljemän. Jag kan därför för min del icke finna annat än, att staten bör använda skiljedom i vissa fall.

Nu är det två frågor, som vi skilja oss i. Det gäller dels skuldfrågan och dels frågan, om man skall på förhand utdöma den privata institution, som blivit använd.

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.

(Forts.)

Vad beträffar frågan vem som är den skyldige, så har herr Kvarnzelius gjort ett uttalande, vari han flyttade över skulden ifrån den ombudsman, som företrätt byggnadsstyrelsen, till byggnadsstyrelsen själv. Jag tror, att det var att råka ur Scylla i Charybdis, ty, såvitt jag kan finna, har byggnadsstyrelsen hela tiden protesterat mot att ärendet skulle dragas under skiljedom. Statsutskottets majoritet har intagit den bestämda ståndpunkten, att, såsom kontraktet är avfattat, borde detta ärende icke hava dragits under skiljedom. Vi veta dock, hur en sådan fråga avgöres, och vi hava nyss haft en erfarenhet därom från kasernbyggnadsnämnden, där ett ärende, som är mycket känt här i riksdagen och som under flera år förevarit till beprövande, nu hänskjutits till skiljedom. Den leverantör, det där gäller, har begärt skiljedom, och kasernbyggnadsnämnden har protesterat, men det ifrågavarande institutet prövar liksom skiljedomare i allmänhet sin egen behörighet och avgör på en gång behörighetsfrågan och själva realfrågan.

Nu är jag icke den deciderade motståndare mot detta tekniskt-industriella skiljedomsinstitut som en del av de talare, vilka uppträtt för utskottets utlåtande. Jag anser, att det har tillkommit på rätt goda grunder, grunder, som blivit anförda här av herr Hederstierna, och jag tror inte alls, att det är så oprövat, som herr Lindhagen säger, ty det har dock varit i funktion sedan år 1914 och har vuxit år från år. Under 1918 prövades 27 ansökningar och under 1919 46 ansökningar. Behandlingen av ärendena sker som inför vanlig skiljedomstol. Vederbörande parter få uppträda genom ombud — vi veta, att det har varit ombud i denna sak också från byggnadsstyrelsens sida — och de få naturligtvis anförda både formella skäl och sakskäl, liksom vid varje annan skiljedom. Jag anser, att det är förhastat att, som utskottet här gjort, säga, att man icke kan anlita ett skiljedomsinstitut, där icke staten har varit i tillfälle att tillsätta någon av skiljedomarne. Jag har precis den uppfattning, som här uttryckts av herr Tengdahl, att man i allmänhet och icke minst med den erfarenhet man fått vid stadshusets byggande har kunnat vara nöjd, då man hänskjutit stridsfrågor till detta institut, det s. k. tekniskt-industriella skiljedomsinstitutet. Under alla omständigheter har jag ansett, att när en utredning pågår, bör man avvakta resultatet därav. Jag vill icke såsom mitt slutomdöme i saken säga, att det icke möjligen kan vara lämpligt, att staten vid skiljedom går den andra vägen och tillsätter skiljenämnd enligt lagen om skiljemän. Jag har emellertid den uppfattningen, att klandret emot den ifrågavarande institutionen är oberättigat.

Med återopande av vad jag sålunda yttrat ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan, men med den ändring i motiveringen, som anges i reservationen.

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr talman! Det är andra gången, som den ärade talaren på Stockholmsbänken, herr Hederstierna, giver statsutskottet det rådet att icke syssla med frågor av juridisk natur. Om jag skulle få uppträda som rådgivare, ber jag honom göra sig förtrogen med den tanken, att utskottet i detta avseende kommer att fortsätta på samma sätt som hittills. Det är väl ändå så, att man i statsutskottet i en hel del fall kommer in på frågor, där ett materiellt bedömande också måste ske i viss mån i belysning av juridiska synpunkter. I sådana fall har statsutskottet under åratals fått hävda materiell rätt mot juridisk form, och jag är övertygad om att det också kommer att få ske i fortsättningen, den ärade talaren må undanbe sig ett dylikt uppträdande från statsutskottets sida hur mycket som helst! Jag tror sålunda, att statsutskottet även framdeles kommer att känna som sin plikt att fortsätta som hittills i detta avseende.

Den nämnde talaren gick vidare ett steg längre och gav mig personligen en admonition, därför att jag gjort ett uttalande beträffande de intressen, som finnas representerade inom det tekniskt-industriella skiljedomsinstitutet. Nu är det ju så, att detta institut har en hel mängd andra uppgifter fränsett att det i det kontrakt, som det här är fråga om, också fått uppgiften att här utse skiljemän. Efter herr Hederstiernas uppfattning skulle sålunda den omständigheten, att detta institut, som tillkommit för andra ändamål, också fått den uppgiften att tillsätta skiljemän, omgiva detsamma med en sådan juridisk nimbus, att det skulle vara obehörigt och oriktigt att säga, att inom detta institut leverantörs- och entreprenörsintressen äro representerade. Ja, när de juridiska anspråken gå så långt, kan det vara skäl att tillbakavisa dem, och det ber jag för min del att här få göra.

Jag vill inte fortsätta att kritisera den nämnde talaren, men det föreföll mig litet underligt, när han sedan som jurist sade, att han utan att känna fallet i fråga var övertygad om att det, även om det dragits inför en vanlig domstol, skulle hava avgjorts på det sätt, som nu har skett. Jag har trott, att det för den juridiska sakkunskapen var alldeles nödvändigt att, innan man fällde ett omdöme, känna det fall omdömet gäller.

Vad sedermera beträffar den reservation, som avgivits av herr Swartz, så visar åtskilligt som förekommit här under diskussionen, huru den reservationen kan uppfattas. Min namne, herr K. J. Ekman på Jönköpingsbänken, ansåg sig böra yrka bifall till den reservationen, därför att i den låg ett klart avståndstagande från ett fortsatt användande av skiljedomsinstitutet från statens sida. Det ligger naturligtvis icke någonting dylikt däri, och den senaste ärade reservanten, som hade ordet, sade uttryckligen, att han icke har en dylik uppfattning. Jag frågar: är det rimligt, att man går med på en reservation, som är så avfattad, att de, som tala för reservationen, göra det ur så diametralt motsatta synpunkter, som herr Lamm, vilken anbefallde reservationen, därför att den ville bibehålla skiljedomsinstitutet, och herr K. J. Ekman,

vilken däremot tillstyrkte den, emedan den innebar ett avståndstagande från skiljedomsförfarandet.

Herr Stendahl gjorde för sin del en viss anmärkning mot statsutskottet. Han menade, att det bort överlämna denna fråga till konstitutionsutskottet för den behandling, som där kunde ifrågakomma. Ja, statsutskottet har begränsat sig till att bedöma denna fråga ur materiella synpunkter, ur statsekonomiska synpunkter. Konstitutionsutskottet är, så vitt jag förstår, fullständigt oförhindrat att upptaga frågan till behandling från sina synpunkter och med anledning av sin prövning göra de framställningar, som utskottet kan finna befogade. Jag tror, att det kunde vara lämpligt att man icke i statsutskottet på förhand intog den position, som det skulle hava inneburit, att man på det sätt, som i vissa fall är möjligt, remitterat frågan till konstitutionsutskottet för en behandling, som givetvis skulle avse anmärkning från konstitutionsutskottet.

Här har man yttrat, att det är en brist i utskottets betänkande, att man icke närmare preciserat vilka olika parter, som hava tagit del i handläggningen av detta ärende och angivit deras skuld. Jag tror, att det icke varit lämpligt att så förfara. Här står i många fall uppgift mot uppgift. Här står ombudets uppgift exempelvis gent emot justitiekanslerns. Här står i flera avseenden mening mot mening även på rent juridiskt håll. Så har det visat sig bli fallet även här i kammaren. Bevis därpå är, när gent emot herr Hederstierna uppträtt dels herr Lyberg, vilken i allt väsentligt, så vitt jag förstod honom rätt, kunde följa statsutskottet, dels herrar Lindhagen och Reuterskiöld, som fullständigt instämde med utskottet. Inför så starka meningsskiljaktigheter även mellan de juridiskt bildade skulle det ha varit vanskligt för statsutskottet att ge sig in på att fördela skuldfrågan. Man vill säga — och det ligger i det uttryckssätt, utskottet valt — att erinringarna riktas mot dem som i de respektive fallen haft att tillgodose statsverkets intressen med därmed förbundet ansvar och som kunnat inverka på frågans behandling.

Med hänsyn till behandlingen av frågan om statens ställning till skiljedomsinstitutet i fortsättningen, tror jag även, att ett bifall till utskottets hemställan är det lämpligaste möjliga beslutet. Jag anhåller därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Larsson, Jacob: Herr talman! Jag får be om ursäkt att jag vågat taga ordet, fastän debatten redan pågått så länge. Men jag tror, att det är nödvändigt att här fästa sig vid ett par saker, då det gäller att taga ståndpunkt till statsutskottets föreliggande motivering.

De två punkter, som av herr Lyberg påpekats, äro av den innebörd, att jag svårligen kan tro, att första kammaren vill skriva under vad utskottet här har sagt.

Den första punkten är den där utskottet gör anmärkning mot att något försök att få skiljedomen hävd icke blivit gjort. Detta uttalande grundar sig, såvitt jag förstår, på en total misstolkning av justitiekanslerns uttalande. Justitiekanslern har ju tydligt sagt ifrån, att skilje-

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

Anslag till pa-
tent- och re-
gistreringsver-
ket m. m.
(Forts.)

domen icke på reala grunder kunde överklagas, men att det förelegat möjligheter att få vissa formella frågor prövade av domstol. Men han säger också, att det vore mycket liten utsikt att på den grund kunna undgå verkställighet av domen. Då kan man verkligen fråga sig: hur kan statsutskottet göra en sådan anmärkning, som grundar sig på ett bestämt missförstånd av justitiekanslerns uttalande?

Den andra punkten innehåller en anklagelse emot "dem det vederbort" att tillvarataga statens intressen. Är det riktigt, att man gör en så pass grav anmärkning om att statens intressen icke blivit på önskvärt sätt tillvaratagna i ett visst fall utan att man säger mot vem som denna anmärkning riktar sig? Här har herr Kvarnzelius förut under debatten sagt, att han utan betänkanke är med på detta uttalande, därför att det är mot en viss myndighet det riktar sig. Ja, men det står icke i betänkancket, och då man läser utskottets uttalande mot bakgrunden av justitiekanslerns yttrande, får man en helt annan uppfattning om vem som åsyftas än den, som herr Kvarnzelius uttalat.

Jag har ansett det aldeles omöjligt att i en riksdagsskrivelse låta dessa två punkter följa med. Tager man bort dessa två punkter, ja, då hemställer jag, om det egentligen är någon verklig saklig skillnad mellan vad som står kvar i utskottets uttalande och vad som är sagt i reservationen. För min enskilda del skulle jag vara mest böjd för att rösta för reservationen, därför att den är avfattad i mera försiktiga och mjuka ordalag. Nu har emellertid upplysts, att andra kammaren redan tagit utskottets förslag oförändrat. Om nu första kammaren antager reservationen, så blir följden den, att det hela faller bort, och det anser jag icke skulle vara lyckligt. Däremot finnes den möjligheten, att de, som vilja sluta sig till reservationen, i stället kunna rösta för det yrkande, som här framställts av herr Lyberg. Därigenom komme i sak ungefär detsamma att bliva sagt som i reservationen, men man stryker de två uttalanden av statsutskottet, vilka efter min mening icke kunna och icke böra av första kammaren godkännas.

Jag ber därför, herr talman, att få instämma i herr Lybergs yrkande.

Herr Trygger: Herr greve och talman! För min del ber jag att få helt och hållet instämma med den siste ärade talaren i den anmärkning han gjorde mot de bägge punkterna i utskottets motivering, vari uttalas, att försök hade bort göras att få skiljedomen upphävd, och att över huvud taget "statsverkets intressen icke blivit av dem det vederbort på önskvärt sätt tillvaratagna".

I förra avseendet är det tillräckligt att hänvisa till kontraktet, för att man skall kunna säga, att man icke är berättigad antaga, att ett dylikt försök skulle hava lyckats, vilket ju också justitiekanslern i själva verket har sagt. Jag kan väl inte tänka mig, att riksdagen och statsutskottet hava den uppfattningen, att man bör göra försök, som misslyckas, endast därför att det sedermera icke skall kunna göras den anmärkning, att icke allt har gjorts, som varit möjligt. Den som processar bör, innan han anlitar domstolsvägen för att få sin sak prövad, noga överväga med sig

själv, huruvida han har anledning tro, att de skäl, som han kommer fram med, skola kunna medföra något gynnsamt resultat. Man bör icke processa utan att man har starka skäl eller åtminstone några skäl för att antaga, att man skall lyckas i sin talan.

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

Vad sedermera det uttalandet beträffar, att statsverkets intressen icke blivit på vederbörligt sätt tillvaratagna, påpekade den siste ärade talaren, att man gärna vill veta vem det är, som icke har tillvaratagit dessa intressen, då det göres en sådan anmärkning. Han erinrade om, att herr Kvarnzelius hade fixerat detta så, att den skyldige vore byggnadsstyrelsen, medan däremot herr Ekman sagt, att utskottet icke har velat fördela ansvaret, alltså framfört en aldeles motsatt uppfattning. De båda herrarna äro således av olika mening. Den ena har redan fördelat skulden, den andra säger, att utskottet icke har fördelat den. Det är alltså en ömtålig situation, vari statsutskottets majoritet har råkat, då det har gått in på detta juridiska område, som jag visserligen icke vill vägra utskottet att beträda, men där det i alla fall bör röra sig med en viss försiktighet.

Om man tager bort dessa båda uttalanden i motiveringen, blir det, såsom den siste talaren sade, ganska liten skillnad mellan statsutskottets utlåtande och reservationen, men reservationen vore dock enligt hans mening smidigare avfattad, och det är även min uppfattning. Reservationen uttalar sig icke bestämt, huruvida statens processer skola hänskjutas till skiljemän eller icke. Den vill hava den frågan utredd, och om statens processer skola hänskjutas till skiljemän, vill reservationen icke heller nu definitivt, utan utredning, bestämma, huruvida man bör borteliminera den möjligheten, att man till en särskild institution lämnar uppdraget att bestämma skiljemän. När man över huvud taget skall utreda denna fråga, är det väl lämpligare att lämna alla möjligheter till lösning öppna, för att utredningen skall kunna bli den bästa.

Vad nu hela denna fråga om skiljedom beträffar, skall jag be att få säga några ord. I avseende på den juridiska sidan vill jag, lika litet som herr Lindhagen, göra anspråk på att betraktas som framstående jurist. Jag har glömt min juridik i det stora hela, men vad särskilt angår denna skiljemänfråga har jag dock något litet kvar i minnet, ty jag har själv i en tidskrift behandlat den nuvarande lagen om skiljemän och var därför tvungen att något djupare intränga däri. Då vill jag erinra herrarna, att den allmänna uppfattningen både hos dem, som blankt säga: man bör icke hänskjuta tvister till skiljemän utan gå till domstol, och dem, som säga, att man bör ha rättighet att välja mellan domstol och skiljemän, närmast utgår ifrån att frågan är av rent formell natur. Men bland juristerna har även den meningen gjort sig gällande, att frågan om en saks hänskjutande till skiljenämnd är en materiell fråga och icke uteslutande en formell fråga. Den synpunkten kom, så vitt jag förstår, på ett mycket lyckligt sätt fram i herr vice talmannens anförande. Det kan ej förnekas, att vissa kontrakt, vissa rättsliga mellanhavanden äro av den karaktär, att bevisningen berör så mycket

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

detaljer, möter så många svårigheter, att det för ett materiellt riktigt avgörande är bättre att hänskjuta saken till skiljemän än till domstol.

Vidare är det en annan sak, som herr vice talmannen påpekade, nämligen, att det i många fall kan vara av en stor betydelse att få ett hastigt avgörande. Man kan inte låta hela arbetet stanna, medan tvistefrågan går instanserna igenom, och det kan mycket väl hända, att det är ganska betänkligt att i avtalets utförande gå vidare, ifall ej den punkt, som blivit föremål för tvist, blivit upplärerad. Därför säger jag, att alla förhandsuttalanden angående huruvida skiljedomstol duger, då staten är part, icke kunna vara lämpliga för riksdagen, innan en noggrann undersökning skett.

Vad speciellt detta fall beträffar, att man till en enskild institution hänskjutit en fråga, där staten är part, får jag säga, att jag icke helt och hållet delar den uppfattning, som min ärade kamrat på Stockholmsbänken gjorde gällande, då han ansåg en dylik skiljenämnd nästan vara idealet för en skiljedomstol. Det gör jag inte. Å andra sidan anser jag den allmänna regeln i skiljemannasaker, som herr Reuterskiöld talade om, att då tvist en gång uppstått, vardera parten skall välja en skiljeman och de sålunda utsedda den tredje, icke heller vara en lycklig form. Om jag personligen skulle hänskjuta en sak till skiljenämnd, skulle jag göra så, att jag med min motpart i förväg enade mig om skiljemännen. Jag vill nämligen icke, när jag hänskjuter en sak till skiljenämnd, att jag skall äga välja en person, som jag har förtroende för, och min motpart en sin förtroendeman samt dessa två utse den tredje, utan jag vill, att såväl min motpart som jag skall utse en person, som jämväl den andra har förtroende för. Det går mycket bra att ena sig därom, innan man sluter skiljeavtalet, och då får man också en garanti, som jag anser vara verkligt betryggande.

Med vad jag nu sagt kommer jag till det resultat, att jag vågar hemställa, om inte kammaren skulle kunna ta reservationen. Mig synes, att på det sättet få vi denna fråga utredd, och det vilja vi ju alla. Här är ingen meningsskiljaktighet med avseende på det resultat man strävar efter. Det gäller, att vi få en utredning, som sätter riksdagen och Kungl. Maj:t i tillfälle att sedermera ge de bestämmelser, som bäst tillfredsställa statens krav. Om vi ta reservationen, sedan andra kammaren tagit utskottets betänkande, faller motiveringen i denna fråga bort. Ja, kanske det vore det lyckligaste. Kanske det är bättre att studera debatten än att studera den ena eller andra av dessa båda motiveringar.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman! När den siste ärade talaren framhöll, att justitiekanslerns infortrade utlåtande pekade på, att han ansåg det vara hopplöst att gå den väg, som han antydde såsom möjlig, tillåter jag mig endast framhålla, att när justitiekanslern gör detta uttalande, går han ut från en förutsättning, som handlingarna

i målet visat vara åtminstone omtvistlig till sin riktighet och existens. Han går nämligen ut från det påståendet, att vederbörande myndighet hade medgivit, att skiljedom finge äga rum. Det är genom de handlingar, som herr Stendahl uppläst, visat, att ombudets för myndigheterna egen uppfattning var en annan. Således, om förutsättningen faller bort, torde man med fog kunna säga, att åtminstone justitiekanslerns yttrande icke kan åberopas såsom stöd för den uppfattningen, att den av honom anvisade vägen vore hopplös att försöka. Jag vill dessutom påstå, att det positivt fanns bestämda skäl att anse densamma allt annat än hopplös, förutsatt att vederbörande domstolar icke döma uteslutande ur rent privaträttsliga synpunkter, vilket man ännu måste antaga, att de icke göra.

Anslag till patient- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

Det andra i den siste ärade talarens yttrande, som uppkallade mig nu, var betonandet av, att det är fråga om en utredning. Nej, det är det egentligen icke, om man ser närmare på saken, utan blott om olika myndigheters uppfattning av upphandlingsreglementets rätta tillämpning. Utskottet har här ställt sig på den gällande rättens ståndpunkt, men reservationen möjliggör enligt mitt förmenande, att den felaktiga tillämpning av denna gällande rätt, som i det här åberopade fallet — liksom i ett annat av mig redan antytt fall — kommit till stånd, må ostört fortfara. Att Kungl. Maj: t i anledning av det förhållande, som statsutskottet påpekat, inhämtar myndigheternas yttranden, om de anse ändring i det av Kungl. Maj: t allena beroende upphandlingsreglementet vara behöflig, medför icke att saken också kommer till riksdagen, om man inte gör ansträngningar särskilt därför. Jag tror inte, att den utredningen över huvud taget är att fästa något avseende vid.

Sedan ber jag få påpeka, att när det gäller, om staten skall betala ut dessa pengar eller ej, så vad är grunden till att upphandlingsreglementet icke i allt medger skiljedom? Jo, det är, att sådana belopp utöver vad kontraktet säger stå icke till myndigheternas förfogande utan måste av Kungl. Maj: t i statsrådet utanordnas av medel, som stå till Kungl. Maj: ts förfogande och under konstitutionellt ansvar. Vill man nu driva saken därhän, att man genom skiljedom ålägger kronan att utbetala vad Kungl. Maj: ts rådgivare ha att tillstyrka under konstitutionellt ansvar och då de heller icke ha möjlighet att säga nej, så tror åtminstone icke jag, att denna väg för utvecklingen vore lämplig. Riksdagens anslagsbeviljande kan då lätt eluderas.

Och till sist: när utskottet förebrås, att det icke riktat sin anmärkning mot visst subjekt, måste jag för min del säga, att jag håller utskottet räkning därför, ty däri ligger, att den fråga det här gäller kan och kanske behöver utredas även från en annan synpunkt, nämligen just den konstitutionella. Utskottet hade kunnat inkomma med anmärkningsanledning mot statsrådet, men utskottet har förmodligen tänkt — så läser jag dess utlåtande — att genom ett helt allmänt omnämnande av saken konstitutionsutskottet ändock får anledning att se efter, vad protokollen, som ännu inte äro slutgranskade, innehålla och om det finns skäl till anmärkning mot statsrådet. Det är då riktigt att utskottet icke

Anslag till pa-
tenti- och re-
gistreringsver-
ket m. m.
(Forts.)

lagt ansvaret på någon viss myndighet utan lämnat frågan härom öppen för vidare undersökning av dem som vederbör.

Jag kan icke finna annat, herr greve och talman, än att ett bifall till utskottets förslag därför är det lyckligaste.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! Efter en så lång debatt skall jag icke trötta kammaren i denna fråga. Jag har endast begärt ordet för att fästa kammarens uppmärksamhet på det huvudspörsmål, som i dag föreligger, och som alldeles undandolts av denna enda detalj, som visserligen är viktig den också och naturligtvis behöves avgöras. Men vad ha vi att behandla? Jo, patent- och registreringsverkets stat, men det har av kammaren totalt bortglömts på grund av denna lilla detalj, som rör sig om ett visst förfarande vid skiljedom. Beträffande den större frågan har visserligen statsutskottet uppnått fullkomlig enighet, och det är alltså icke min tanke att på något sätt rubba statsutskottet och icke heller kammaren i övrigt i denna punkt. Men det är dock så remarkabelt vad som här framhålles att det synes mig vara angeläget att noga peka på något av det, som väl i alla fall borde vara ganska angeläget och viktigt.

Patentverket är i sin utomordentligt goda ekonomiska belägenhet i behov av statsunderstöd. Vi tala om statsunderstöd än åt den ena och än åt den andra näringen, men här är det en institution, som kräver statsunderstöd men som absolut *icke* bort hava haft anledning att göra detta. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att redan år 1921 måste det allmänna släppa till 900,000 kronor, för att patentverket skulle kunna reda sig. Nu skola vi i dag besluta om att ytterligare tillskjuta 225,000 kronor, och det räcker ändå bara för första halvåret 1923. För sista halvåret 1923 få vi återigen släppa till ännu mera. Detta är ett förhållande, som det är absolut nödvändigt, så vitt jag förstår, att statsutskottet på det allvarligaste sätt vid kommande år tar under bestämd omprövning.

Nu säger statsutskottet, att förhållandet är det, att vi icke kunna neka detta understöd. Ja, det är riktigt. Jag förstår det ur den synpunkten sett att vi icke kunna stänga patentverket. Men här kunna vidtagas andra åtgärder för att se till, att patentverket får affärerna att gå ihop på ett helt annat sätt än vad här varit fallet. Jag kan icke neka mig nöjet att erinra herrarna om vad som skedde, då vi hade organisationsfrågan för verket uppe 1913 eller 1914. Jag minns icke vilket år det var, men jag tror att det var 1913. Då profeterade jag om vad jag i dag verkligen får belägg för, nämligen att med den överorganisation som då bestods verket, skulle detta icke komma att bära sig, i synnerhet som det kom att krävas en stor och vidlyftig nybyggnadsanordning. Nu har också patentverket helt och hållet förbyggt sig och därigenom kommit i sådant läge, att det icke har rörelsekapital nog, och det är ju också att beklaga. Statsrevisorerna hava ju pekat på detta förhållande och varit vänliga nog att erinra om den komfort och den prakt, som utvecklats i patentverkets nya hus. Det

blir väl tillfälle att få pröva den saken under andra förhållanden ännu, men nog tror jag, att kammaren och riksdagen bör hava sin uppmärksamhet fäst på detta förhållande litet mera allvarligt än vad som hittills synes ske. Nu hoppas statsutskottet här, att det förhållandet, att från och med innevarande år en utökning av arbetstiden med en sjunde timme ägt rum, skall lända därhän, att denna timme skall bliva utnyttjad på ett sådant sätt, att verkets arbete över huvud taget skall bliva rationellt utfört och ineliggande balans bortarbetad. Ja, jag vill säga statsutskottet, att jag icke tror att den sjunde timmen kommer att medföra något som helst resultat i detta fall. Vi kunna ju visserligen hoppas det och gärna uttala den önskan, men saken ligger icke så till, att det möjliggöres på den vägen. Felet är naturligtvis, att här utföra tre personer ett arbete, som en eller i vissa fall två personer skulle kunna utföra. Det är en fullständig felorganisation, och det är ett mångsyssleri inom själva verket. Jag skall icke tala om det mångsyssleri, som en del av verkets tjänstemän utöva på andra områden; men just i detta förhållande att det arbete, som skulle kunna utföras av en eller två personer, skötes av tre personer är det felet ligger. Jag har velat fästa kammarens och statsutskottets uppmärksamhet på dessa saker. Jag vet att det icke är möjligt att göra något annat yrkande, och jag skall icke göra det heller. Här är det nu fråga om ett uttalande i motiveringen. Jag skall icke heller på denna punkt göra något yrkande, men jag har velat fästa uppmärksamheten på att här föreligger ett område, där sparsamhet är av nöden och där sparsamhet också kan verka. Denna institution, patent- och registreringsverket, är ju byggd på den principen, att det skall reda sig med sina inkomna avgifter. Det har skett förut, och verket har gjort en utomordentligt fin affär genom att sälja sitt hus. Naturligtvis hade det varit ännu bättre, om verket stannat kvar och det sålunda icke blivit så dyra omkostnader för nybyggnader. Men trots den utomordentligt fina affären har det nu kommit i balans och i sådana skulder, att staten måste träda emellan och täcka dem. Men det är icke en affär vartill det allmännas medel kan få tagas i anspråk, och därför, herr talman, har jag velat fästa uppmärksamheten på förhållandet utan att göra något yrkande.

Anslag till patent- och registreringsverket m. m.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom i fråga om motiveringen, till vilken han ville återkomma efteråt, hade i avseende på det nu föredragna utlåtandet endast yrkats bifall till utskottets hemställan.

På därefter gjord proposition bifölls utskottets hemställan.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade framkommit följande yrkanden: 1:o) att utskottets uttalanden skulle godkännas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Swartz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Lyberg*, att utskottets uttalanden skulle godkännas med utelämnande av den del, som å sid. 7 i det tryckta utlåtandet började med

Anslag till patient- och re- gistreringsver- ket m. m. (Forts.)

orden "Vidare har ej heller" och slutade med "på önskvärt sätt tillvaratagna".

Därpå gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden samt förklarade sig finna propositionen på antagande av det förslag, som innehölls i herr Swartz m. fl. reservation, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av utskottets uttalanden.

Jämväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering. Med anledning härav uppsattes justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 14 antager godkännande av utskottets uttalanden, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till herr Lybergs yrkande.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;
Nej — 32.

Därefter uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som beträffande motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 14 antager det förslag, som innefattas i den av herr Swartz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännas utskottets uttalanden.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;
Nej — 79.

Herr statsrådet *Örne* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
 nr 55, angående befrielse för postiljonen Karl Mauritz Jonsson från skyldighet att gälda vissa skadeståndsbelopp;
 nr 68, angående försäljning av Lindfors-Bosjöns järnväg;
 nr 70, angående pensioner och understöd åt vissa befattningshavare vid postverket; samt
 nr 77, med förslag till bestämmelser angående rätt till pension för viss personal vid Svartälvs järnväg.

Föredrogs ånyo sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckta motioner i fråga om sockerproduktionens fortsatta stödjande genom statsåtgärder, m. m.

I detta utlåtande hade utskottet till en början anfört:

"Till bevillningsutskottet hava hänvisats motionerna nr 54 i första kammaren av herr *Johan Nilsson* i Skottlandshus m. fl. och nr 129 i andra kammaren av herr *Olsson* i Kullenbergstorp m. fl.; i den senare motionen har yrkats,

'att riksdagen ville besluta att vid införsel av socker till riket under tiden 1 november 1922—31 oktober 1923 tull skall utgå å raffinerat socker enligt en glidande skala, så att för varje öre, varmed importpriset per kilogram understiger 71 öre, skall tullen utgå med 0,7 öre per kilogram samt att å råsocker skall utgå 3 öre lägre tull per kilogram än för raffinad, skolande ifrågavarande tullsatser uttryckas i jämna ören per kilogram'.

Den förstnämnda motionen innehåller enahanda yrkande utom i vad avser tidsbestämningen, vilken där angivits sålunda: 'under tiden 1 november 1922 till den 31 oktober 1923'.

Till behandling av jordbruksutskottet har hänvisats en av herr *Poppius* m. fl. i andra kammaren väckt motion, nr 90, vari hemställdt,

att riksdagen ville besluta att — under förutsättning att Svenska sockerfabriksaktiebolaget och Mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag förbunde sig att till odlare av sockerbetor för deras räkning under år 1922 utbetala ersättning i huvudsaklig överensstämmelse med vissa i motionen antydda grunder — staten skulle gent emot bemälda bolag iklåda sig garanti för kostnaderna för inköp och förädling av 1922 års betskörd av samma innebörd som den för 1921 års betskörd gällande.

Till bevillningsutskottet har ytterligare överlämnats motionen nr 91 i andra kammaren, i vilken motion herr *Poppius* m. fl. med stöd av vad i nyssnämnda motion nr 90 i samma kammare anförts hemställt,

'att riksdagen ville för sin del besluta att förordningen den 24 mars 1921 (nr 121) angående införselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker måtte erhålla förlängd giltighet till och med den 31 oktober 1923 ävensom medgiva Kungl. Maj:t befogenhet att, därest förhållandena skulle därtill föranleda, upphäva förordningen före den 31 oktober 1923'.

Efter överenskommelse mellan bevillnings- och jordbruksutskotten

Om statsåtgärder till sockerproduktionens stödjande.

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

hava ovannämnda motioner hänvisats till sammansatt bevillnings- och jordbruksutskott.

Över de tre förstnämnda motionerna avgiver sammansatta utskottet härmed utlåtande. Vad åter beträffar det i herr Poppius' motion nr 91 i andra kammaren framställda förslaget om förlängt införselmonopol har utskottet inhämtat, att frågan om en sådan förlängning är under övervägande i jordbruksdepartementet samt att förslag i ämnet med all sannolikhet kommer att av Kungl. Maj:t senare föreläggas riksdagen. Vid sådant förhållande ämnar utskottet, för så vitt icke det beslut riksdagen kommer att fatta med anledning av detta utlåtande påkallar utskottets behandling av nämnda motion, återlämna densamma till bevillningsutskottet."

Under återopande av vad i det föreliggande utlåtandet vidare anförts hade det sammansatta utskottet hemställt,

1) att förenämnda motion II:90 av herr Poppius m. fl., angående viss garanti åt de svenska sockerfabriksaktiebolagen, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

2) att oförmälda motioner I:54 av herr Nilsson i Skottlandshus m. fl. samt II:129 av herr Olsson i Kullenbergstorp m. fl., angående glidande sockertull, icke heller måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet funnos fogade flera reservationer. I en av dessa hade herrar *Wohlin*, *Sederholm*, *Elisson*, *Andersson* i Grimbo och *Bengtsson* i Kullen på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1) besluta, att — under förutsättning att Svenska sockerfabriksaktiebolaget och Mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag senast den 20 mars 1922 hos Kungl. Maj:t styrkt, att bindande avtal träffats om odling år 1922 av sockerbetor å en sammanlagd areal av minst 15,000 hektar — vid införsel till riket av socker under tiden från och med den dag, då gällande importförbud upphörde att gälla, till och med den 31 oktober 1923 tull å socker skulle utgå enligt en glidande skala efter följande grunder, nämligen för raffinad med 0,7 öre per kilogram för varje öre, varmed importpriset per kilogram understege 66 öre, samt för råsocker med ett belopp, som vore 3 öre lägre per kilogram än tullen för raffinad, skolande ifrågavarande tullsatser uttryckas i jämna ören per kilogram;

2) under förutsättning av bifall till vad under 1) hemställts medgiva, att Kungl. Maj:t finge äga utfärda de bestämmelser, som vore erforderliga för tillämpning av vad under 1) beslutats.

I en annan reservation hade herr *Boman* med stöd av i vad reservationen anförts hemställt, att riksdagen måtte

1) besluta, att — under förutsättning att Svenska sockerfabriksaktiebolaget och Mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag senast den 1 april 1922 inför chefen för kungl. jordbruksdepartementet styrkte, att de slutat bindande avtal om inköp av sockerbetor av årets skörd från minst 13,600 hektars odling för det förra bolaget och 1,400 hektars odling för det senare bolaget — vid införsel till riket av socker under tiden från och med den dag, då gällande importförbud å socker upphörde att gälla, till

och med den 31 oktober 1923 tull å socker skulle utgå enligt en glidande skala efter följande grunder, nämligen för raffinad med 0,7 öre per kilogram för varje öre, varmed importpriset per kilogram understeg 71 öre, samt för råsocker med ett belopp, som vore 3 öre lägre per kilogram än tullen för raffinad, skolande ifrågavarande tullsatser utgå i hela ören per kilogram, varvid dock tullsatsen å raffinad begränsades till högst 17 öre per kilogram och å råsocker till högst 14 öre per kilogram;

2) under förutsättning av bifall till vad under 1) hemstälts medgiva, att Kungl. Maj:t skulle äga utfärda de bestämmelser, som vore erforderliga för tillämpning av vad under 1) beslutats.

Slutligen hade reservation avgivits av friherre *Hermelin*, som ansett riksdagen böra, med hänvisning till vad i hans reservation anförts, bifallad den av herr *Poppius m. fl.* i ämnet väckta motionen II:90.

Herr Nilsson, Johan, i Skottlandshus: Herr greve och talman, mina herrar! I min egenskap av motionär i den nu föreliggande viktiga frågan har jag tillåtit mig att begära ordet redan på ett tidigt stadium och får då först giva uttryck åt min stora besvikelse över det resultat, som utskottsbehandlingen givit. Det är ju oftast så, att i ett utskottsbetänkande komma de viktigaste uttalandena på slutet. Jag menar i detta fall icke själva klämman utan slutet på motiveringen. Jag skall be att få föredraga ett yttrande, som utskottet haft och som ordagrant lyder sålunda: "Utskottet kan icke underlåta att här giva uttryck åt den uppfattningen, att sockerbolagen och betodlarna genom ömsesidigt tillmötesgående böra kunna uppnå en överenskommelse, som med skälig fördelning av de ekonomiska riskerna tryggar betodling innevarande år i den omfattning, som under nu förutsedda förhållanden kan anses erforderlig, samt att de med hänsyn till den svåra kris, vårt land nu genomgår, skola känna det som en allvarlig plikt att göra allt vad göras kan för att komma till samförstånd." — Det måste sägas, att den *uppfattning*, utskottet här säger sig hysa, förefaller minst sagt underlig. Inte annat än man kan förstå, förväntar sig utskottet en kompromiss mellan sockerbruken och betodlarna, så att sockerbruken förbinda sig att betala ett högre pris för betorna än som kan bäras av industrien utan förlust, och att betodlarna å sin sida skola gå in på att odla betor för vissa procent under produktionskostnaderna. Utskottet visar sig inse, att det är av vikt för landet, särskilt under den nuvarande ekonomiska krisen, att betodlingen kan tryggas i den omfattning, som kan vara erforderlig för landets behov av socker, men utskottet vill icke, att riksdagen skall göra något för att möjliggöra detta, utan *förväntar* att sockerbolagen och betodlarna skola komma överens om att sinsemellan dela förlusterna. Läget på världsmarknaden är sådant, att sockerbruken anse sig kunna bjuda betodlarna kronor 1:50 för hundra kilogram, betodlarna hava enligt senaste underhandlingar nedgått till ett pris av 3 kronor såsom grundpris. Huruvida sockerbolagen skola gå längre utan förlust, därom har jag ju för min del litet svårt att döma. Vad jag är alldeles säker på är att *under* tre kronor

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

kunna betodlarna icke gå utan förluster, och förluster förväntar väl icke utskottet att betodlarna skola frivilligt ikläda sig. Staten har ju rätt att ställa krav på jordbrukets idkare — och staten har sannernligen, då det i avseende på livsmedelsförsörjningen rådde nödtillstånd i landet, i rikt mått begagnat sig av denna rätt — men att begära, att betodlarna med vett och vilja skulle låta ruinera sig, det kan väl knappast vara rimligt av staten och knappast heller i statens intresse. Priset på betor före världskriget var kronor 2:20 och med det priset var betodlingen direkt föga inkomstbringande. Sedan dess hava produktionskostnaderna högst betydligt stigit, och detta delvis just genom statens egna åtgöranden. Åttatimmarslagen gäller ju icke direkt för jordbruket, men den gäller för sockerbrukens arbetare, även säsongarbetarna, och minskar därigenom industriens förmåga att betala råvarorna, och den verkar fördyrande på alla områden, på frakterna och på alla de förnödenheter, jordbruket behöver köpa. Hur i allt förnufts namn kan man då tänka sig, att ett betpris *under* vad som rådde före 1914 nu skulle bliva möjligt! Det finns ett sätt, varigenom betodlarna skulle sättas i stånd att gå under det minimum av betpris, som nu senast varit på tal, och detta är att sänka arbetslönerna betydligt under vad de voro före 1914. Är det en sådan åtgärd utskottsmajoriteten lutar till? Betodlarna tro sig icke om att *kunna*, och de *vilja* icke heller uppehålla betodlingen genom en dylik åtgärd, och icke heller arbetarna skulle bliva utskottsmajoriteten och sina särskilda representanter tacksamma, om det är dylika krav man ställer på dem, att de skola gå in på alldeles orimliga lönereduktioner. Det är väl dock i alla fall omöjligt att bestrida, att den lön, arbetaren kan få eller tvinga sig till genom organisation och strejk, ytterst bestämmes av priset på den vara han producerar, och att ingen organisation i världen och inga strejker kunna i längden förskaffa arbetaren högre lön, än produktionens ekonomiska villkor tillåta. Denna orubbliga lag låter sig icke bortresoneras. Redan med ett betpris av 3 kronor måste arbetslönerna högst väsentligt sänkas, men med ett betpris därunder måste man gå till det orimliga. För den enskilde betodlaren är det med ett pris av 3 kronor ingen ekonomisk uppoffring att avstå från betodlingen för tillfället, så att för honom kan det betyda mindre, om utskottets förslag bifalles av riksdagen eller ej, men för framtiden har det betydelse för jordbruket, och för all den verksamhet, som är knuten till sockerproduktionen, är det av en ouppskattbar vikt, att den bibehålles.

Nu hoppas utskottet uppenbarligen, att sockerbolagen och betodlarna skola gå varandra till mötes. Det bör dock besinnas, att när riksdagen nu går att besluta i denna fråga, bör den icke göra detta med några mer eller mindre absurda uppfattningar utan med öppna ögon i fullt medvetande av vad det gäller. Och det gäller varken mer eller mindre än detta: skola vi hava eller icke hava någon inhemsk sockerindustri, grundad på inhemsk betodling? Nekar riksdagen det begärda stödet åt den inhemska sockerindustrien och betodlingen, så har domen fallit: den svenska, med statens stöd uppammade sockerindustrien skall

gravläggas, kanske för alla tider, miljoner skola strömma ur landet för en vara, som kan framställas inom landet och under normala förhållanden till ett pris lika med eller föga överstigande världsmarknadens, landets självförsörjning skall ytterligare försämrans, den del av transportväsendet och de industrier, som äro indirekt beroende av sockerindustrien, skola försättas i ytterligare nödläge. Har riksdagsmajoriteten mod att på grund av mer eller mindre behärda teorier och dogmer fälla en sådan dom?

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Jag torde icke behöva gå in på någon närmare belysning av vad ett nedläggande av sockerindustrien skulle betyda för landets näringsliv i dess helhet. Den saken har blivit så ofta debatterad och belyst, att ytterligare ordande därom torde vara överflödigt. Även de orters bebyggare, där man icke direkt sysslar med betodling och sockerindustri, torde få så pass känning av det slag, som skulle tillfogas vårt ekonomiska liv, att tillfredsställelsen att få sitt socker några ören billigare skulle grumlas, om man satte sig in i att detta billigare socker i själva verket komme att stå landet oerhört dyrt. Vad sockerindustrien och betodlingen betyder för Skåne och de övriga betodlande provinserna och för närliggande trakter, varifrån arbetare bruka strömma till betfälten, därom borde egentligen jordbrukets mälsman i regeringen upplysa. Att han i denna fråga iakttagit och iakttagit en anmärkningsvärd passivitet tvingar till det antagandet, att den miljö, som han för närvarande befinner sig i, gjort sitt inflytande gällande. Vilken betydelse den inhemska sockerbetsodlingen har för hela landet, därom kanske finansministern i sinom tid får en föreställning, då kommande års utgifts- och inkomststater skola göras upp, och kanske även socialministern får anledning att eftertänka, vad det betyder att nedlägga en näring, som givit massor av arbetare under en jämförelsevis kort säsong inkomster, som satt dem i stånd att draga sig fram under vinterns arbetslöshetstider. Den uppfattningen, att betodlingen skall uppehållas utan ingripande från statsmakterna, som utskottet uttalar, har enligt mitt förmenande inga utsikter att gå i fullbordan.

Det finns ännu en passus i utskottets utlåtande, som är synnerligen märklig, nämligen denna: "Slutligen har utskottet, då sådant särskilt skydd åt sockerproduktionen förr eller senare måste upphöra, ansett förhållandena vid innevarande konsumtionsårs utgång såväl ur konsumenternas som ur sockerproducenternas synpunkt särskilt lämpade för att låta sockerproduktionens särställning upphöra." Utskottet förklarar sig anse, att förhållandena just nu äro särskilt lämpade för att tvinga sockerindustrien och betodlingen att upphöra. I en tid, då järnvägarna knappt ha några frakter, då över 150,000 arbetare äro arbetslösa, då regeringen nödgas begära 90 miljoner kronor under ett enda år för att understödja arbetslösa, då snart sagt all industri står stilla, då inkomster och förmögenheter sjunka med svindlande fart, så att statens inkomster av den direkta beskattningen måste till kommande år krympa ihop på ett förfärande sätt, en sådan tid anser utskottsmajoriteten vara "särskilt lämplig" att strypa en näringsgren, som givit

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

arbete åt tiotusental, som givit järnvägarna frakter, gödningsfabrikerna och många andra industrigrenar avsättning och arbete och det allmänna skatter. Om över huvud taget någon tidpunkt skall anses olämplig att beröva en inhemsk näringsgren det statsunderstöd, den behöver för att existera, så måste det väl vara nu, då staten måste underhålla en alltjämt växande skara av arbetslösa.

De båda brottstyckena av utskottets motivering, som jag nu citerat, kan jag med bästa vilja i världen icke betrakta såsom bärande skäl för avslag på de föreliggande motionerna om stöd åt sockerproduktionen. Andra skäl hava ju också anförts som äro allvarligare. Dessa skäl kunna för korthetens skull sammanfattas sålunda: riksdagen har vid föregående tillfälle förklarar, att det var sista gången riksdagen ämnade ingripa med något slag av statsgaranti för sockerindustrin eller betodlingen. — Ser man nogare på detta skäl, måste man väl erkänna, att det icke är något skäl alls. Riksdagen kunde, då den senast fattade sitt beslut i sockerfrågan, näppeligen förutse, att priset på världsmarknaden skulle sjunka så oerhört, att sockerbruken icke skulle våga erbjuda ett högre pris på betorna än vad som bjudits vid de underhandlingar, som förts i vinter. Ett så stort steg som från fjolårspriset kronor 6: 50 och till det pris, som nu bjudes eller kronor 1: 50, hade väl ingen tänkt sig. Det andra av de skäl, som anföras mot statens ingripande, är om möjligt lika intetsägande som det förstnämnda. Man säger, att betorna under förra året just genom det stöd riksdagen räckte blevo överbetalade, att odlarna till följd härav gjorde så orimliga förtjänster, att de kunna räcka till även för det kommande året och att övertäckningen av betarealen tyder på att betodlingen är synnerligen eftertraktad. Det är sant, att betodlarna under förra året fingo ett tillfredsställande resultat av sin odling, men detta berodde icke på att riksdagen lät locka sig att vara alltför frikostig mot sockerindustrin och betodlarna. Vid normal skörd och ännu mera om skörden blivit mindre än medelmåttig, skulle betodlingen med det priset löna sig ganska skralt. Det är orimligt att begära, att jordbrukaren, som ju ensam måste taga riskerna för missväxt, icke också skulle få någon glädje av en skörd betydligt över medelmåttan. Förtjänsterna tillkomma förresten icke blott betodlarna utan även i ej mindre mån arbetarna, som, ifall riksdagen icke garanterat betpriset, säkerligen icke kunnat få på långt när de inkomster, som nu blev fallet. Att nu lämna betodlingen åt sitt öde, därför att det händelsevis förra året var en synnerligen gynnsam väderlek för betodlingen, skulle icke vara konsekvent, alldenstund jordbrukarna och betodlarna i allmänhet ingalunda kunna räkna på något särskilt stöd i händelse av missväxt. Allvarligare än de båda hittills nämnda argumenten måste man naturligtvis taga det tredje skälet, nämligen det stora ineliggande lagret. En följd härav är visserligen, att arealen måste inskränkas, men även om man nu anser, att en stark inskränkning måste ske, så bör man icke rimligtvis begära, att odlarna böra arbeta med förlust. För övrigt kan man i sakens nuvarande läge gå ut ifrån, att icke ens den nödiga arealen skulle komma

att användas för odling av sockerbetor, ty en odling, som nödvändigtvis måste bedrivas med förlust, inlåter man sig icke gärna på, icke ens i mindre skala. För att kunna hålla en önskad odling uppe fordras nu riksdagens medverkan. Mer än 20,000 hektar torde man icke kunna ifrågasätta. Om stöd för en sådan odling erhålles, kan måhända hela den rörelse, som är knuten till sockerproduktionen uppehållas, fastän i minskad omfattning. Men detta är väl dock något helt annat, än om det hela skall avstanna. Jag tillåter mig därför vädja till kammaren att den icke genom beslut i dag måtte ställa sig avvissande till att stödja en näringsgren, som statsmakterna själva uppammat. För min del har jag nog den uppfattningen, att det måhända inte kan undvikas, att vi gå tillbaka till den prisnivå, som vi hade före 1914 och kanske även under densamma, men det kan ifrågasättas, om man under de nu pågående häftiga prisfallen skall låta yttervärldens faktorer brutalt verka på våra ekonomiska förhållanden utan att på något sätt försöka reglera saken så, att alltför stora ekonomiska olyckor kunna undvikas. Hela den stora ekonomiska anpassningen behöver kanske en viss tid, innan vi komma in i normala gängor. Är det emellertid så, att våra viktigaste näringar icke kunna få del av någon som helst omsorg från statsmakterna i detta hänseende, då torde det icke heller bliva möjligt att uppehålla lönenivåer och annat med dyrtidstillägg. Skall all produktion inom landet avstanna, torde vi gå dystra tider till möte. Man hade ju förväntat, att Kungl. Maj:t i likhet med föregående år, då denna fråga befann sig i ett prekärt läge, skulle hava kommit med några initiativ för att ordna upp saken. Då någonting sådant emellertid icke på något sätt avhörts vid riksdagens början och då man under hand fått förvisning om att Kungl. Maj:t icke heller tänkte komma fram med något förslag, var det ju naturligt, att representanter för de landamärena, som äro särskilt intresserade av socker, fingo tanken på att motionsvis lägga fram saken för riksdagen. När dessa motioner skulle läggas fram och utarbetas, kan jag säga, att de olika motionärerna i viss mån samarbetade. Man var tveksam om på vilken linje man skulle lägga fram saken för riksdagen, huruvida man skulle begära ett fortsättande på den väg, som man redan nu är inne på, nämligen statsgarantien, eller ock försöka få fram ett ökat tullskydd och på det sättet hålla näringarna uppe. Men man ville lägga fram bägge linjerna, så att det bleve möjligt att under utskottsbehandlingen komma till någon uppgörelse, som kunde anses tillfredsställande. Detta har emellertid icke lyckats för utskottet, utan utskottsmajoriteten har gått på rent avslag.

Vid betänkandet finnas emellertid fogade tre stycken reservationer. En av dessa är av herr Boman, och angående denna skall jag genast be att få säga ifrån, att den ger icke ett sådant resultat, att man får det betpris, som man anser vara ett minimum, nämligen 3 kronor. Den reservation, som är avgiven av baron Hermelin skulle ju visserligen lösa frågan genast, och man skulle få en areal av 20,000 hektar och ett pris av 3 kronor, vilket betodlarna nu sist förklarar

*Om statsdt-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)*

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

sig vara villiga odla betor för, men då riksdagen tidigare så bestämt uttalat sig för fortsättandet av den nuvarande statsgarantien, tror jag för min del, att det kanske är små utsikter att få majoritet för detta förslag. Däremot skulle jag kunna förmoda, att riksdagen icke skulle ställa sig avvisande till, att man finge ett beslut i enlighet med den av herr Wohlin m. fl. avgivna reservationen. Den vidlades visserligen av det felet, att den icke kan säkerställa den önskade arealen som man ansett nödvändig såsom ett minimum, och detta är kanske till någon del beroende på ett misstag från motionärernas sida, då de framlade motionen. De begränsade nämligen tiden till den 31 oktober 1923. Vi visste nämligen icke då att det skulle bli en överskott av socker så stort som det sedan visat sig vara. Hade man haft en aning härom, skulle man hava sträckt ut tiden ännu några månader, så att man kunnat få en så pass stor areal, att samtliga råsockerfabriker kunnat komma i gång och betodlingen på alla trakter, där den hittills bedrivits, kunnat hållas uppe, om ock i minskad omfattning. Om det varit så, att dessa, som velat något positivt för betodlingen, varit i majoritet, hade man utan tvivel kunnat sträcka ut tiden, men då nu dessa kommit i minoriteten, har det icke varit möjligt.

Jag har emellertid, som saken nu ligger, ingenting annat att göra än att yrka bifall till den av herr Wohlin m. fl. avgivna reservationen, och jag gör detta under den förhoppningen, att om man får detta förslag igenom, man dock skall kunna hålla såväl sockerhanteringen som betodlingen någorlunda i gång och söka få till stånd bättre förhållanden till kommande år.

Herr Wigforss: Jag skall liksom den föregående talaren försöka ställa samhällsintressena i förgrunden, men det kan inte hjälpas, att jag från mina utgångspunkter kommer att låta vissa samhällsintressen väga tyngre än herr Nilsson i Skottlandshus har gjort. Jag har i den uppfattningen ett stöd i hela denna sockergarantis behandling under föregående år. Det är väl ingen, som varit med om debatten även 1921, som icke måste göra den reflexionen, när han hört herr Nilssons i Skottlandshus anförande, att hela denna debatt öppnats på fullständigt annat sätt än år 1921. Och det är mycket rimligt, att så är, därför att ännu år 1921 byggde man kravet på denna sockergaranti, detta extra skydd åt sockerindustrien, åt betodlarna och sockerbruken, på konsumenternas intresse av att ha säkerhet att få sitt behov av socker fyllt. Det är inte möjligt att inte ha denna utgångspunkt i tankarna — det är tvärtom alldeles nödvändigt — då man i dag går att fatta beslut i fråga om denna sockergarantis fortbestånd eller om eventuella andra åtgärder, som skulle ersätta den. Om man inte går ut ifrån, att här föreligger ett alldeles speciellt intresse för konsumenterna, för landet i dess helhet, att få säkrat det behov av socker, som är nödvändigt, kan man nämligen inte längre upprätthålla den föreställningen, att denna fråga om sockerindustrien ligger i ett alldeles särskilt läge. Den kommer att få gå in under den

stora rubriken av alla andra näringar, som i dessa svåra tider försöka på ett eller annat sätt få statsmakternas stöd.

Det är uppenbart att när utskottet kommit fram till sitt avstyrkande utlåtande, har det i mycket stor, för att icke säga i allra största utsträckning låtit sig ledas av den uppfattningen, att den gamla socker garantien kommit till under alldeles exceptionella förhållanden, då landets behov av socker krävde vissa speciella åtgärder, och att, när dessa förhållanden och dessa tider nu äro förbi, man måste komma fram med skäl, som skulle vara åtskilligt starkare, än de som motionärerna framfört, för att man skulle fortsätta på samma väg. Jag behöver icke för att bekräfta mitt uttalande om att frågan har legat så, när det gällt införandet av denna socker garanti, åberopa några auktoriteter. Vi känna alla saken; var och en som bevistade debatten 1921 erinrar sig, att fastän det stack fram litet grand några synpunkter om att man icke skulle belasta Sveriges handelsbalans och icke framkalla större arbetslöshet, vad som var en nödvändig förutsättning för att utskottets förslag, både majoritetens och reservanternas, skulle behandlas på sätt som skedde, var, att man icke var säker på att vi skulle kunna fylla vårt behov av socker. Nu äro förhållandena såsom vi veta helt förändrade, och jag skall nöja mig med att redan i början av debatten slå fast, att hela den fråga, som förut varit den centrala vid behandlingen av sockerproblemet, den är undansopad, och vi hava här att göra med krav och önsknings från en viss industris sida att få sina speciella näringsintressen tillgodosekda, och här gäller det att väga dessa intressen, som stå på spel, mot hela landets, den konsumerande allmänhetens intressen. Jag stryker under, att även herr Nilsson i Skottlandshus icke så vitt jag förstår med ett enda ord berörde, att någon risk för övrigt skulle finnas för att landet icke skulle kunna fylla sitt behov av socker. Men naturligtvis, han kunde icke underlåta att påpeka de risker, som han menade skulle förefinnas, ifall sockerbetsodlingen måste inställas och fabrikerne nedläggas, och på det viset antydde han mer än han utsade, att landet i en framtid skulle bliva berövat denna odling och således för framtiden nödgas tänka på att fylla sitt behov av socker utifrån. Jag kan icke se annat, än att alla sådana målningar om de risker, som kunna hota oss i framtiden, äro gripna ur luften. Jag har försökt att under behandlingen i utskottet interpellera så många sockerbetsodlare som möjligt om de svårigheter, som skulle föreligga, om man verkligen inställde sockerbetsodlingen ett år. Men jag har icke från någon fått det svaret, att detta skulle omöjliggöra eller på något sätt bereda avsevärda svårigheter för en förnyad sockerbetsodling, låt oss säga 1923. Att icke detta bara är enstaka sockerbetsodlares uppfattning, som jag på det sättet fått höra, framgår för övrigt alldeles klart och tydligt av den reservation, som här föreligger just från jordbruksnäringens och sockerbetsodlingens målsmän. Den förutsätter nämligen, att man skall kunna lägga ner odlingen, låt oss säga åtminstone på 30,000 hektar. Vi få komma ihåg, att sockerbetsodlingen 1921 rörde sig på något över 48,000 hektar. Om vi taga i betraktande, att en statsgaranti på omkring 15,000 hektar nu föreslås, innebär det,

Om statsåtgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

att åtminstone 30,000 hektar, som 1921 voro besädda med betfrö, skulle 1922 icke komma att besås. Vid sådant förhållande är det naturligtvis klart, att man från alla håll kommer att erkänna, att dessa 30,000 hektar, som nu måste nedläggas, icke alla komma att i fortsättningen bli undandragna från betodlingen. Man räknar naturligtvis med en återgång till vad som var normalt före kriget. Då var betarealen omkring 30,000 hektar; och så vitt jag förstår räkna icke betodlarna med att om man endast odlar 15,000 hektar i år, dessa andra 15,000 hektar skulle vara ur räkningen år 1923. Nu är det naturligtvis farligt för en som icke är sakkunnig, för utomstående, till vilka jag räknar mig, att draga någon bestämd slutsats i detta fall. Men innan jag lämnar den uppfattning, som jag fått bekräftad från många håll att det från jordbruksteknisk synpunkt icke skulle vålla några svårigheter att låta denna sista rest av betodlingen under 1922 försvinna, måste jag säga, att utsikterna för framtiden som man målat upp att man icke skulle få någon sockerbetsodling, säkerligen icke skrämma sockerkonsumenterna. Att sockerbolagen, om de ett år icke skulle få hålla råsockerfabrikerna i gång — vi veta att raffinaderierna komma icke att för den skull i särskilt stor utsträckning lägga ned rörelsen — för den skull skulle lägga ned rörelsen och icke göra allt för att följande år återupptaga arbetet, har ingen påstått. Jag har velat säga detta från början för att klart och tydligt konstatera, att den tvistefråga det här gäller är icke frågan huru man skall kunna garantera landets behov av socker utan tvistefrågan är i grund och botten den, huruvida det är så stora samhällsintressen förbundna med denna betodling och denna sockerindustri, att samhället i övrigt måste göra vissa uppoffringar för att klara dem över en bekymmersam tid.

Den första parten man kommer till, när man talar om betodlingens intressen, är utan tvivel betodlarna, och jag får säga, att jag knappt kunde vänta, att herr Nilsson i Skottlandshus skulle uttrycka sig med sådan bestämdhet om svårigheterna för betodlarna. Jag får säga att, när man i detta sammanhang får höra talet, att betodlarna skulle ruinera sig och att betodlingen före kriget icke var någon särdeles lönande affär, så kan naturligtvis en konsument icke utan vidare påstå motsatsen, men man får förlåta mig om jag säger, att jag nog är synnerligen skeptisk härvidlag. Ty vi få komma ihåg, att 1919, vars avkastning jag tror herr Nilsson i Skottlandshus gav namnet någorlunda passabel, för utomstående ter sig som ett lysande år. Den expert i jordbrukskostnadskalkyler som vi tyvärr, höll jag på att säga, fått lära känna så mycket, herr Nannesson, har räknat ut, att på sockerbetsodling fick man på ett antal odlingar, sedan man betalt alla utgifter, räntor och den egna arbetskraften, ett överskott av över 700 kronor per hektar. Nog kan man väl säga, att de betodlare som fått sådan avkastning 1919, utan större bekymmer kunde motse ett relativt dåligt år 1920. Därifrån hava vi emellertid inga siffror. Och att 1921 var ett allmänt erkänt gott år, behöver man kanske icke uppehålla sig vid. Det är ganska egendomligt att finna att, om man kommer fram med uppgifter som man faktiskt fått höra från personer, som själva äro betodlare eller hava nära förbindelser med dem och vilka uppgifter

röra sig om fantastiska siffror i fråga om vinsten på betodlingen 1921, så har man icke hört en enda dementi från betodlare och andra på upp-
gifter som röra sig om sådana belopp som ett netto på 1,000 kronor, 1,200 kronor eller 1,500 kronor per hektar, och det betyder dock, att vinsten skulle ha gått upp till 30, 40 och 50 %.

*Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)*

Jag erkänner, att jag icke var i alla hänseenden så glad över det tillägg utskottet gjorde, när det avslutade sitt utlåtande med att uttala en förhoppning om att betodlarna och sockerbolagen skulle känna förpliktelsen att genom ömsesidiga eftergifter träffa överenskommelse. Men i de ögonblick då man inte känner sig alltför pessimistisk om människo-
naturen utan har litet förhoppning att kunna tala så att säga till männi-
skors samveten, så är det kanske ändå begripligt, att man inte finner det orimligt, om betodlarna, i betraktande av det otvivelaktigt rent av lysande resultatet 1921, som kom till stånd genom ett rent misstag från riksdagens sida, om dessa betodlare skulle känna sig förpliktade att, även om det gällde med någon förlust, klara betodlingen över ett svårt år. Det är ändå uppenbart, att den förlust de där kunna göra icke rör sig om alltför stora summor.

I det sammanhanget kan jag icke underlåta påpeka det som gör folk som står utanför betodlarnas krets misstänksamma mot en hel del klagomål. Det är uppenbarligen den överdrift, som ligger i en mång-
fald av uttalandena från det hållet. Denna överdrift går så in i betod-
larnas så att säga allmänna språkbruk, att de komma med den, utan att säkert själva mena något med den. Då t. ex. herr Nilsson i Skott-
landshus i sin motion talar om att, om det skulle gå på det viset, att betodlingen icke får något särskilt understöd, finns det ingen annan utväg för betodlarna än att lägga ner odlingen och i stället övergå till andra mindre dyrbara och mindre förlustbringande odlingar, så undrar jag, om någon i denna kammare har fått det intrycket, att herr Nilsson i Skottlandshus endast sysslar med förlustbringande odlingar. Uttalan-
det måste ju innebära, att betodling är den mest förlustbringande odlingen, men att de andra odlingarna också äro förlustbringande, om än i mindre grad. Men det vore synnerligen märkvärdigt och i högsta grad sorgligt, om hela vårt jordbruk bara skulle syssla med förlust-
bringande odling. Jag kan icke komma från att, om bara saken gällde betodling, skulle det säkert icke finnas några förutsättningar som helst för att riksdagen skulle tänka på att giva denna näring något särskilt skydd utöver det andra näringar hava gjort anspråk på. Men det finns naturligtvis en annan sak. Jag talar icke om sockerbruksbolagen. Det är egendomligt, att ingen tycks ömma för sockerbruksbolagen, jag vet icke av vad anledning. Det är möjligt att sockerbruksbolagen få så stora vinster att det under alla förhållanden för dem är bättre ställt än för betodlarna. Men jag föreställer mig, att det finnes åtskilliga små aktie-
ägare, som ganska väl behöva sina utdelningar för att leva på samma sätt som förut. Men den saken bortser jag ifrån.

Men vi komma till att det som spelar huvudrollen i hela debatten, är utan tvivel arbetarna. Och det kan tyckas hårt för den, som satts in

*Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)*

i riksdagen av arbetarna, att han skall behöva gång på gång säga nej till förslag, som komma fram och motiveras med det, att de skulle skydda arbetarnas intressen. Det förhåller sig på den punkten på samma sätt som med socialismen och statsingripandet. En socialist, som först kommer till riksdagen, tror kanske att han behöver predika att staten kan gå in i företag och hjälpa jordbruket och industrien på alla möjliga sätt. Det är att slå in öppna dörrar. Här tycks härska fullständig enighet i riksdagen om statens förmåga och att ingenting kan ske utan statsmakternas ingripande. I fråga om sockret är förhållandet det, att även de mest principiella motsståndarna till att staten ingriper, jag menar icke från näringslivet, men de som stå utanför, de som mest principiellt kämpa emot att staten skall blanda sig in i sådana här affärer, de kunna ändå icke låta bli att rikta sin kritik mot att regeringen sitter där overksam och låter detta näringsliv sköta sig självt. De förutsätta, att regeringen har en förmåga som de enskilda näringarnas representanter icke ha.

Jag kommer nu tillbaka till arbetarna. Det är uppenbart, att det är en synnerligt öm punkt för representanterna för arbetarna i riksdagen. Och om icke något annat skulle kunna övertyga kamrarna om att utskottet tagit saken på allvar, böra de ändock besinna, att majoriteten inom detta utskott till större delen utgöres av representanter för arbetarpartiet, och då böra de förstå, att dessa representanter icke utan vidare säga blankt nej till ett förslag, som faktiskt skulle innebära vissa möjligheter att lätta livet för den grupp av arbetare, som här är i fråga. Men vid resonemang om denna punkt är det nödvändigt att komma ihåg, att det stora sockeröverskottet kom alldeles oväntat såsom ett streck i räkningen. Vi få komma ihåg, att så vitt vi kunna finna, betyder en begränsning i betarealen till 15,000 hektar en mer än proportionell begränsning i de arbeten, som utföras direkt av lönearbetare, som icke på ett eller annat sätt ha fast anställning. Man kan icke komma ifrån att vid en så pass kraftig begränsning av betodlingen, kommer arbetet i den största utsträckning att utföras av jordbrukarna själva och deras familjer. Att det då blir en mindre arbetsförtjänst för statarna, statarnas hustrur och statarnas barn, det kan man icke komma ifrån. De som bruka resa ner från Småland, komma också att få mindre förtjänst. Det rör sig om grupper, som leva under synnerligen torftiga förhållanden även under vanliga sockerodlingsförhållanden. Men de äro likväl tryggade mot den rena svälten. Det hittills förda resonemanget har utgått ifrån att betodlingen faktiskt kommer att nedläggas. Men det finnes vissa skäl som göra, att utskottsmajoriteten icke ansett sig böra räkna med denna konsekvens såsom säker. Det är uppenbart, att det finns intresse både hos betodlarna och sockerbolagen att verkligen få en viss betodling i gång. Man skall icke föreställa sig, att sockerbolagen äro alldeles okänsliga för att man lägger ner driften vid råsockerbruket. Och om det är sant, såsom det säges från betodlingshåll, att det från jordbruksintressets synpunkt är av stort värde, att betodlingen fortsättes, så skulle ur den synpunkten jordbrukarna kunna taga viss risk, som de annars icke skulle vilja taga. Jag skall söka stöd för denna uppfattning, att det

finnes vissa möjligheter till en betodling på vissa begränsade områden, även om staten icke gör någonting särskilt utom den gamla tullen på 10 öre, och det ligger i ett uttalande i den reservation, som avgivits av herr Wohlin m. fl., däri det säges, att om den tull som där föreslås, går igenom och det garanteras från bolagens sida att man tager emot betor från en areal om 15,000 hektar, förutsätter man, att det kommer att odlas betor även på större arealer och även på sämre jord. Det är tydligt att från samma förutsättningar, om man endast räknar med den bästa betjorden i Skåne den bästa även i förhållande till fabriekernas belägenhet, finns det viss förutsättning för betodling, även om det icke skulle beviljas extra skydd. Därom vågar man icke naturligtvis uttala sig med bestämdhet, och utskottet har icke vågat gå längre än att påpeka, att det finnes vissa skyldigheter från betodlarnas och sockerbolagens sida att åtaga sig vissa risker för samhällets skull, som har garanterat dem så pass säkra och stora inkomster under förflutna år. Men risken finnes kvar, och då får man våga denna risk mot de mer eller mindre säkra förluster, som man vill, att staten skall taga på sig. Det kan icke hjälpas, att där kommer den mer eller mindre principiella ståndpunkt man har att spela en roll. Den som finner, att det hittills tillämpade systemet är ett någorlunda acceptabelt system med denna garanti för betodlingen, den som tror, att ökade tullar inte äro i och för sig farliga, utan menar, att tullar verka gott, han är villig taga risken, det är klart. Men den som håller före, att statsgaranti är en abnormitet och skulle verka skadligt, den kan icke se saken på samma sätt, och vi få komma ihåg att, om vi skulle gå med på de glidtullar, som här från reservanten herr Wohlins sida föreslagits — herr Boman är åtskilligt mycket blygsammare, han går icke till mera än 17 öre, eller 7 öre över den gamla 10-örestullen — skulle ett importpris på 30 öre vara detsamma som en tull av 25 öre, d. v. s. nästan en fördubbling i priset skulle bliva en följd av den tullen. Det är klart, att man från konsumenternas sida måste hava starka skäl för att reflektera på en sådan tull.

Nu måste man säga, att det sockerpris, som härskar i världen, är abnormt lågt, och jag skulle tro att, då sockerbolagen gjort sina beräkningar och resonerat med betodlarna och fått fram vissa förslag till uppgörelse, har man nog att räkna med att priset på världsmarknaden kommer att gå upp, innan man kommer till sommaren och hösten, eller åtminstone sommaren 1923. Men risken finnes, och frågan är: vem skall ta denna risk? Ja. då är det bra svårt för den som står utanför striden att undertrycka vissa frågor. Han kan icke låta bli att fråga: om det verkligen är så, att betodlarna äro i det läget, att de behöva understöd, är det då alldeles självklart, att detta understöd skall givas av andra jordbrukare, som ha att kämpa med minst lika svåra förhållanden i andra delar av landet? Om sockerindustrin behöver stöd för att hållas i gång, är det då verkligen självklart, att det stödet skall ges av andra industrier, som faktiskt såsom vi veta ha att kämpa med mycket stora svårigheter och som även de behöva hjälp? De som riskera att bliva arbetslösa, betarbetare, betskötare och arbetare vid

*Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.*
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

sockerbruken, även dessa arbetare behöva naturligtvis hjälp. Vi måste anse, att de ha rätt att kräva hjälp. Men jag för min del är övertygad, att de skulle vara de första att erkänna, att det stödet, varifrån det än må tagas, kan icke tagas från de lika fattiga kamraterna, de som nu få nöja sig med löner, som i penningar närma sig 1914 års löner. Det understödet får inte komma från dessa kamrater eller från dem som gå arbetslösa och hava nödhjälpslöner eller arbetslöshetsunderstöd eller få nöja sig med att icke få något understöd alls.

När man väger dessa saker emot varandra, kan man icke komma från, att tyngdpunkten förflyttar sig över på konsumenternas sida, på hela samhällets sida. Risken för hela detta samhälle är större än risken för de enskilda grupperna. Jag anser det därför icke möjligt att gå på någon annan linje, än den utskottet föreslagit. Jag vet, att det finnes sympati på vissa håll för att kammaren skall besluta uppskov med hela frågans behandling genom en återremiss. Jag vänder mig inte mot tanken, därför att det i viss mån skulle vara en bakläxa åt utskottet. En återremiss skulle förutsätta, att utskottet icke tagit saken så allvarligt som den förtjänar. Man kan ju möjligen motivera den med att man så giver regeringen tillfälle att gripa in. Men det finns en synpunkt, som var och en måste vitsorda, att man måste ta hänsyn till. Jag tror icke, att någon kan förneka, att så länge det föres förhandlingar mellan betodlarna och sockerbolagen och dessa båda parter hava att räkna med att det möjligen kan komma en tredje part och sticka fram sin hand för att hjälpa dem, så länge komma icke dessa båda parter med sina yttersta bud. Det är alldeles stridande mot hela uppfattningen inom affärlivet, att de under sådana förhållanden skulle komma med något, som de under alla förhållanden tänkte hålla fast vid, så länge de kunde vänta något tillskott från statens sida. Så att om regeringen över huvud taget skall kunna göra något, om regeringen skall hava möjlighet att fundera på om det finnes något att göra, så är det nödvändigt, att kammaren här i dag först gör rent bord, ty innan detta skett, finnes det ingen utsikt att komma någon vart, och vid sådant förhållande tror jag, att en återremiss skulle skada den fortsatta behandlingen av frågan. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Wohlin: Herr talman! Liksom den nästföregående ärade talaren har jag vid detta ärendes behandling sökt se frågan icke ur synpunkten av ett ensidigt betodlarintresse och ännu mindre ur synpunkten av ett ensidigt industriellt intresse utan fastmera ur den rikspolitiska synpunkt, som även den näst föregående talaren ansåg sig göra sig till målsman för.

Liksom den förste talaren här under debatten finner jag det anmärkningsvärt, att regeringen allt intill denna dag intagit den passivitet i frågan, som den gjort, och jag tillägger, att jag finner herr statsrådets och chefens för jordbruksdepartementet passivitet mindre anmärkningsvärd än herr statsrådets och chefens för socialdepartementet, i det att denna fråga i själva verket i första rummet är ännu mera en social fråga

än en jordbruksfråga. Den nästföregående talaren gav den sittande regeringen ett rätt klen betyg i fråga om dess möjligheter att här taga ett positivt steg samt att förmå de ifrågakommande parterna till en uppgörelse. Men jag har, efter vad det tyckes i motsats till honom, en ganska stor veneration för vår nu sittande regering och jag anser, att denna har vida större möjligheter än den nästföregående talaren trodde att genom ett ingripande åvägabringa en lösning av frågan. Det är ju givet, att varje regering har en auktoritet, som enskilda förhandlare sakna, vartill kommer att vår nuvarande ärade jordbruksminister själv är skånsk jordbrukare och väl förtrogen med sockerbetsodlingen och med sockerbolagets förhållanden. Det är detta som gör, att det vore synnerligen önskvärt och påkallat att i närvarande stund få ett uttalande från regeringens sida om huru denna svåra fråga enligt regeringens mening bör lösas.

Jag har liksom den nästföregående talaren uppfattningen, att det särskilda skydd, som statsmakterna här i landet under föregående år berett den svenska sockerbetsodlingen, måste betraktas såsom varande av extra ordinär natur och att detsamma bör så fort omständigheterna det tillåta avvecklas, och jag vill tillfoga att jag har förhoppning om att avvecklingen skall kunna äga rum inom en icke avlägsen framtid. I motsats till den föregående talaren kan jag emellertid icke anse all risk för betodlingen och för sockerkonsumtionens tryggande genom inhemsk sockerproduktion under nästkommande konsumtionsår utsluten, om intet åtgöres. Jag kan icke följa honom i hans tankegång, då han förklarar all oro onödigt och alla förslag till betodlingens tryggande gripna ur luften. Det förhåller sig ju så att sockret, som är en av de för folknäringen viktigaste varorna, produceras dels i transoceanska länder, såsom rörsocker, och dels i europeiska länder, där man under stora ansträngningar lyckats uppamma en inhemsk vitbetssockertillverkning. Man kan icke värja sig för en viss oro för att icke blott den svenska utan den europeiska sockerproduktionen i allmänhet under den utomordentligt svåra sockerkris, vari vi nu råkat och som föranletts av det häftiga internationella priset på socker, kan bliva allvarligt tillbakaträngd av den transoceanska rörsockerproduktionen. Skulle så ske, kan fara uppstå för att sockerproduktionen i åtskilliga europeiska länder icke återigen skall kunna upptagas i den gamla utsträckningen, en fara, som också framhölls av jordbruksministern i den föregående regeringen under ärendets behandling vid föregående års riksdag. Jag vill erinra kammarens ledamöter om, att hundratal miljoner kronor under de gångna åren ha fått betalas av svenska folket som tribut till den amerikanska oljetrusten. Någon oljeproduktion lära vi aldrig kunna upptaga här i landet i den omfattning, att vi kunna bliva oberoende av främmande länder för vårt behov av mineralolja, om vi också genom en fortgående elektrifiering kunna bli mindre beroende av de utländska lysolja. Vad åter sockerproduktionen beträffar hava vi genom årtiondens arbete lyckats skapa en svensk sockerbetsodling, som i hög grad bidragit till jordbrukets utveckling i flera av vårt lands

Om statsåtgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

viktigaste jordbruksprovinser, som bildar grundvalen för ett av våra största industriföretag och varav en mängd järnvägsföretag och andra ekonomiska näringsgrenar äro mer eller mindre nära beroende. Om denna odling under den nuvarande krisen reduceras till ett minimum, kan det hända att den icke åter kommer att kunna utvecklas till sin förutvarande nivå, och konsumtionen i vårt land kan bli beroende av den transoceanska sockerproduktionen i en utsträckning, som de ärade representanterna för konsumenternas intressen icke tillräckligt beaktat. I åtskilliga facktidsskrifter finner man uttalanden, vari uttryckes oro för att det amerikanska storkapitalet strävar efter att förtrusta den transoceanska sockerproduktionen, liksom samma kapital tidigare förtrustat oljeproduktionen.

Jag kan icke underlåta att här i dag giva uttryck för dessa tankar och jag anser, att statsmakterna med alldeles särskilt intresse böra beakta vikten av att icke den svenska sockerbetsodlingen nedlägges. Jag tror i själva verket icke heller att någon enda ledamot av denna kammare i grund och botten har annan uppfattning, och jag tror att ingen i denna kammare, icke heller de som ställa sig på utskottsmajoritetens rent negativa ståndpunkt, vilja taga på sitt ansvar att medverka till ett beslut, som kunde leda till den svenska sockerbetsodlingens spolierande. Jag förmodar fastmera, att dessa ledamöter av kammaren liksom den nästföregående talaren grunda sin ståndpunkt på en annan uppfattning än den som jag företräder om vad ett avslag å det föreslagna skyddet för 1922 års odling kan komma att medföra. Den ärade talaren jämte hans meningsfränder torde utgå från att sockerbetsodling i erforderlig omfattning kommer till stånd i år, även om utskottets linje följes. Han grundar troligen denna sin uppfattning på förhoppningen, att Sydsveriges jordbrukare skola fortsätta med sockerbetsodlingen, även om denna odling kan förutses komma att gå med betydande förlust. Den areal av omkring 13,000 hektar, som fordras för fyllande av bristen under stundande konsumtionsår, kommer enligt hans mening att tecknas även utan annat skydd än den i nuvarande tulltaxa fastställda tullen av tio öre för raffinad. Det sedvanliga reservlagret vid konsumtionsårets utgång synes den ärade talaren icke alls hava tagit med i beräkningen. Men det är dock sedan flera år tillbaka regel, att det bör ligga inne ett reservlager, tillräckligt för tre à fyra månaders konsumtion, och detta får man icke förbise när det gäller att bedöma omfattningen av den betodling, som i år bör komma i fråga. Jag undrar, om herr Wigforss rätt beaktat det ekonomiska livets lagar, när han förutsätter en betodling, som enligt alla auktoritativa yttranden måste gå med förlust, därest icke något extra skydd i år av riksdagen beviljas. Jag vågar i varje fall icke för min del låta mina handlingar bestämmas av så ovissa förhoppningar. Liksom varje annan producent väljer väl den praktiske jordbrukaren den odling, som är den mest vinstgivande eller, för att under nuvarande kris tala riktigare, som är den minst förlustbringande. Det råder nog icke något tvivel om, att om betodlingen skall bedrivas med utgångspunkt från svenska socker-

fabriksaktiebolagets s. k. hösterbjudande, denna odling kommer att bli mera förlustbringande för de sydsvenska jordbrukarna än annan odling, som jämväl kan komma i fråga, t. ex. odling av korn eller foderbetor. Betodlarföreningens förtroendemän hava också sagt ifrån med en tydlighet, som icke kan missförstås, att de icke kunna acceptera ett avtal på basis av förenämnda s. k. hösterbjudande. Det blir, menar antagligen den föregående talaren, i så fall ändock individuella uppgörelser om betodling, tillräckligt många och omfattande för att trygga konsumtionsbehovet under den tid, varom nu är fråga. Man bör icke disputeras om möjligheter, som icke på förhand kunna bedömas, men skillnaden mellan herr Wigforss och mig är att jag tager det säkra för det osäkra, medan han tager det osäkra för det säkra. Segrar utskottsmajoritetens förslag, så blir det även enligt min tro en viss betodling, men jag tror icke, att denna odling blir så stor, att den tryggar konsumtionens behov under fyra månader, vilket kan beräknas till omkring 45,000 ton och möjliggör ett normalt reservlager av omkring 30,000 ton, d. v. s. skapar en sockermängd av omkring 75,000 ton raffinad. Detta tror jag icke, och därför har jag redan ur synpunkten av en klok rikspolitik måst reservera mig mot utskottets avslagsyrkande. Härtill komma alla de särskilda ekonomiska förhållanden, som äro rådande i de betodlande provinserna och vilka äro så många gånger och så utförligt i pressen påpekade, att jag på denna punkt kan fatta mig mycket kort. Jag vill endast erinra om att det arbetslöshetsproblem, som här föreligger till bedömande, har vida större dimensioner, än man av den näst föregående talarens yttranden skulle kunnat tro. Det beräknas, att svenska sockerfabriksaktiebolaget under kampanjen 1920—1921, alltså icke under den sista kampanjen utan under den näst föregående, vid fabriker, vågar och tvättar sysselsatte omkring 7,800 arbetare. Man kan vidare beräkna, att för sockerbetornas skötsel och upptagning under en tid av tre månader åtgår en betskötare per hektar, vilket vid 40,000 hektars odling gör 40,000 betskötare och vid 15,000 hektars odling 15,000 betskötare. När den föregående talaren gjorde gällande, att detta arbetslöshetsproblem icke har samma karaktär som det allmänna arbetslöshetsproblemet, så är detta visserligen delvis riktigt, men utom arbetarna och tjänstemännen vid sockerfabrikerna komma dock tusentals statar, hemmasöner och hemmadöttrar samt andra fattiga människor av olika slag att hårt drabbas genom sockerbetsodlingens reduktion till en obetydlighet. De representanter för arbetarne, som blivit hörda inför det sammansatta utskottet, hava också framfört en helt annan uppfattning än den föregående talarens i denna fråga. Därest sockerbolaget, som jag har anledning antaga, gör allvar av beslutet att i händelse av ett avslag inskränka driften till ett minimum, fruktar jag att vi få en betydligt mera svårartad ställning inom vidsträckt kretsar av de fattigaste befolkningslagren i vårt land än den föregående talaren förmenade. Icke minst den deputation, som inför det sammansatta utskottet företrädde Ölandsbefolkningens intressen, gav ett starkt uttryck för denna befolknings bekymmer i händelse av en rent negativ utgång av den

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

föreliggande frågan. Förutom alla de småbönder på södra Öland, som äro beroende av betodlingen, är det även backstugusittare och andra på norra Öland bosatta personer, som resa ned till betfälten på södra Öland för att där få ett knappt tillskott till sitt torftiga levebröd. Dessa och andra upplysningar gjorde ett starkt intryck på oss reservanter inom utskottet och stärkte våra farhågor för att ett avslag på de föreslagna åtgärderna för skyddande av innevarande års betodling måste medföra ökad fattigdom inom ganska vidsträckt lager av lantbefolkningen. Härtill kommer, såsom allmänt är känt, att de sydsvenska järnvägarna och även järnvägar i trakter, där betodling bedrivs längre norrut, äro i hög grad ekonomiskt beroende av sockerbetsodlingen, och att många av dem, om betodlingen under innevarande år inskränkes till ett minimum, komma i ett verkligt ekonomiskt nödläge. Jag behöver endast påpeka, hurusom exempelvis Trälleborgs—Rydsgårds järnväg under åren före kriget transporterade betor och betmassa till en mängd, som utgjorde 69 procent av järnvägens sammanlagda trafikgodsmängd, och huru för många andra järnvägar motsvarande siffror varierade mellan 40 à 50 procent, för att icke tala om en och annan järnväg, där motsvarande siffra var ännu högre än den först angivna. Utom dessa järnvägar finnas åtskilliga ekonomiska företag, som äro mera eller mindre beroende av betodlingens upprätthållande, såsom den skånska stenkolsindustrien och andra ekonomiska verksamhetsgrenar. Hela det ekonomiska livet i Sydsverige skulle, om sockerbetsodlingen lamslås, tillfogas ett verkligt dråpslag.

Nu vill jag, då kammaren redan känner dessa fakta, icke vidare uppehålla mig vid dem, utan övergår till att beröra de särskilda skäl, som förelegat för utskottsmajoriteten att avslå varje förslag om tilläggsskydd under innevarande år.

Jag har då anledning att med några få ord uppehålla mig vid den ende representant för det praktiska jordbruket inom det sammansatta utskottet, som ställt sig på avslagslinjen, nämligen min ärade vän sedan många år tillbaka, herr Ingeström. Herr Ingeström har under en följd av år innehaft en rad av förtroendeuppdrag från olika regeringar i jordbruket berörande frågor, och man måste otvivelaktigt fästa ett visst avseende vid hans omdöme i sådana frågor. Han vann även i viss mån en seger i sockerfrågan, då han i fjol kritiserade sockersakkunniges produktionskostnadsberäkningar och hans kritik sedermera befanns vara tämligen välgrundad, ehuru det måste tilläggas, att en nådig försyn genom ett gott väder bidrog till herr Ingeströms seger. Jag kan emellertid oaktat allt detta icke underlåta framhålla den egendomliga ståndpunkt, som herr Ingeström intager till jordbrukets skyddsfrågor. Han har i år satt sitt namn under en motion, vari påyrkas en fast spannmålstull av 7 kronor och 20 öre och en fast mjöltull av 11 kronor och 25 öre och han har satt sitt namn under en annan motion, vari bland annat föreslås en tredubbling av nuvarande tullsats på smör. Nu, när det gäller sockret, som sjunkit minst lika mycket i pris som spannmål och animaliska produkter, följer han en helt annan linje och mot-

sätter sig varje provisoriskt tilläggsskydd. Jag tycker, att denna ståndpunkt är ganska inkonsekvent. Det förhåller sig så, att när man i en jordbrukets livsfråga hör herr Rosén yttra sig, då känns det, som om det blåste storm, men då veta åtminstone jordbrukets vänner vad de ha att rätta sig efter. Och när man hör herr Pålsson i Anderslöv, då känner man att det är solsken och vackert väder och då vet man också huru man skall ställa sig. Men när herr Ingeström för kammaren framlägger sin ståndpunkt till de jordbrukspolitiska problemen, då står barometernålen på ostadigt väder, och det är en situation, som är den mest besvärliga för den som skall navigera på tullpolitikens upprörda vatten.

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Från olika håll inom utskottsmajoriteten, liksom under debatten i dag i andra kammaren, har mot det glidullsystem, varom flertalet reservanter förenat sig, riktats åtskilliga anmärkningar. Jag kan emellertid icke tillmäta dessa anmärkningar någon utslagsgivande betydelse. Det har bland annat sagts, att ett glidullsystem för socker icke låter sig praktisera, därför att det icke existerar någon fast världsmarknadsnotering för denna artikel. Det existerar, har det anförts, en rösockernotering i Newyork, men det finns också sockerproducerande länder i Europa, vilkas sockerpris icke följer den transoceanska noteringen, och det blir, anföres det, svårt eller omöjligt att skapa en grundval i form av ett fast bottenpris, varpå man skulle bygga denna glidullanordning. Härtill vill jag anmärka, att om det under den tid det nu gäller, nämligen vissa månader av år 1923, kommer att föreligga en Hamburgnotering å krossmelis, så kommer denna Hamburgnotering säkerligen att bli normerande även för det tjecko-slovakiska sockret och Hamburgnoteringen bör kunna läggas till grund för glidullens beräkning. Skulle det emellertid mot förmodan icke föreligga någon Hamburgnotering, så bör Kungl. Maj:t enligt min mening gå efter den transoceanska rösockernoteringen. Jag kan icke inse, att det skall uppstå större svårigheter att praktisera denna glidullanordning än att tillämpa värdetullar i allmänhet, och som bekant existera värdetullar i vår tulltaxa för åtskilliga viktiga rubriker. De uttalade farhågorna för spekulation i sockerhandel i händelse att en glidullanordning av föreslagen natur genomföres äro enligt min uppfattning betydligt överdrivna.

Det har vidare anmärkts mot vår reservation, att man icke kan veta om avtal kommer att kunna träffas mellan de båda intresserade parterna för det fall att riksdagen godkänner glidullsystemet. Ja, det är alldeles rätt att ett sådant avtal icke har kunnat träffas under de veckor, varunder utskottet behandlat ärendet. Men detta är dock icke ett avgörande skäl, ty läget är sådant, att om riksdagen fattar ett negativt beslut, så är det ytterst små om ens några utsikter för att ett sådant avtal kommer till stånd. Men om riksdagen fattar ett positivt beslut i anslutning till den ena eller andra reservationen, så uppstår en sådan situation, att såväl sockerbolagen som betodlareföreningarna hava fått grundval för en uppgörelse, om vars innehåll jag icke vill uttala mig, men vars förverkligande är så gott som säkert, därest det finnes

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

ansvarskänsla på dessa båda sidor, och det finnes det som bekant i hög grad.

Det har under utskottets behandling av ärendet framlagts förslag om frågans lösning i annan form, nämligen genom åsättande av en viss fast tullsats å raffinad att utgå under viss tid av år 1923 och så beräknad, att uppgörelse mellan sockerbolagen och betodlareföreningarna skulle möjliggöras. Denna utväg har emellertid icke vunnit utskottsmajoritetens bifall, och då förslaget faller utom de väckta motionernas ram har det icke kunnat reservationsvis framföras. Ännu en annan lösning har varit under omprövning, nämligen att sockerbolagen skulle förbinda sig att mottaga skörd från en kontraherad areal av viss storlek, mot att staten tillförsäkrade bolagen att vid försäljning av socker kunna under vissa månader av 1923 uttaga ett visst bruttopris. Jag skall icke närmare ingå på detta förslag, då jag för min del funnit detsamma behäftat med vissa betydande svagheter. Slutligen föreligger en reservation om fortsättande ännu ett år av den form för statsgaranti, som de senaste åren praktiserats. Jag vill beträffande detta förslag endast säga, att det torde vara den lösning, som har de minsta utsiktarna att av riksdagen bifallas, dels därför att riksdagen föregående år så tydligt underströk, att det var sista året, som riksdagen kunde godkänna en garanti i denna form, och dels därför att de s. k. sockersakkunnigas betänkande torde komma att bekräfta, att denna lösning otvivelaktigt varit förenad med åtskilliga olägenheter, vid vilka jag icke här vill uppehålla mig, men vilka självfallet ligga däri, att om ett industriellt företag eller en industriell trust beviljas en sådan särskild säkerhetsställning, varom här är fråga, detta möjliggör att under garantitiden icke iakttaga den stränga sparsamhet, som hade varit nödvändig om garantien icke funnits. Vid sådant förhållande har jag jämte åtskilliga medreservanter icke funnit någon annan väg framkomlig än den, som är angiven i vår reservation.

Jag vill slutligen tillägga, att för så vitt icke från regeringsbanken under den fortsatta debatten i dag lämnas någon förklaring om att regeringen är villig att i någon form, vilken den månne vara, intressera sig för den föreliggande utomordentligt viktiga frågan i annan riktning än den rent negativa, till vilken utskottsmajoriteten har kommit, så anser jag att ett återremissyrkande till det sammansatta utskottet saknar praktisk betydelse. Det sammansatta utskottet har nämligen beaktat alla de olika lösningar, som här kunna tagas i övervägande, och utskottet har ingående övervägt dessa samt ägnat frågan en rundlig tids behandling. Det saknas därför, så vitt jag förstår, alla utsikter för att ledamöterna av det sammansatta utskottet utan att erhålla något stöd av ett regeringsuttalande kunna komma till andra slutsatser än dem, som föreligga i utskottsmajoritetens förslag samt i de olika reservationerna. Regeringsbankarna stå tomma, och vare sig de förbliva det i fortsättningen eller icke, så är det väl ovisst, om en dylik förklaring av positiv natur kommer från regeringen. Jag tycker emellertid att det ansvar, som de herrar

påtaga sig, vilka här ämna rösta för avslag, är så stort, att man knappast borde kunna våga taga detsamma.

Jag ber, herr talman, att få uttala min ledsnad över, att jag har uppehållit kammarens tid så länge som nära en halv timme för detta ärende, men saken har ju den betydelsen, att det kan vara berättigat att taga en dylik tid i anspråk. Jag får för min del förklara, att jag självfallet kommer att rösta för bifall till den av mig med flera avgivna reservationen.

Herr Björnsson: Herr talman! Jag skall till en början be att få instämma med den föregående ärade talaren. Det förhåller sig nämligen säkert så, att ingen i denna kammare kan vara oviss om det ansvar, som ett beslut i denna fråga kan draga med sig. Vi hava samtliga en känsla för den stora betydelsen av det beslut, som i dag kommer att fattas.

Man har under den diskussion, som har förts angående denna fråga inom utskottet och utanför utskottet, gjort gällande, att det skulle vara fullkomligt omöjligt att så där helt plötsligt övergiva ett högt statskydd för en viss näring och lämna den alldeles oskyddad. Jag tror, att om man vill hava en riktig syn på denna sak, så måste man kasta en blick tillbaka på vad den av fjolårets riksdag beslutade garantien innebar, och vilka konsekvenser den medförde. Jag är visserligen på det klara med att denna fråga har en oerhört stor social innebörd, men den har också en mycket viktig ekonomisk innebörd, och jag skall till att börja med be att något få belysa den ekonomiska innebörden av det beslut, som riksdagen fattade i fjol i denna fråga. Det är ju ännu icke bekant, huru staten skall fullgöra de ekonomiska förpliktelserna på grund av garantien, om staten skall sätta till direkta statsmedel i den omfattningen, att det icke blir vare sig vinst eller förlust på statens monopol, eller om konsumenterna skola betala statsgarantien genom ett högt pris på socker. Jag antager, att det sista är meningen, och utgår ifrån, att det pris, som vi betala på socker, är så avvägt, att om det priset tillämpas på allt det socker, som framställes av föregående års skörd, skall staten komma utan förlust eller nämnvärd vinst ifrån det införselmonopol, vilket överlåtits på sockertrusten. För att göra mig en föreställning om vad denna statsgaranti kostar de svenska konsumenterna, har jag tagit reda på minutpriset på bitsocker i Danmark. Detta är f. n. 70 öre eller omräknat i svenskt mynt 56 öre. Här i Sverige kostar bitsocker 1 krona 60 öre. Det blir en skillnad på icke mindre än 1 krona 4 öre per kilogram. Man måste dock reducera denna summa med hänsyn därtill, att tull och skatt här i Sverige belöpa sig till 26 öre, medan motsvarande post i Danmark endast utgör 10 öre. Skillnaden får reduceras med något mera än 16 öre, emedan nämligen 10 danska ören icke äro värda lika mycket som 10 svenska. Man kommer då fram till en prisskillnad mellan danskt och svenskt socker av 86 öre per kilogram. Nu är skillnaden något mindre, om man köper andra sockerqualiteter, såsom

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jandc.
(Forts.)

krossad melis eller dylikt. För att vara på den säkra sidan, rundar jag därför ned denna siffra till 70 öre per kilogram. Ser man då efter, vad det betyder för den enskilde svenska konsumenten, så är det icke, som den förste ärade talaren i denna fråga sade, bara några örens kostnad. Jag har tagit reda på att man i den hushållsstat på 2,000 kronor, som socialstyrelsen lagt till grund för beräkning av levnads-kostnadsindex, räknat med en kvantitet av 85 kilogram socker. En merkostnad av 70 öre per kilogram för en sådan familj betyder omkring 60 kronor per år. Man kan också räkna ut, hur mycket det blir på hela den sockerkvantitet, som det här gäller. Ur föregående års betskörd fås 218 miljoner kilogram raffinerat socker — naturligtvis är siffran något avrundad. En merkostnad av 70 öre per kilogram utgör på denna kvantitet ungefär 150 miljoner kronor. Detta är en summa, som även en socialdemokrat måste hava en viss respekt för. Man anser ju annars, att det parti, jag tillhör, icke har respekt för en eller annan miljon, men det kan väl ändå icke anses oberättigat att jämföra denna summa med t. ex. den summa, som regeringen har begärt av detta års riksdag för att bekämpa arbetslösheten. Nu kan visserligen sägas att summan icke med visshet blir fullt så stor, som 150 miljoner. Det danska sockerpriset kan stiga, och det svenska möjligen sjunka, men på 150 miljoner kronor har man råd att pruta av några tiotal miljoner; man kommer i alla fall till en mycket vacker summa.

Jag vill redan nu förebygga ett missförstånd, som möjligen kan uppstå. Med vad jag hittills sagt har jag icke velat yttra mig i frågan, huruvida de svenska betodlarna fått för mycket eller för litet för sina betor. I varje fall utgör vad de kunna ha fått utöver skäligt pris blott en liten bråkdel av denna summa, som f. ö. har stannat på en hel del olika håll. Jag vill erinra om, att hela föregående års betskörd inbragte betodlarna omkring 100 miljoner kronor. Det är således icke av någon slags grämselse över att vårt lands jordbrukare fått för mycket betalt, utan endast för att visa, vilken ekonomisk roll ett beslut, sådant det vi fattade i fjol, kan hava, som jag tillåtit mig påpeka detta. Jag tror emellertid, att man med ledning av dessa siffror kan utan överdrift våga påstå, att det pris, som vi fastställde förra året, icke var ekonomiskt väl avvägt.

Emellertid har denna fråga icke bara en nationalekonomisk innebörd utan även en jordbrukspolitisk och för att förstå denna jordbrukspolitiska innebörd tror jag likaledes, att det är nödvändigt att se på konsekvenserna av föregående års beslut. Man har sagt, att orsaken till att sockerfrågan nu befinner sig i ett tröstlöst läge i väsentlig grad är den, att vi fingo en så rik skörd förra året. Om man med rik skörd menar stor skörd, är det sant; men om man däremot med rik skörd menar, att avkastningen per hektar var rekordartad, så är det icke sant. De siffror, som herr Johan Nilsson i Skottlandshus bifogat sin motion, visa oförtydligt, att medelskörden per hektar under föregående år kring de skånska sockerfabrikerna var 302 deciton per hektar, under det att medelskörden under de 5 åren 1912—1916 ut-

gjorde 306 deciton per hektar. Således var medelskördén förra året på den skånska betjorden något lägre än den i genomsnitt varit under femårsperioden 1912—1916, vilket tydligt visar, att under denna femårsperiod ett eller flera år haft att uppvisa en avsevärt bättre skörd. Man kan ej heller förklara saken med det resonemanget, att det beror därpå, att sockerhalten har varit så stor. Den var vid ett antal skånska sockerfabriker 17,8 % i år, medan man under föregående år hade att räkna med ett medeltal av 17,6 %. Denna skillnad kan icke betyda mycket. Men vad som är sant, det är, att vi i fjol hade en rekordareal, på vilken odlades sockerbetor. Då frågas: Hur kommer detta till? Jo, det vilar enligt min uppfattning därpå, att vi i riksdagen samt och synnerligen läto så fånga vårt intresse av själva prisfrågan, att vi förbisågo en annan viktig konsekvens av de teoretiska förutsättningar, som lägo till grund för beslutet. Jag tror mig hava påvisat den mördande kritik, som den faktiska utvecklingen ägnat herr Nannesons produktionskostnadskalkyler från ekonomisk synpunkt. Det är onödigt att gå in på en detaljkritik, men jag måste fästa uppmärksamheten på en detalj, som är av fundamental betydelse just i detta sammanhang. När våra lantbrukare vilja hava ett högt pris på sina produkter, är det synnerligen fördelaktigt att hava en låg medelskörd att räkna med. Om man har en låg medelskörd och vill säkerställa landets behov av socker, blir följden också, att man måste på förhand taga till en desto större areal. Riksdagen beslöt i fjol att begränsa sin statsgaranti åt svenska sockerfabriksaktiebolaget till 42,000 hektar och lämna garanti för obegränsad odling i mellersta Sverige. Det är på denna punkt, som det stora misstaget ligger. Om vi hade bjudit en krona mera i fjol för ett deciton sockerbetor än vi gjorde, hade det betytt, att vi hade fått betala 15 miljoner kronor mera till de svenska lantbrukarna än vad nu blivit fallet, och det betyder mycket litet i förhållande till de 150 miljoner kronor, som de svenska konsumenterna fått betala. Om vi hade bjudit en krona mindre per deciton, hade vi däremot inbesparat 15 miljoner kronor. Då hade det kanske visat sig, att detta lägre pris hade avskräckt betodlarna att odla i så stor utsträckning, som de faktiskt gjorde. Genom att pruta ned priset med en eller annan 25-öring hade man icke kommit någon vart. Det är således på denna punkt, som det stora misstaget i fjolårets beslut ligger, och jag tror, att alla, som deltog däri, vare sig de ville hava högre eller lägre pris, måste uppriktigt beklaga detta, ty de hava försatt hela sockerfrågan i dess nuvarande tröstlösa läge, och ur detta läge kan man icke lyfta frågan genom någon som helst statsåtgärd. Jag vill medgiva, att priset på betor spelar en viss roll jordbrukspolitiskt, dock endast, om det framtvingar ett så högt pris på socker, att följden blir en minskad konsumtion och därmed ett större produktionsöverskott, vilket blir ännu mera tyngande än det skulle hava blivit efter ett lågt pris. Betprisets inflytande på sockerpriset är i alla fall icke så stort, som man i allmänhet tycks tro. Huvudsaken är under alla förhållanden, att odlingen får en väl avvägd begränsning.

Om statsåtgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jandc.
(Forts.)

Om jag därefter går in på frågan om möjligheten, att rätta, vad som brutits, kan enligt min uppfattning icke något av de förslag till positiva åtgärder, som föreligga eller hava varit under debatt, väsentligen ändra det tröstlösa läge, vari frågan kommit genom fjolårets beslut. Man kan icke till att börja med bedöma de ekonomiska konsekvenserna. Ser man t. ex. på det förslag, för vilket friherre Hermelin reserverat sig, så innebär det en fortsatt garanti i en form liknande den, vi nu hava. Jag vill säga, att då jag är på det klara med att föregående års beslut i huvudfrågan blivit så misslyckat, som det blivit, jag icke utan vidare är säker om, att beslutet i övrigt, d. v. s. i den del, som anses utesluta fortsatt statsgaranti, var välgrundat. Jag skulle därför icke hysa några betänkligheter emot att avgiva min röst till förmån för ett förslag om fortsatt statsgaranti, om jag kunde något så när beräkna de ekonomiska konsekvenserna av detsamma och framför allt, om jag vore övertygad om, att det skulle bringa den hjälp, som man vill giva vårt näringsliv. Jag tror, att man kan karakterisera det förslag, som innefattas i friherre Hermelins reservation så, att det garanterar för litet och kostar för mycket. Man kan därför icke reflektera på detsamma.

Ser jag sedan på det förslag, omkring vilket de flesta reservanterna samlat sig, nämligen det förslag, som förordats av herr Wohlin, vill jag säga, att mot detta kunna resas mycket allvarliga invändningar. Jag fäster mig icke vid svårigheten att få en notering, utan jag ser på det rent ekonomiskt. Om man t. ex. tänker sig, att vi hava ett sockerpris av 36 öre i importhamn, så — för så vitt jag kan tolka förslaget rätt — får man enligt detta förslag icke fram ett högre pris på betor än 2 kronor 50 öre per deciton. Således tryggar kontraktet icke någon betodling, ifall importpriset är så lågt. Betodlarna kunna nämligen icke, så vitt jag fattar deras ståndpunkt, riktigt nöja sig med ett så lågt pris. Genom tidsbegränsningen i herr Wohlins reservation framtvingar eller skapar man dessutom hos sockerbolagen ett ekonomiskt intresse att se till, att deras sockerlager äro precis slut den 31 oktober 1923, ty då är den garanti slut, som lämnats i form av gliditull. Om sockerbolagen då ligga inne med avsevärda lager, påtaga de sig en viss risk, en ganska stor risk, som de nog icke vilja taga. Så vitt jag förstår ligger i detta förslag helt enkelt en naturlig sporre för sockerbolagen att begränsa sockerbetsodlingen till det minsta möjliga, och det är väl strängt taget icke detta, som herr Wohlin och hans medreservanter vilja nå, utan snarare motsatsen. Dessutom kan jag icke underlåta att uttala mina farhågor för att dessa gliditullar för socker skola visa samma svaghet som gliditullar för spannmål, nämligen att de icke bliva effektiva, framför allt därför att de uppmuntra till spekulationsaffärer.

Nu har man förebrätt oss, att vi skulle komma med absolut absurda förhoppningar, när vi våga tala om och tro på, att de närmast intresserade parterna skola göra allt för att kunna komma till samförstånd. Jag vågar säga, att denna förhoppning har icke uteslutande grundats

på den förmodan, att sockerbolagen och betodlarna skulle taga hänsyn till den nu rådande krisen, utan att vi därjämte ansett oss hava mycket goda ekonomiska realskäl härför.

Först vill jag erinra om, att den risk, som är förknippad med sockerbetsodling, för närvarande med mycket stor sannolikhet över-skattas. Alla jordbruksprodukter från den amerikanska marknaden hava under denna depressionstid företett samma prisrörelse, nämligen ett hastigt fall ned till ett bottenläge t. o. m. under priserna före världskriget samt därefter en mer eller mindre hastig stegring. Jag erinrar om, att t. ex. vetenoteringen i Amerika i fjol i juli månad var 150 cents per amerikanskt skålpund, i november 120 och att den nu åter stigit till 150 cents. Fläsket har sjunkit från 11 cents till 6 och sedan stigit till 11. Sockerpriset visar för närvarande stigande tendens. Nu säger man, att denna risk kunna betodlarna icke taga. Jag frågar: Om vi vilja hava ett sunt näringsliv, och om ett sunt näringsliv, enligt många mening, icke trivs under andra förutsättningar än att de ekonomiska krafterna hava fritt spelrum, gör man då överhuvud taget klokt i att övervältra den risk, som kan förefinnas, från betodlarna och sockerbolagen på konsumenterna, då man icke har möjlighet att åt dessa rädda några av vinstchanserna?

Jag vill dessutom erinra om, att såväl betodlarna som sockerbolagen hava all anledning att åtskilliga gånger tänka sig för, innan de nedlägga betodlingen med hänsyn till det tullskydd, som existerar. Man beräknar, att en hektar betjord av den bästa skånska i medeltal giver en avkastning av 4,500 kilogram raffinerat socker. Med ett tullskydd av 10 öre per kilogram betyder det för odling och förädling av sockerbeter till socker i runt tal ett skydd av 450 kronor per hektar. Nu undrar jag, om någon annan av jordbrukets näringsgrenar har ett tullskydd, som är ens tillnärmelsevis jämförbart med detta. Ser man t. ex. på fläsk- och smörtullarna, så äro de nästan fullkomligt verkninglösa, emedan priset på dessa varor fastställas av exportmarknaden, och tänker man på de glidtullar, som vi hava på vete eller spannmål, har erfarenheten också visat, att de äro fullkomligt overksamma. I dag t. ex. noteras svenskt vete i Malmö till endast 22 kronor per 100 kilogram, oaktat amerikanskt vete fritt Malmö hamn kostar 24 kronor per 100 kilogram, vartill kommer en glidtull av 7 kronor 20 öre. Om det således finnes en jordbrukstull, som giver ett så avsevärt skydd som 450 kronor per hektar, undrar jag, om det är klokt av de närmast intresserade att låta en sådan skyddstull ligga outnyttjad. Jag tror att denna skyddstull alltid blir effektiv. Den blir effektiv helt enkelt därför, att sockerbolagen genom att begränsa odlingen av sockerbeter alltid kunna skydda sig mot en prissänkning beroende på ett produktionsöverskott, och det är naturligtvis tack vare detta, som denna jordbrukstull i motsats till alla andra kan fullt utnyttjas. Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att säga, att jag anser det för högst sannolikt, att om verkliga betodlingen skulle läggas ned under detta år, det nuvarande tullskyddet av 10 öre per kilogram socker icke skulle bibehållas. Av-

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

*Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.*
(Forts.)

sikten med denna tull har uteslutande varit att skapa ett skydd, men den har aldrig fått någon fiskalisk betydelse, som skulle kunna tvinga riksdagen att bibehålla densamma. Jag tager för givet, att denna sannolikhet skulle utbytas mot visshet i samma ögonblick, som man t. ex. skulle börja importera tyska sockerbeter. Då skulle naturligtvis ögonblickligen den förefintliga skyddstullen försvinna, och jag tror, att det icke skulle vara så lätt att få upp den till sitt gamla värde, om den en gång kommit bort, och folk börjat vänja sig vid billigt socker.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att litet bemöta den närmast föregående ärade talaren, då han ville lägga sina stora, icke inrepolitiska utan världspolitiska synpunkter på denna fråga. Han menade, att det amerikanska finanskapitalet skulle som bäst vara i färd med att genom dumping fördärva den europeiska sockerbetsodlingen. Jag tror icke, att det är på sådana grunder, som priset på socker nu är så lågt. Jag tror, att det amerikanska finanskapitalet, alldeles bortsett från sådana avsikter, har goda grunder att sälja socker billigt för närvarande. Dessa goda grunder äro otvivelaktigt samma goda grunder, som äro orsaken till att våra lantbrukare sälja sitt vete billigt. De äro helt enkelt tvungna att göra detta, emedan de hava en överproduktion — skenbar eller möjligen verklig. Jag vill erinra om, att precis samma företeelse har inträffat på snart sagt varje marknad. Bomull, för att taga ett exempel, kostade före kriget 13 cents per amerikanskt skålpund och var sedan under kriget uppe i 40 cents. Priset sjönk därefter ned till 10 cents, d. v. s. under fredsprisnivån. Sedan man avsiktligt begränsat odlingen, har priset nu stigit till c:a 18 cents. Här kan det icke vara tal om att den amerikanska bomullsodlingen vill fördärva den europeiska odlingen av bomull, ty någon sådan finnes ju som bekant icke. Bomullen visar dock precis samma företeelse inom prisrörelsen som socker. Jag vill emellertid tillägga, att när herr Wohlin verkligen kan lämna några giltiga bevis för att det gjordes något försök till dumping gentemot den svenska sockerbetsodlingen, är jag förvissad om, att det skulle icke resas något som helst motstånd mot åtgärder, som vore tillräckliga för att bringa skydd i sådant fall. Det skyddet, mina herrar, är dock alldeles tillräckligt, om vi lämna vid nästa års riksdag, ifall det då visar sig vara behöfligt.

Nu säger man, att det pris, som nu kan erbjudas för betor, över huvud taget ligger alldeles för långt under, vad lantmännen anse skäligt, om de skola undvika förluster. Det kan verkligen se så ut, det måste medgivas, men jag tror, att man genom ömsesidiga eftergifter kan komma varandra mycket närmare än nu. Jag vill erinra om, att det för närvarande icke finnes några produktionskostnads-kalkyler uppgjorda för betodling vid ekonomisk drift. Det finnes inga produktionskostnads-kalkyler uppgjorda för små odlare, där man inte behöver tala om driftsledning; och icke heller finnas några sådana för betodling på sådan jord, som t. ex. giver 350 deciton per hektar. På denna ur betesodlingssynpunkt bästa jorden ställer sig produktionspriset vida lägre än

det som framgår av den kostnadskalkyl, som herr Johan Nilsson i Skottlandshus bifogat sin motion.

Jag anser mig vidare kunna påstå, att betpriset, såsom jag förut framhållit, icke alls för sockerbolagen spelar den avgörande roll, som man på många håll är böjd att tro. Låt oss räkna med en sannolik skörd av 4 miljoner deciton betor för innevarande år! Om sockerbolaget skulle höja priset för dessa 4 miljoner deciton betor med en krona per deciton — således en mycket stor höjning — skulle det betyda en merutgift för bolaget av 4 miljoner kronor. Om man nu anser 6 % såsom skälig utdelning på sockerbolagets aktier, och bolaget har ett aktiekapital på 135 miljoner, så innebär 6 % utdelning en utgift av ungefär 8 miljoner kronor. Om vi sålunda tänka oss, att sockerbolaget skulle kunna försäkra sig om 6 % utdelning på sina aktier, men i stället sänka utdelningen till 3 %, så har det möjlighet att betala 1 krona per deciton i överpris för 4 miljoner deciton betor. Om man litet ser på dessa siffror, kan man icke dela de farhågor, som de föregående talarne uttalat. Och jag får säga, att när jag efter bästa samvete och förstånd sökt pröva de föreliggande förslagen, har jag icke funnit något av dessa förslag till positiva åtgärder, som kommit fram, antagligt. Därför har jag icke sett någon annan möjlighet än att följa dem, som förordat avslag på föreliggande motioner. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Herr Sederholm: Den siste ärade talaren såväl som den föregående representanten för utskottets majoritet har här betonat, att det föreligger ett intresse för betodlarna att tillvarataga, att de hade att se på detta och att det spelade en betydlig roll vid bedömandet av denna fråga. Jag kan icke se frågan på det sättet. Jag tror, att med det prisläge, som är föreslaget för betor, det för betodlarna är en rätt så likgiltig sak, om de odla betor, ärter eller något annat. Det är inte otroligt att vid ett prisläge på betor av omkring 3 kronor per deciton vår-sädesodlingen skulle komma att ställa sig mera ekonomiskt fördelaktig. Det är sålunda här icke, såsom herr Wigforss anförde, ett näringsintresse, som tränger sig fram och gör sig gällande, utan den synpunkt, som för mig blivit den bestämmande, är vikten av, att betodlingen bibehålles, så att nödig kontinuitet i detta avseende verkligen förefinnes. Det har här så många gånger — och för tre till fyra år sedan utan någon som helst motsägelse — talats om hur viktigt det är, att vår självförsörjning verkligen upprätthålles i fråga om våra viktigaste livsmedel. Och i fråga om sockerbetsodlingen iklädde sig staten av denna orsak stora uppoffringar. Det är ock alldeles givet, att vårt folk har haft betydande fördelar just av dessa uppoffringar. Skulle vi under kristiden fått betala för det socker, som vi använde under den tiden, efter samma grundpris, som Norge då fick betala för socker, så skulle det för oss betytt en merutgift av mellan 200—300 miljoner kronor, vilken summa i allt fall borde krediteras sockerbetodlarna. Men nu har herr Wigforss anfört, att man måste räkna med, att om man håller upp ett år, så kan

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

man ett år senare börja igen som förut. Om vi se litet tillbaka på vår betodling, så har den väl under vissa skeden varit gynnsam för odlarne, men det har dock krävt både lockelser och trug för att få upp betodlingen till nödig nivå. Vi hava väl under sista året vunnit vårt mål över hövan, men min tro är, att när det gäller att upprätthålla betodlingen i framtiden, så kan det icke vara klokt att kasta sig mellan att göra ingenting och att helt plötsligt åter vidtaga rätt så ingripande åtgärder. Det kräves inom varje jordbruksgren en viss kontinuitet, för att den skall kunna upprätthållas, och därför kräver även vår självförsörjning att, i den mån det är möjligt och behöfligt för landet, även under innevarande år en mindre betodling upprätthålles. Jag kan icke finna, att det s. k. decembererbjudandet från sockerbolaget ur någon synpunkt kan vara antagligt för betodlarna. Det innebär, att vederbörande betodlare skulle få åtaga sig sådana risker, att de i visst fall t. o. m. skulle vara nödsakade att leverera betorna utan någon som helst ersättning. Detta är ju orimligt att vid en ekonomisk hantering, som betodlingen i varje fall är, ifrågasätta, att dess utöware skola planlägga odlingen på sådant sätt, att möjlighet till sådana priser verkligen förefinnas. Detta är nämligen icke en odling, som går med samma omkostnader som andra. Den kräver högst betydande utlägg i fråga om penningar, i fråga om gödselmedel och framför allt i fråga om arbetskrafter. Jag har från opartiskt, sakkunnigt håll erfarit, att för odling av betor på 1 hektar jord förbrukas icke mindre än 86 mansdagsverken. För odling av vårsäd på samma areal förbrukas 15 mansdagsverken, alltså en skillnad på 71 mansdagsverken. Vid en betodling, som icke blir lönande, har odlaren lagt ned högst betydande kostnader på dagsverken, på gödselmedel och annat med risk att icke få tillbaka det utlagda kapitalet utan lida en högst betydande förlust i motsats till förhållandet vid vårsädesodlingen, där risken är ofantligt mycket mindre. Man kan icke begära, att när risken är så stor, den enskilde odlaren skall vilja kasta sig in på denna odling, utan resultatet av ett biträdande av utskottets förslag blir säkert, så vitt jag förstår, att odlingen blir minimal, om det över huvud taget blir någon odling alls. Det allmännas mellankomst synes mig alltså för närvarande vara oundgänglig, om man över huvud vill upprätthålla någon betodling. Här stå två vägar öppna. Jag vill nämna, att inom utskottet voro flera vägar ifrågasatta, men då den rent negativa ståndpunkten inom utskottet vann majoritet, blevo de, som ville vidtaga vissa positiva åtgärder, inskränkta till de motioner, som voro avgivna, och därför måste en uppdelning bland reservanterna ske med hänsyn till dessa motioner. Jag vill med detta hava sagt, att såsom reservanternas yrkanden nu föreligga, innebär ett biträdande av något av dessa icke ovillkorligen, att detta är den linje, som man helst önskar, utan endast att det är den, som man bland de föreliggande motionerna ansett vara mest framkomlig. Jag har redan i fjol starkt uttalat mig emot fortsatt statsgaranti i den form, som den då förelåg, och jag har icke sedan dess ändrat ståndpunkt. Jag menar därför också, att av de förslag, som nu föreligga, det om glidtullar vara det bästa och det som jag i likhet med

herr Wohlin anser vara fullt framkomligt. Det innebär ju, att den nuvarande fasta tullen av 10 öre skulle utbytas mot en glidtull, som skulle upphöra vid ett sockerpris av 66 öre pr kilogram och som vid ett pris av 52 öre per kilogram socker skulle ungefär sammanfalla med den nuvarande fasta tullen. Det vill säga, vill man se saken ur konsument-synpunkt, så blir vid ett sockerpris av 52 öre tullens fördyrande inverkan detsamma, antingen det är detta glidtullsystem eller det nuvarande systemet med fast tull. I samma mån som priset stiger över 52 öre, blir sockret billigare efter den linje, som ligger i den reservation, vartill jag anslutit mig. I samma mån som sockerpriset är lägre blir tullen högre. Detta innebär, att om sockerproduktionen inom landet verkligen behöver ett skydd på grund av ett lågt pris, så inträder detta skydd i proportion till behovet — låt vara, att det icke täcker hela detta behov; det inträder dock i proportion till detta. I samma mån som sockerpriset på världsmarknaden blir så högt, att ett sådant skydd icke är för betodlingen erforderligt, så avvecklas detta skydd och försvinner, varemot jag är förvissad, att efter det förslag, som utskottsmajoriteten biträtt, om den fasta tullen, kommer den fortfarande att utgå och verka fördyrande på sockret för konsumenterna, oberoende av dess behövlighet för den inhemska produktionen. Det är alltså ett skydd, som icke är avpassat efter behovet, utan kan tänkas verka onödigt prisfördyrande, utan att produktionen egentligen behöver det. Nu gav herr Björnsson nyss en målände bild av de kostnader, som den förutvarande utfästelsen har medfört, och dessa kostnader uppskattade han till 150 miljoner kronor. Jag är övertygad, att detta innebär en högst betydande överdrift, men jag vill icke ingå på frågan om vad som varit. Det har ju icke något större intresse för närvarande, utan det som borde ha det verkliga aktuella intresset är frågan: vad är innebörden av det skydd, som här är föreslaget? Såsom jag nyss nämnde, vid ett prisläge för sockret av 52 öre eller därutöver per kilogram innebär det ett förbilligande av sockret för konsumenterna, men med nuvarande prisläge, d. v. s. ett prisläge under 52 öre — det ligger för närvarande omkring 34 öre vid import i svensk hamn — skulle glidtullen utgå med 20 öre, d. v. s. det skulle bli en extra tull utöver den nuvarande fasta tullen av ungefär 20 öre, om man verkligen antager, att sockerpriset icke skall stiga. Herr Björnsson antager, att det skall komma att stiga, och jag delar denna uppfattning. I sådant fall kommer skillnaden mellan den effektiva glidtullen och fasta tullen att minskas eller försvinna. Antager man, att nuvarande pris- och importreglering fortfar så länge nuvarande sockerförråd räcker eller ungefär fram till midsommar nästa år, så har man då att till den 1 november 1923 fylla vårt behov för fyra månader, möjligen något därutöver. Vår konsumtion är beräknad till icke fullt 12,000 ton per månad. För fyra månader skulle det sålunda krävas en sockerkvantitet av 48,000 ton. Antag vidare att importpriset på socker då skulle ligga vid samma nivå som nu, skulle den föreslagna glidtullen medföra ett tullskydd utöver det nuvarande av 10 öre pr kilogram, motsvarande 4,800,000 kronor. Herr Björnsson ställde i utsikt att på dessa 150 miljoner kronor, som han ta-

Om statsät-gärder till sockerproduktionens stöd-jande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jandc.
(Forts.)

lade om, skulle man få pruta ett eller annat tiotal miljoner. Här få vi efter denna kalkyl pruta från 150 miljoner kronor till 144—145 miljoner kronor. Det är en ganska avsevärd prutning, och jag menar, att den bild, som herr Björnsson ställde upp av de förhållanden, som varit, när han nu ville visa oss, huru avskräckande det, som hotar oss, verkligen är, den är nog i hög grad missvisande. Det gäller säkerligen här siffror av helt annan valör, än vad herr Björnsson här velat göra troligt.

Jag nämnde nyss om sockerbetsodlingen, att med det låga pris, som här är ifrågasatt, kommer den säkerligen att läggas ned, och i stället komma de nuvarande betodlarna att utan allt för stora uppoffringar, ja utan någon uppoffring alls, ägna sig åt vårsädesodlingen, men vem går det ut över? Jo, det går ut över herr Wigforss' och herr Björnssons kommittenter, nämligen arbetarna. Jag har förut omtalat, att betodlingen kräver utöver vad en lika stor med vårsäd besädd areal behöver, 71 mansdagsverken per hektar. Antag, att betodlingen begränsas till 15,000 hektar! Det motsvarar 1,065,000 mansdagsverken. Råsockerfabrikerna konsumera årligen 750,000 dagsverken. Det gör omkring 1,800,000 dagsverken. Låt oss ej räkna dessa dagsverken högre än till 50 öre i timmen eller 5 kronor per dag! Det gör i allt fall en insamlad arbetsförtjänst av 9 miljoner kronor. Det är ju sant, att såsom saken nu ligger och med det stora förråd av socker vi ha, så nedgår arealen av betodling oundvikligen, efter vilken linje vi än gå. Men vi skola komma ihåg, att för varje 15,000 hektar, varmed betodlingen minskas, beröva vi arbetarna en arbetsförtjänst av 9 miljoner kronor. Vi måste alltså här beräkna, att i varje fall måste dessa arbetare gå i mistning av cirka 18 miljoner kronor. Vilja verkligen de, som äro våra arbetares representanter och tala för dem, ävensom regeringen, som står arbetarna särskilt nära, vilja de taga på sitt ansvar gentemot andra partier, som vilja åtminstone göra något, vilja de taga på sitt ansvar, att arbetarna skola mista ytterligare 9 miljoner av sin arbetsförtjänst — detta för att bespara konsumenterna en utgift av icke fullt 5 miljoner kronor? Jag kan icke finna annat, än att en sund statsekonomi kräver, att man här före sitt ställningstagande väger det ena mot det andra. När dessa arbetare sedan komma och se sig nödsakade att begära nödhjälpsarbete eller arbetslöshetsunderstöd, så är det icke gott att stå till svars med en sådan kalkyl, som här framlagts. "Ni kunde ha berett oss något arbete, men ni ville icke. Ni ville bespara konsumenterna hälften av vad ni nu bli nödsakade giva oss till nödhjälpsarbete." Nödhjälpsarbetet går ju i stor utsträckning ut på att söka fram föremål som äro i större eller mindre mån produktiva — jag vill säga i de flesta fall mindre produktiva. Skulle det icke vara klokare att bibehålla en organiserad och i full gång varande produktiv verksamhet i stället för att kasta den över bord, i stället för att leda in arbetarna på ett för dem främmande och för landet mindre viktigt arbete, eller — ännu sämre — ställa dem i överksamhet och utbetala arbetslöshetsunderstöd, som icke kan kännas annat än tryckande och motbjudande för en arbetare, som vill vara självständig och försörja sig själv. Ja, med den passivitet, som utmärkt den

nuvarande regeringen, icke blott i denna fråga, utan jag vill påstå i många andra frågor rörande jordbruket, blir man icke så överraskad, men man kan icke finna det annat än synnerligen beklagligt; och jag vill fastslå, att om beslutet nu går i negativ riktning, måste var och en ha klart för sig, att ansvaret skall läggas på utskottsmajoriteten och på den regering, som icke genom sitt stöd velat få fram ett positivt resultat. Det ansvaret kommer nog mindre att utkrävas från betodlarnas sida än från arbetarnas sida, som blivit berövade sin arbetsförtjänst. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den reservation, som herr Wohlin m. fl. avgivit.

Om statsåtgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Herr Boman: Herr talman! Då även jag står antecknad såsom reservant mot utskottets betänkande och icke biträtt den reservantgrupps uppfattning som hittills talat, skall jag be att få yttra några ord.

Jag har icke kunnat följa majoriteten i utskottet, då den avstyrkt varje åtgärd för att trygga den svenska sockerproduktionens kommande kampanj. Majoriteten säger i utskottsbetänkandet, att i år saknas det bärande skälet från förra året, nämligen fara för brist på socker, men jag undrar, om det verkligen var den känslan, att man befarade brist på socker, som dikterade fjolårets beslut. Jag tror snarare, att det var farhågan att ånyo få ett mycket dyrt socker, ty det felande i den svenska nationens sockerbehov hade under året förut måst fyllas med import av javasocker, som ställde sig ännu mycket dyrare än det svenska sockret även med vid den tidpunkten rådande betpris. Vi hava i det dyra importerade sockret en bidragande orsak till, att vi hava ännu i dag ett så högt sockerpris, som vi måste finna oss uti. Men redan 1921 års betänkande från jordbruksutskottet i sockerfrågan talade något om arbetslöshetssynpunkten såsom inverkan på vad som då borde bliva riksdagens beslut. Om man ser på sidan 5 i utskottsutlåtandet, säger utskottet i år i ett citat från 1921 års jordbruksutskott: "En ytterligare omständighet, som utskottet icke kunnat förbigå, är den arbetslöshet, som en inskränkning uti ifrågavarande avseende otvivelaktigt komme att medföra i de sockerbetsodlande delarna av landet." Hade man anledning tala om arbetslösheten såsom betänkelig för ett år sedan, måste man ju i år se saken mycket allvarligare och jag vill nämna en sak, som blivit bekant för oss under vårt arbete i utskottet nämligen förhållandena i svenska kolgruveindustrin och dess beroende av sockerindustrin. Det upplystes, att tre utav sockerbruken brukade köpa ända upp till 48,000 ton mindervärdiga stenkol, som icke tålde någon dyrare transport och som måste brytas, för att man skulle nå fram till mervärdiga kol. Kunna icke sådana mindervärdiga kol i år säljas, skulle det innebära enligt de sakkunnigas upplysning arbetslöshet för icke mindre än 200 man under ett helt år. Det har av några talare talats om det stora antal arbetare som är anställt i andra industrier och med sockerindustrin sammanhängande näringar, och jag skall därför icke uppehålla mig därvid.

Utskottet gör vidare en jämförelse med andra näringar och uttalar:

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

”att sockerproduktionen under de gångna, för många andra näringar brydsamma och förlustbringande krisåren på grund av åtnjutet stöd genom extra anordningar från statens sida haft säkra och avsevärda inkomster, varför det ur samhällets synpunkt icke lär vara oskäligt, om sockerproduktionen nu får räkna med vissa risker”. Jag undrar, om det uttalandet kan vara riktigt. Det är väl snarare så, att sockerindustrin lamslogs i ofantligt hög grad genom statsåtgöranden och hindrades att utnyttja de gynnsamma tillfällen till krigskonjunkturvinst, som förekommo, dels genom maximipris och dels genom många andra åtgöranden. Utskottet uttalar nu såsom positivt skäl för att ingenting göra nödvändigheten att söka nedbringa levnadskostnaderna. Jag vågar säga, att åtminstone ett bifall till det yrkande, som innefattas i min reservation, innebär en så ytterst obetydlig uppoffring, att den knappast är nämnvärd, om den ställes vid sidan av ett motsatt förfarande, varigenom man i avsevärd mån kommer att öka arbetslösheten.

Jag har gjort en beräkning av vad uppoffringen enligt mitt förslag kunde anses högst gå till, och jag kom till det resultatet, att för de fem månader, det gäller, betyder det 80 öre för varje invånare i vårt land. Det må gärna uttalas, att sockerindustrin i Sverige ligger på ett olyckligt och kanske olämpligt sätt, men skulden därtill är de svenska statsmakternas åtgöranden i lagstiftningsväg, och då dessa åtgärder vidtogos, avsåg man ju att tillgodose ett annat intresse, nämligen att höja bygdernas jordbruk och förmå lantbrukarna att bedriva en högre kultur på sin jord, ett mål som även ernåtts, men verkan har dessutom blivit, att vi nu stå med en något för stor produktionsapparat för socker, vida större än som behöves för att normalt tillgodose landets behov. Jag tror, att det verkliga skälet för utskottets avstyrkande av varje åtgärd är det olyckliga förhållandet, att världsmarknadspriset på socker har gått ned så mycket, att det svenska sockret i jämförelse blivit oskäligt dyrt enligt fjolårets åtagande. Jag vill därför erinra, att svaret för den åtgärden delas av alla partier i riksdagen. Den votering, som ägde rum i fjol, gällde icke avslag eller bifall, utan huruvida det skulle bli ett ännu högre pris, än vad som verkligen beslöts. Om jag sålunda säger, att jag anser, att det bör åligga statsmakterna att nu göra något för sockerindustrin, så beklagar jag, att jag måste stå ensam för den måttliga åtgärd, jag vill vara med om. Jag har ursprungligen påyrkat en fast tullsats och gärna önskat, att den skulle sträckas ut att gälla till utgången av år 1923, men det var formellt omöjligt att föra fram det yrkandet. På en sådan väg hade man kunnat tillgodose ett större syfte att trygga en något större odling än som nu är möjligt, då tullförhöjningen måste upphöra den 31 oktober. Men när jag måste övergiva min ståndpunkt om fast tull, har jag lyckats leda in den i glidullsystemet på sådant sätt, att jag tror, att det realiter kommer att bli en fast tilläggstull på 7 öre. Det är endast för det fall, att importpriset, som i dag ligger något emellan 30 och 33 öre, komme att bli över 46 öre, som tullen enligt mitt förslag skulle verka som glidull men eljest som fast tull. Den glidull, som innefattas i övriga reser-

vanters förslag, skulle enligt dagspriset medföra en tull av 27 öre ungefär. Sålunda väsentligen mer än en fördubbling av den nuvarande tullen, vilket innebär en möjlighet för sockerbruken, efter vad de själva medge, att betala ett tilläggspris per deciton betor, som skulle belöpa sig till mer än två kronor. Det har jag icke velat vara med om, ty det har synt mig att man då hade kommit så högt upp, att det nog hade blivit en ganska svår uppgift för sockerbruken att gallra bland de betodlare, som skulle komma att anmäla sig, då bruken icke skulle kunna taga emot de kvantiteter, som de säkert vid ett så högt pris skulle kunna erhålla.

Vidare har jag icke kunnat följa herr Wohllins m. fl. reservanters gillande av jordbrukskalkylerna, då jag saknar förmåga att bedöma dem, men jag har, då den förste talaren i dag försäkrade, att ett bifall till min reservation icke skulle leda till något resultat, gjort mig en annan fråga såsom affärsman: är det tänkbart, att sockerbruken och betodlarna skola komma överens, när de bägge måste underkasta sig uppoffringar, så länge de ännu hysa någon förhoppning om att uppoffringen i stället kan komma att bäras av det allmänna? Jag säger som köpman, att det är otänkbart.

Först sedan man bestämt, att så och så stora uppoffringar vill staten göra, ej mer, komma förhandlingarna mellan betodlarna och sockerbruken i ett rimligt läge. Det brukar vara så vid affärer, att när det är två, som behöva varandra, så träffas de dock till sist. Sockerbruken behöva betorna, och betodlarna kunna icke odla betor eller sköta sin jord efter den gamla linjen, om de icke få sälja betor. Sockerbolagen stå ju i en ganska svag och farlig ställning på ett vis. De hava att träffa leveransavtal i denna månad om en viktig del av deras råvaror, som skola komma att säljas i förädlad skick först efter juni månad nästa år. Det är en betydande risk man ikläder sig, när man skall träffa avtal om fasta pris på så lång leveranstid. Vi veta, att alla leveransaffärer äro farliga, men en dylik är det icke minst då både skörde- och valuta-förhållanden spela in. Jag tror att, om de få det skydd, som ligger i 17 öres tull, de kunna våga göra något för att få en uppgörelse. Jordbrukarna hava också en ganska svag ställning. De hava nämligen att välja mellan att odla spannmål och andra rotfrukter eller dessa betor; men med den erfarenhet, som de hava haft i vinter angående möjligheten att sälja spannmål, och de pris som de lyckats ernå för spannmålen, om de lyckats sälja, tror jag vara sådan, att de skulle vara ganska hägade, om de kunde få visshet om att de i höst, så fort de kunna leverera varan, få betalt för den efter ett överenskommet pris. Jag tilltror mig icke att kunna yttra mig alls om hur högt detta pris kommer att bli, men jag har tänkt mig att uppgörelse skulle kunna vinnas om även det stöd, som ligger i ett bifall till min reservation, bleve riksdagens beslut.

Jag vågar därför, herr talman, yrka bifall till den reservation, som jag avgivit till utskottsbetänkandet.

Greve W a c h t m e i s t e r: Herr talman! Den ståndpunkt, som jag intager, har onekligen redan blivit så pass grundligt belyst, att jag

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

kan fatta mig mycket kort. Det är onekligen så, att vår inhemska sockerindustrifråga kommit i ett mycket intrasslat och svårlöst läge särskilt på grund av fjolårets mycket stora överproduktion och det oerhört låga världspris på socker, som gäller; men att därför, som utskottet gjort, kasta yxan alldeles i sjön och endast ge oss den vackra frasen om ömsesidigt tillmötesgående, det kan varken vara rätt eller klokt och det har, tycker jag, en liten smula bismak av förgelse över fjolårets av oförutsedda omständigheter, jag medger det gärna, allt för kraftigt givna statsunderstöd.

Vi få icke se denna fråga enbart ur lokal synpunkt, utan jag anser, att denna fråga är ett riksintresse. Jag läste för någon månad sedan i en liberal morgontidning, att det icke skulle vara så motbjudande att betala ifrågasatt sockertribut, om den fick betalas till staten, som om den skulle betalas till jordbrukare och sockerbruk, ty det vore mycket litet tilltalande. Men ytterst är det ju också till staten, som åtminstone lejonparten av tributen betalas såsom skaffande arbetstillfällen för tusentals obemedlade, driftsmöjligheter för sockerbruken, förbättrad ekonomi för den jordbrukande befolkningen och ökade trafikinkomster för järnvägarna, vilka alla skattekällor giva statsverket ökade inkomster.

Det är ju mycket svårt att uttala några bestämda åsikter i denna sak, men nog är det så, att den direkta inkomst, som betodlaren har att emotse, kanske i fjol har varit för stor. Men även med det pris på betor, som förutsattes i reservationerna, kommer den sannerligen icke att bli för stor, den kommer att bli minimal, kanske ingen alls, kanske det rent av blir förlust. Men vinsten ligger icke i den direkta inkomsten utan i ett förbättrat jordbruk, och det är ju ett faktum att, tack vare sockerbetsodlingen, den jord, varpå sockerbetor odlas, har kommit på ett helt annat plan och en mycket högre nivå. Särskilt gäller detta Skåne, och icke kan det vara nationalekonomiskt riktigt att åter sänka detta plan, ty då skulle ofantliga värden rent kastas bort. Skåne är ju en rik och mäktig provins, som har många avundsmän, vilka tycka, att det kan vara onödigt att skänka denna present, som ligger i detta stöd, till en så rik landsända. Men dels gäller det icke endast Skåne, och dels få vi säga, att hela det övriga Sverige har en stor fördel av att hava en så rikt givande kornbod att tillgå som Skåne.

Herr Wigforss talade om att det skulle vara rätt så lätt att åter sätta i gång sockerindustrien efter ett och annat års uppehåll, men rent jordbrukstekniskt sett är det förenat med svårigheter — det vågar jag påstå trots vad de personer sagt, med vilka herr Wigforss rådfört sig — åtminstone där betodlingen bedrivs intensivt; i sockerbetsodlingsrayonens utkanter kan det vara olika, där går det lättare att sätta i gång igen och där betyder det icke så mycket.

Jag håller på att sockerindustrien är ett verkligt riksintresse och att vi därför böra ställa oss solidariska för dess bibehållande även om en eller annan landsända skulle bli en liten smula gynnad och även

om ett kilogram socker skulle komma att för konsumenterna kosta några ören mera. Jag vet icke alls, men det ligger nära till hands att tänka sig, att på norrlandsbänkarna i kammaren intresset och sympatierna för sockerbetsodlingen icke äro så synnerligen stora. Jag vill då erinra om de många s. k. kulturella järnvägar, som kommit till stånd tack vare sydsvenska röster, järnvägar som aldrig komma att bära varken anläggningskostnader eller driftkostnader. Men det har varit ett nationellt intresse att dessa förbindelseleder skulle finnas och därför hava de kommit till. Så har också sockerindustrien vuxit samman särskilt med Skåne, den har börjat växa samman även med åtskilliga andra provinser, och det är ovillkorligen ett nationellt intresse, synes det mig, som bör förtjäna och kräva samma hänsyn.

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

För närvarande är det, med den ståndpunkt jag intager, mest opportunt att yrka bifall till herr Wohllins m. fl. reservation, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr v o n S n e i d e r n: Herr talman, mina herrar! Jag kan i huvudsak ansluta mig till de yttranden, som här hava framförts ifrån utskottets ärade reservanter, och jag måste erkänna, att jag t. o. m. mindre än vanligt kunnat följa de alltid med intresse åhörda anföranden, som kommit från herrar Wigforss och Björnsson. Anledningen till att jag nu, när så många andra talare redan yttrat sig och det som vanligt blir en långt utdragen sockerdebatt, begärt ordet, är den, att jag icke heller kan följa med på det slut, vartill de olika reservanterna kommit och jag skulle därför vilja framföra vissa synpunkter på frågan, som enligt mitt förmenande skulle kunna ge en bättre lösning än den, till vilken reservanterna kommit.

Herr Wigforss fäste i sitt försvarstal för utskottet stor vikt vid att den nuvarande situationen är så helt olika den, som förut varit rådande, då vi under de senaste åren haft att behandla sockerfrågan. Då hade det varit att se till att konsumtionens behov bleve fyllt, att konsumenterna fingo sitt behov av socker tillgodosett helst genom en inhemsk produktion. Jag vill säga, att även ett annat motiv har funnits, och det är det, att dessa konsumenter skulle få köpa sockret till ett så lågt pris som möjligt. Detta har legat under det arbete, som gjorts under krisåren, och det har burit den frukten, att vi under krisåren kunde räkna med lägre sockerpris än det, som gällde på den utländska marknaden. Emellertid har det varit ett häftigt omslag på den utländska sockermarknaden de senaste åren, varigenom förhållandena omkastats så, att vi nu i Sverige ha ett relativt eller mycket högt sockerpris. Beträffande detta höga sockerpris kanske man dock ej bör glömma, att vi hade under år 1920 en mycket stor och mycket dyrbar import av utländskt socker, som har tyngt affärerna för särskilt det stora sockerbolaget, vilket finansierat denna stora import. Emellertid kan jag icke draga den slutsatsen av att krisårens förhållanden nu icke råda, att åtgärder därför icke skulle vara motiverade för att även innevarande år i en viss behövlig utsträckning upprätthålla den inhemska socker-

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

betsodlingen. Det är dock icke så ovanligt, att en viss motivförskjutning äger rum för våra handlingar och härvidlag tror jag, att en sådan i hög grad kan anses vara berättigad.

De skäl, som utskottet anfört emot att nu vidtaga åtgärder, finner jag för min del icke bärande. Utskottet säger först ifrån, att det anser, att statsätgärder icke kunna rimligen vara berättigade, då de skäl, som skulle kunna anföras för dem, eller upprätthållandet av produktionen, minskandet av arbetslösheten o. s. v., icke kunna vidtagas i den utsträckningen att de effektivt bota det onda. Ja, det är alldeles riktigt. Men är det något skäl för att, om man icke fullt kan bota ett ont, man då icke vidtager några åtgärder i riktning att söka förmildra det onda. Det är härvidlag, som jag finner, en mycket stor brist i utskottets uppfattning, att det så helt avvisar åtgärderna, därför att man icke kan göra vad man helst velat göra. Emellertid tror jag även, att utskottet något väl mycket överskattat de svårigheter, som här trycka oss eller det stora överskott av socker, som nu föreligger.

På grund av uppgifter, som lämnats till utskottet från det stora sockerbolaget, skulle man vid slutet av konsumtionsåret den 1 november 1922 kunna beräkna ett överskott på socker av 85,000 ton raffinad.

Jag fick emellertid som ordförande för sockersakkunnige i morse en produktionskostnadskalkyl för den närmaste framtiden från bolaget och i denna har man ånyo gjort en beräkning. Det blir naturligtvis icke något annat än beräkningar och det kan icke bli annat, men där har man redan justerat sin uppfattning i den riktningen att det icke är 85,000 ton utan 80,000 ton socker, som man beräknar såsom överskott. Det är således en mindre behållning än man för ett par veckor sedan räknade med. Jag vet icke, vad orsaken kan vara till denna ändrade uppfattning, men det är sannolikt, att det är resultatet av de senaste månadernas konsumtion. Det har talats mycket om att konsumtionen nu skulle hava i hög grad minskats och att man skulle kunna räkna därmed för innevarande konsumtionsår. Jag tror, att det är mycket svårt att redan nu kunna säga att så skall bliva förhållandet. De siffror, som vi hava för de hittills gångna konsumtionsmånaderna, november, december, januari och februari, visa icke en sådan nedgång, jämförda med motsvarande månader åren 1920 och 1921. Den sammanlagda åtgången för dessa månader åren 1920 och 1921 utgjorde 47,000 ton råsocker. För motsvarande månader nu utgör den 53,928 ton, således icke en minskning från föregående år utan i stället en ökning på en 7,000 ton. Jag menar därför, att vid de beräkningar, som man kan göra, har man icke i detta nu någon orsak att av de senaste månadernas konsumtionssiffror tro, att det är en stark nedgång, utan tvärtom har man anledning tro, att konsumtionen kommer att bliva närmast motsvarande förra årets konsumtion. I den kalkyl, som jag omnämnde och som bolaget har uppgjort, räknar man icke med, som utskottet här gör, att överskottet skall räcka under två tredjedels år eller åtta månader, utan man räknar med att överskottet skall räcka under sju månader. Det är alltså åtminstone en månad till, under

vilken man bör tänka på att täcka behovet genom en inhemsk produktion av socker i år.

Räknar man sedan med vad som efter dessa beräkningar för det stora bolagets del skulle behöva produceras, så kommer man även till en siffra, som gör att, redan för att täcka behovet under dessa fem månader, det behövs minst den odlade areal, som här har talats om, eller 15,000 hektar, och då måste man ändå räkna med den höga skörd, som erhöles förra året eller omkring 300 deciton per hektar. Man kan nog icke i genomsnitt räkna med en sådan skörd och man bör dessutom hava något i reserv för ett par månader framåt för att vara på den säkra sidan. Utan att lägga sig till med något onödigt sockerlager behöver man för det stora bolagets del räkna med en areal av omkring 20,000 hektar. Detta utgör dock $\frac{2}{3}$ av den normala arealen, som förut har odlats, eller omkring 30,000 hektar. Därtill kommer den areal, som behöves för att tillgodose det mindre bolagets behov och det blir en 3,000—4,000 hektar.

Jag tror därför, att, som siffrorna här äro, det icke är en sådan obetydlig areal, som det kan komma i fråga att odla, som man här från flera håll velat göra gällande; att den arbetsmängd, som behöver användas, icke är så liten att man blott kan skjuta undan den såsom en obetydlighet.

Då herr Björnsson var inne på några siffror och kritiserade förra årets beslut i sockerfrågan, vill jag i anledning därav göra några korta erinringar. Jag var nyss inne på frågan angående arealskörden eller 300 deciton. Herr Björnsson sade, att denna skörd ingalunda var någon rekordskörd, ty under femårsperioden 1912—1916 hade man skördar, som i genomsnitt voro en obetydlighet högre. Ja, det är alldeles riktigt, och 1917, då man gjorde upp sina kalkyler, räknade man även med en sådan skörd eller 300 deciton. Men det visade sig, att det slog så ut, att det blev mindre skörd, och det förhållandet upprepades sedan under åren 1918, 1919 och 1920. Vi hade således en lång period med lägre skördar, varför man just icke kan vara så övertygad om att även instundande år skall få en lika hög skörd som den, som mycket riktigt fanns förra året. Den stora betareal, för vilken garanti då lämnades, kom vidare till stånd dels under intrycket av den mycket dåliga skörden år 1920 och dels på grund av det starka intryck man hade av föregående årets stora mycket dyrbara import. När sedan de olika faktorerna samarbetade, den stora arealen, den mycket höga sockerhalten — om den icke heller var vid toppen, så var den dock ganska nära — och den goda skörden, gjorde det, att man fick det överskott, varunder vi nu tryckas, men som dock icke är så stort att icke utrymme finnes för en odling av sockerbeter även under detta år, enligt min uppfattning.

När herr Björnsson även talar om summor som konsumenterna under året förlorat — jag skall icke gå in på dessa siffror närmare — men jag vill säga, att när han lägger dessa siffror på konsumenternas räkning och visar vad dessa blivit tyngda av, så fordrar dock rättvisan, att han samtidigt skall redogöra för vad konsumenterna tjänat in

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

*Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.*
(Forts.)

under de år, då sockerbetsodlingen och sockerbruken hava drivits under kontroll av staten och då ett pris har hållits, som legat betydligt under det, som annars skulle hava förekommit, i händelse man ifrån det hållet kunnat taga ut ett pris, som motsvarade världsmarknadspriset.

Det har redan blivit bemött av herr Boman, vad utskottet här har sagt om att bolagen under dessa år hava haft en säkrare tillvaro och att man därför kan beräkna, att de skola göra särskilda utgifter under dessa tider. Han har påpekat, att denna trygghet dock endast har föfunnits under det sista året eller under de sista två åren, då bolagen hava haft en förmån genom den statsgaranti, som lämnats. Under de föregående krisåren har motsatsen varit förhållandet, i det bolagens vinstmöjligheter genom statsingripandet beskurits i motsats mot vad som varit förhållandet beträffande flertalet industrier.

Utskottets sista försvar för att ingenting göra är dock, enligt min mening, det svagaste. Utskottet säger, att det anser att just nu rätta tillfället skulle vara inne till en skarp strid emellan betodlarna och sockerbolagen, med en utgång som skulle göras beroende av styrkeförhållandet mellan de olika kontrahenterna. Just för närvarande, när vår arbetslöshet är så stor, när vårt näringsliv arbetar under svårare förhållanden än det kanske någonsin har gjort, när hela vårt ekonomiska liv råkat i olag, då borde det icke kunna anses vara rätta ögonblicket att då ställa till en strid, som man möjligen kan undvika. Varje möjlighet till skakning av det ekonomiska livet borde i en sådan situation om möjligt undvikas, och jag tror, att den skulle kunna undvikas genom uppoffringar, vilka icke kunna anses vara orimliga.

Jag sade, att jag icke kunde vara med om det slut, vartill de olika reservanterna ha kommit. Vad först beträffar baron Hermelins yrkande, så innebär det ett bifall till herr Poppius' motion, och herr Poppius vill hava ett upprepande av den statsgaranti, under vilken vi nu för tredje året arbeta. Förra årets riksdag sade emellertid bestämt ifrån, att den icke ville ha någon förnyad garanti av ifrågasvarande slag, och riksdagens uttalande stod i bästa överensstämmelse med vad 1920 års sockersakkunniga sade, nämligen att de önskade, att frågan om sockerbolagens ställning skulle så snart som möjligt upptagas till prövning och att, i händelse något ytterligare behövde göras, detta borde ske i någon annan form än en garanti. Detta tidigare upptagande av frågan företog Kungl. Maj:t emellertid icke, utan när frågan ganska sent kom före, så kunde man icke annat göra från sakkunnigas sida än att föreslå en förnyelse av garantien. Men då sade riksdagen ifrån, att den icke vidare ville hava någon förnyelse, men märk väl, riksdagen sade icke, att den icke kunde tänka sig, att något annat behövde göras för att upprätthålla sockerproduktionen, ty just i jordbruksutskottets av riksdagen godkända utlåtande står det, att i händelse något skulle prövas skäligt att göras, borde det ske i en annan form. Denna andra form kan man tänka sig nå fram till på olika vägar, och de övriga reservanterna hava även framlagt olika förslag om glidttullar. Av vad de anfört framgår emellertid, att de själva icke

äro så värst belättna med det slut, vartill de kommit. De säga, att det icke är det bästa, men de hava icke kunnat komma till något annat, enär de råkat i minoritet i utskottet och på den grund måste hålla sig inom de yrkanden, som motionärerna framställt.

Redan i det förhållandet, att reservanterna icke själva äro nöjda med sina förslag, föreligger, tycker jag, ett ganska starkt skäl, att icke kammaren och riksdagen nu i dag beslutar i frågan utan uppskjuter den och ser till, om icke ett annat förslag kunde vinna anslutning, ett förslag som bättre tillgodosåg även vad reservanterna själva önska.

För att här komma till ett resultat — fastän det givetvis är synnerligen svårt för ett utskott att vid de förberedande förhandlingar, som äro nödvändiga med sockerbolagen för att det skall kunna framlägga ett positivt förslag, omkring vilket riksdagen kan samlas, då den enda part, som med framgång kan föra dessa förhandlingar och enligt min uppfattning borde göra det, är regeringen — så anser jag, för min del, att riksdagen i dag borde ställa sig på den ståndpunkten, att den icke vill intaga sin definitiva ställning i frågan, förrän den verkligen sett, huruvida icke regeringen är villig att på grund av de förhandlingar, som kunna och enligt min mening böra föras, framlägga något förslag för riksdagen. Skulle man definitivt bliva övertygad om, att något sådant icke kommer att ske, är tillfället inne för riksdagen att fatta beslut på grund, som den då måste göra, av de motioner, som föreligga. Avslås dessa i dag utan vidare, så finns det ingen möjlighet för riksdagen att ånyo upptaga frågan.

Det framgår av utlåtandet, att en av de motioner, som ha framlagts av herr Poppius, nu icke har besvarats, nämligen den motion, vari han begärt förlängd giltighet för förordningen angående införselmonopol. I detta avseende säger utskottet, att det avvaktar en kungl. proposition med förslag i ämnet. Det är så, att den statsgaranti, som nu finnes, täcker såväl bolagens kostnader för inköp som för förädling av betorna, och denna garanti kan icke sägas vara fullständigt avvecklad, förrän allt det socker, som garantien gäller, är slutsålt. Detta, veta vi, kommer icke att inträffa förrän en lång tid, här beräknad till sju månader, efter det att det nuvarande införselmonopolet upphört att gälla. Så vitt jag kan förstå, blir det därför en nödvändighet för Kungl. Maj:t att snart nog framlägga en proposition med förslag om dylik förlängning av införselmonopolet, och det kanske behöver påpekas — ty det är många, som ha en annan mening i denna fråga — att införselmonopolet icke innebär någon förlängning av garantien. Det är endast en följd av den gamla garantien och avser att skydda staten mot utgifter på grund av denna garanti. Och det tror jag vi kunna var säkra på, som även herr Björnsson antydde, att staten i det nuvarande läget varken är villig eller kan göra några uppoffringar för garantien, utan det blir på konsumenterna som denna avveckling kommer att vila. Man måste därför komma med en förlängning av införselmonopolet, och härigenom erhålles, enligt min uppfattning, en möjlighet att lösa frågan rörande 1922 års betskörd på ett enklare

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

sätt än som skulle ske genom ett bifall till de tullmotioner, som ha väckts, ty det tror jag vi kunna medge, att det alltid är en vanskelig utväg, som erbjudes genom glid tullar. När Kungl. Maj:t genom alla de påtryckningar, som kunna begagnas, åstadkommit en överenskommelse mellan bolagen och betodlarna om ett pris, som kan anses skäligt — och i det hänseendet måste vi erkänna, och jag tror knappast någon vill påstå annat, att betodlarna icke gärna kan ge sig in på en så vanskelig produktion, som betodlingen är, med ett pris, som icke kan väntas uppgå till mer än två tredjedelar av det pris, som kontrakterades före kriget med dåvarande betydligt lägre produktionskostnader — när, säger jag, regeringen genom sitt ingripande åvägabragt en sådan överenskommelse, då har man en fast utgångspunkt och kan till detta avtalade pris lägga ett överpris för vilket staten garanterar, och enligt min uppfattning bör det vara det minsta överpris, som behöves för att åstadkomma en odling, varigenom åtminstone flertalet av fabriker kan hållas i gång, liksom de industrier, som därav äro beroende — och vi veta, att icke så få industrier äro beroende av sockerindustrien. För att bara ta ett exempel kan jag nämna stenkolsgruvorna i Skåne.

Det överpris, för vilket en statsgaranti skulle behövas, skulle enligt min uppfattning inte behöva röra sig om mer än cirka en krona per deciton. Det skulle bli en garanti, vars totalsumma höll sig omkring sex miljoner kronor, och i händelse det utländska sockerpriset inte steg till den tidpunkt, då detta belopp skulle behöva tagas ut, skulle det på sin höjd bli en utgift för konsumenterna av dessa sex miljoner kronor. Och det skulle med bibehållande av det sockerpris, som nu gäller, icke betyda en månads förlängning av detta sockerpris utan avsevärt mindre.

Jag bör kanske även i anledning av herr Björnssons yttrande lugna kammaren med att det sockerpris, som nu utgår, icke behöver förlängas för hela den tid, som det nuvarande sockerförrådet räcker, utan kan sänkas tidigare.

Med den utgångspunkt jag hade, att importmonopolet behöver förlängas, måste, om också icke det nuvarande priset, så dock ett ganska högt sockerpris uttagas under hela innevarande år. Men när man kommer till slutet av detta år, då är även 1922 års sockerkampanj avslutad, och man kan då se exakt, hur mycket betor som avverkats av bolagen. Man får då en exakt siffra på statens skuld enligt garantien och om sockerpriserna då fortfarande äro låga på den utländska marknaden, så att priser, som täcka garantisumman, ej kunna uttagas utan tillhjälp av fortsatt importmonopol, så bibehålles detta så länge som behöves för upprätthållandet av priser, som täcka garantisumman. Man betalar på så sätt icke någonting osäkert utan precis vad bolagen verkligen ha utgivit i överpris till betodlarna. Jag tror, att med uppoffring av detta relativa fåtal miljoner mycket skulle vara vunnet, och jag tror, att man icke ens, om hela detta belopp skulle bli utbetalt, kan anse det som en direkt förlust för konsumenterna, ty jag tror, att om detta icke sker, skola de otvivelaktigt få vidkännas inte så obetydligt

ökade utgifter för en ökad arbetslöshet, då arbetskrafterna inriktas på långt mindre produktivt arbete.

Jag vill till sist framföra ett ytterligare skäl — det är för mig ingalunda avgörande, men jag anser mig dock böra framföra det — nämligen att avvecklingen av den nuvarande garantien enligt min åsikt givetvis skulle gå lättare och bli för konsumenterna billigare, om den skedde under en alltjämt fortgående produktion än om denna i stället skulle bli avbruten av förhållanden, för vilka här tillräckligt förut redogjorts.

I den förhoppningen därför, att Kungl. Maj:t på allvar upptar denna fråga och framlägger förslag till riksdagen, och för att riksdagen, ifall detta icke skulle inträffa, skall få tillfälle att taga ställning till frågan på nytt, tillåter jag mig, herr talman, att på de av mig anförda skälen yrka återremiss av ärendet till utskottet.

Under detta anförande hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varvid ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr förste vice talmannen.

Herr Andersson, Karl Emil: Herr talman, mina herrar! Då jag har äran vara representant för befolkningen i en provins, där sockerbetsodlingen under de senare åren vunnit ganska stor utbredning, kan jag ej underlåta att här i dag framföra en del synpunkter i den föreliggande frågan.

Föregående talare hava ju här förut utförligt redogjort för vilka betänkliga konsekvenser det skulle leda till, om utskottets utlåtande i denna fråga komme att vinna riksdagens bifall. Jag skall därför inskränka mig till att angiva några siffror, som belysa sockerbetsodlingens betydelse för *Östergötland*.

Jag skall då först be att få anföra en tablå över sockerbetsodlingens läge i *Östergötland* under de senare åren.

I betlikvider till odlarna ha för de tre senaste åren utbetalats en summa av 11,059,156 kronor, i avlöningar vid fabriken och betvågar 1,459,000 kronor, i avlöning för betskötseln 2,654,000 kronor, i ökad avlöning vid lantbruket till följd av betodlingen 1,136,110 kronor, summa avlöningar 5,249,110 kronor.

Dessutom har det utbetalats i frakter för betor och betmassa 1,835,300 kronor, i frakter för gödningsämnen och melass samt diverse materialier 370,250 kronor, summa frakter 2,205,550 kronor.

Betfolkets resekostnader uppgå till 154,500 kronor. Kostnaden för diverse materialier och förbrukningsartiklar uppgår till 2,590,000 kronor.

Av denna tabell framgår således, vilken stor betydelse även den jämförelsevis obetydliga sockerbetsodling, som försiggår i *Östergötland*, ändå har.

Vidare får jag anföra en tablå över antalet arbetstillfällen genom sockerbetsodlingen i *Östergötland*. Antalet man vid fabriken samt våg- och tvättmästare har under de tre senare åren utgjort 1,058, därav under

*Om statsdt-
gårder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.*
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

år 1921 455. Antalet arbetstimmar för dessa har uppgått till 690,920 samt antalet man vid upplastningen vid betvägarna till 475 och antalet arbetstimmar vid betvägarna till 23,485, summa man 1,533 och summa arbetstimmar 714,405.

År 1921 var antalet arbetstimmar vid fabriken 292,329, vilket motsvarar 36,541 dagsverken. Betodlingen omfattade samma år 5,045 tunnland à 25 dagsverken per tunnland, vilket utgör inalles 126,125 dagsverken. Det ökade arbetet vid lantbruket på grund av betodlingen betingade 12 dagsverken per tunnland sockerbeter eller tillsammans 60,540 dagsverken, summa 223,206 dagsverken.

I denna beräkning ingå icke tjänstemän och förmän vid fabriken, ej heller de, som äro sysselsatta vid järnvägarna och vilkas antal sammanhänger med betodlingen.

Vidare har jag ett par uppgifter från de bägge smalspåriga järnvägar, som äro anknutna till Linköping och därvarande sockerbruk. Jag skall bara be att få nämna några siffror ur dessa uppgifter.

Under år 1921 utgjorde vid järnvägen Väderstad—Skänninge—Bränninge den totala siffran för godstrafiken 206,017 kronor, varav falla på vitbetsodlingen 133,188 kronor, således i procent räknat 64,6 %. Och vid Mellersta Östergötlands järnvägar voro dessa belopp respektive 1,138,108 kronor och 481,837 kronor, således 42,3 %.

Man finner härav, att det är ganska betydande summor, som gå till just järnvägarna, och man förstår, vad denna odling betyder även i detta avseende i Östergötland.

Av vad jag här nu anfört framgår tydligen, att såväl jordbrukarna, vilka odla sockerbeter, som i synnerhet arbetarna, som äro sysselsatta vid odlingarna och sockerbruken, skulle göra stora och oersättliga förluster, om sockerbetsodlingen måste nedläggas.

Vad en del mindre järnvägsanläggningar inom Östergötland angår, fruktar jag, att om betodlingen nedlägges, dessa järnvägar, som äro så beroende av betfrakterna, måste inställa sin drift eller åtminstone komma att drivas under förfärligt ogynnsamma omständigheter.

Den stora arbetslöshet, som nu är rådande i vårt land, kunde ju i betydlig grad minskas, om riksdagen nu ville giva ett litet stöd åt sockerbetsodlingen.

Herr talman! På grund av vad jag nu här anfört ber jag att få yrka bifall till den av herr Wohlin m. fl. avgivna reservationen.

Herr Pålsson: Herr vice talman! Mycket, ja det mesta av sakskaalen är redan anfört, i synnerhet från den sida reservanterna representera, så att därvidlag kanske inte mycket är att tillägga. Det tyckes även, som om försvaret från majoritetshåll icke hade varit tillräckligt kraftigt, ty vad som här anförts av de två talare, som representerat utskottsmajoriteten, kan knappast annat än ha gett vid handen, att reservanterna haft fullkomligt rätt.

De två talare, som uppträtt till förmån för utskottsmajoritetens ståndpunkt, lektorerna Wigforss och Björnsson, uppehöll sig mest vid

en återblick på vad riksdagen hade gjort i denna fråga under de två senaste åren — som det tycktes mig, huvudsakligen för att de skulle få tillräckligt med förargelsekällor. Framtiden yttrade de ingenting om. Det är ju föga att undra över, när de så ideligen blickade tillbaka, att de liksom Lots hustru blevo till saltstoder, som ingenting kunde se av vad framtiden behöver.

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

I så måtto hade de bägge bytt position mot förr, att herr Björnsson nu övertagit siffrorna, medan herr Wigforss i synnerhet representerade fjärrskådan det tillbaka. De siffror, som anfördes av herr Björnsson, låta nog att synas vidare i sömmarna. Åtminstone tror jag, att det var obehövt härvidlag för honom att sammanblanda den danska valutan med den svenska för att få tillräcklig relief för sin konstruktion. Det är klart, att man inte kan på det sättet jämföra med varandra de olika ländernas kostnader, om man skall evalvera deras olika myntsorser på detta sätt, utan det är givet, att de danska arbetskostnaderna äro beräknade efter den danska valutans värde och de svenska arbetskostnaderna efter den svenska valutans värde, och därför måste det bli en stor skillnad dem emellan.

Bägge herrarna tröstade sig emellertid med att enligt deras tanke betodlingen komme att försiggå, även om det skulle bli avslag på de motioner, som här föreligga. Och det är detta, som den stora frågan här gäller: kan det verkligen bli en betodling även under de förhållanden, som skulle komma att råda, ifall det erbjudande accepteras, som föreligger från svenska sockerfabrikerna? Man bör därvidlag kanske göra närmare klart för sig, att priset icke skulle bli 2 kronor 20 öre eller samma pris, som betodlarna erhöilo 1914, utan till följd av att sockerpriset på världsmarknaden fallit, skulle betpriset, som herr Johan Nilsson i Skottlandshus upplyste, stanna vid 1 krona 53 öre per 100 kilogram betor. Det är klart, att frågan efter denna upplysning ligger på ett helt annat sätt. Då priset alltså faktiskt skulle bli 1 krona 53 öre i stället för 2 kronor 20 öre 1914, kan man väl inte ha någon fastare förtröstan på att betodlingen i alla fall skall kunna fortgå. Det är klart, att då de priser, som för närvarande råda på gödningsmedel och konstgödningsämnen, fortfarande ligga 100 % över 1914 års priser, och då priset på de industriprodukter, som behövas för jordbruksdriften, likaledes ligga betydligt över 1914 års priser, är det omöjligt att i en handvändning pressa ner betpriset till ett belopp så betydligt understigande 1914 års betpris som i detta fall 1 krona 53 öre understiger 2 kronor 20 öre. Man skall vara stor teoretiker men liten praktiker för att tro att betodling till detta pris kan försiggå.

Det kan hända, att jordbrukarna reda sig lättast vid upphörd betodling. Det är andra, mycket stora intressen, som mera äro beroende av betodlingen, såsom järnvägar, konstgödnings- och kolindustri m. m. Det är klart, att jordbrukarna med en sådan prisreduktion måste se sig om, huruvida jordbruksdriften inte kan ordnas på annat sätt och huruvida de icke kunna gå över till en odling, som lönar sig bättre än betodlingen skulle göra med så betydligt nedsatta betpris. Jag undrar för

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

övrigt, hur exempelvis herrar lektorer Wigforss och Björnsson skulle uppträda, i händelse hela deras dyrtidstillägg i ett enda slag avskreves, och inte endast det, utan om man jämväl företog en nedsättning av deras grundlön i den proportion det här är fråga om att sätta ned betpriset, nämligen från 2 kronor 20 öre till 1 krona 53 öre. Jag tror, att de i så fall finge försöka att skaffa sig någon annan förtjänst, som skulle möjliggöra för dem att föra ett någorlunda sorgfritt liv. Ungefär på enahanda sätt komma jordbrukarna att göra genom att försöka lägga om sin verksamhet, i händelse detta avslag går igenom.

Här ha båda dessa lektorer även uttalat den åsikten, att vi borde gå till beslut i dag. En återremiss i frågan, för att regeringen skulle få tillfälle att syssla med den, vore obehörlig. Här kunde riksdagen besluta, ty regeringen kunde ändå taga upp frågan sedermera.

Men om det skulle gå så, som dessa två herrar önska, nämligen att reservanternas förslag skulle avslås och således majoritetens förslag antagas, hur skall man då kunna få denna fråga under regeringens behandling sedan? Regeringen hänvisar då naturligtvis till vad riksdagen redan beslutat genom sitt avslag på motionerna. Således kommer regeringen aldrig att kunna åvägbringa denna medling mellan intressenterna här, som skulle vara högst nyttig och nödig. Regeringen såsom innehavare av maktmedlen besitter enbart möjligheten att kunna ena dessa två, trusten och jordbrukarna, om ett gemensamt förslag, som skulle kunna föreläggas för riksdagen.

Blir det däremot en återremiss, är det nästan tvunget, att regeringen får försöka föra samman jordbrukarna och trusten till underhandlingar om de sista möjliga villkor, på vilka betodlingen skall kunna försiggå. Då är icke vägen stängd.

Men det är ju det underliga i denna stora betydelsefulla fråga, att man inte vet, var man har regeringen. Hela dagen ha ju statsrådsbänkarna stått obesatta. Vi ha ju här visserligen sett handelsministern, och skulle det vara fråga om vad det tjeckoslovakiska sockret kostar, skulle vi möjligen ha kunnat få svar därpå, men jag undrar, om han verkligen kan svara på det andra. Kan han det, skulle jag vilja uppmana honom att göra det.

Vi ha även sett ecklesiastikministern här, men jag undrar, om han bär på den Sankt Petri-nyckel, som kan öppna dörren. Kanske det är nödigt att stanna utanför herr Sandlers dörr. Det är nog hans ekonomiskt ofruktbara ande, som svävar över vattnet, åtminstone tror jag, att han är fullkomligt oförstående för de ekonomiska synpunkterna i frågor som denna.

Men vi sakna här bärarne av de gamla välkända namnen Thorsson och statsrådet Linders. Varför ha de icke velat komma in i denna kammar och överlägga med oss om denna mycket betydelsefulla fråga? Det är ju så, att herr Linders är jordbruksminister och alltså borde rådslå med oss i denna viktiga sak. Vad statsrådet Thorsson beträffar, kan det hända, att han nu går sin Canossavandring, sedan han för några dagar sedan visade sig högst tullskyddsvänlig till sinnes. Jag tror,

att det vore mera behov av ett sådant skydd här än det var för tobaksproduktionen den gången.

Emellertid finns väl här ingenting annat att göra, då regeringen på detta sätt lämnar oss i sticket, än att vi få försöka att genom en återremiss väcka dess intresse för denna fråga och få regeringen att inse frågans vikt och om möjligt få den att hjälpa till med dess avgörande.

Jag ber således, herr vice talman, att få ansluta mig till herr von Sneidern i hans yrkande om återremiss av ärendet.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöt kammaren nu att till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta överläggningen angående ifrågavarande utlåtande.

Herr Widell erhöll på begäran ordet och yttrade: Med stöd av 55 § riksdagsordningen och på grund av ärendets synnerliga omfattning får jag hemställa, att kammaren måtte besluta, att motions-tiden beträffande Kungl. Maj:ts proposition nr 89 angående godkännande av tullverkets utgiftsstaten för tiden 1 januari—30 juni 1923 m. m. måtte utsträckas till det sammanträde, som infaller näst efter tjugu dagar från propositionens avlämnande.

Samma yrkande framställs i andra kammaren.

Denna hemställan bifölls.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till Riksdagens första kammare.

Under hänvisning till bilagda läkarebetyg får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden från och med den 7 till och med den 22 innevarande mars.

Stockholm den 4 mars 1922.

Ernst Lyberg.

Att ledamoten av riksdagens första kammare rådmannen *Ernst Lyberg* lider av kraftnedsättning och sömnlöshet och på grund därav är i behov av en tids vila från riksdagsarbetet, intygas härmed.

Stockholm den 28 febr. 1922.

Gösta Lokrantz
Leg. läk.

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

lag om utsträckt rätt att från utmätning få undantagen viss egen-
dom; och

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till
lag om anstånd för visst fall med verkställighet av straff.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade pro-
positioner hänvisades propositionerna nr 55, 68 och 89 till statsutskottet,
nr 70, 77 och 92 till bankoutskottet, nr 87, 88, 93 och 94 till jord-
bruksutskottet samt nr 90, 91 och 95 till bevillningsutskottet, varemot
propositionen nr 96 nu på begäran bordlades.

Herr andre vice talmannen erhöll ordet och anförde:
Jag får hemställa, att denna kammare måtte för sin del besluta, att ett
särskilt utskott, bestående av tjugi ledamöter, tio från vardera kam-
maren, skall tillsättas för behandling av ej mindre Kungl. Maj:ts pro-
position nr 96 angående godkännande av ett mellan Sverige och Ryss-
land avslutet preliminärt avtal än även de ytterligare framställningar,
som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras
i detta ämne eller andra i omedelbart sammanhang därmed stående
frågor, samt att andra kammaren måtte inbjudas att i detta beslut
förena sig med första kammaren.

Vad herr andre vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Ordet gavs åter till herr andre vice talmannen, som
yttrade: Under förutsättning att andra kammaren förenar sig om det
nyss fattade beslutet, får jag hemställa, att denna kammare måtte be-
sluta att för sin del utse 10 suppleanter för sina ledamöter.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse
för förre andre styrmannen å ångfärjan "Malmö" S. P. Pihl från viss
skadeståndsskyldighet; och

nr 16, angående regleringen för tiden 1 januari—30 juni 1923 av
utgifterna för kapitalökning i avseende å post- och telegrafverken;

bevillningsutskottets betänkande nr 9, i anledning av väckt motion
om införande av tull å kardbeslag;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 14, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om
bankoutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner an-
gående rättighet att inom riksdagsrestaurangen utskänka spritdrycker,
vin och öl;

nr 15, i anledning av väckt motion angående pension åt änkan efter kanslisten hos första kammaren, revisorn B. Henning; och

nr 16, i anledning av väckt motion om gratifikation åt extra portvakten Gustaf Adolf Jonssons änka;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om ändringar i instruktionen för riksdagens justitieombudsman; och

nr 7, i anledning av väckt motion om förbud mot s. k. "schächtning"; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga markområden;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av de till Flyinge hingstdepå anslagna hagvaktarboställena litt. b eller Räfthagen och litt. d eller Damstorp i Malmöhus län;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot utsläppande av bagge å samfälld betesmark;

nr 9 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 9 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1922 nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av mark mellan kronan och aktiebolaget Västergötlands förenade kalkindustrier; samt

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckandet av brist vid professorn N. H. Nilsson-Ehles institution för ärftlighetsforskning.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5,06 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 4 mars e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m., och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Fortsattes överläggningen angående sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1.

*Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.*
(Forts.)

Herr Nilsson, Nils Anton: Herr andre vice talman, mina herrar! Jag har begärt ordet, därför att jag har en känsla av att jag här i denna fråga representerar icke endast betodlarna utan fastmera en ort, där sockerbetsodlingen har en mycket stor och vidsträckt utbredning. Jag skall icke här, därför att det här har så uttömmande presterats skäl för den åsiktsriktning, som även jag företräder, ingå djupare på det spörsmål, som berör denna fråga, men det har intresserat mig att sondera stämningen i den landsända, som jag här företräder, stämningen bland Sydskånes betodlare och stämningen bland de arbetareelement, som hava sin så gott som huvudsakliga inkomst från sitt arbete på betfälten.

Vad då våra betodlare beträffar så är det anmärkningsvärt, att de för denna gång iakttaga en anmärkningsvärt lugn och avvaktande hållning i motsats till vad som förr vid tillfällen sådana som detta har varit förhållandet, men det beror på det låga priset, till vilket man vet, att man, hur det än går, skall komma att odla betor, och så kommer därtill den ringa areal, som man skulle kunna odla betor på samt kanske också, att man drager sig för att bjuda arbetarna de låga ackordspriser, som det låga sockerpriset egentligen skulle betinga. Om man emellertid kan fastslå, att stämningen bland betodlarna är lugn och avvaktande, kan man lika säkert konstatera, att stämningen bland arbetarna är så mycket mera irriterad.

Här gäller det tusentals kvinnor, som hava sin så gott som enda utkomst från arbetet på betfälten, och män, som av än den ena och än den andra anledningen icke kunna deltaga i arbete någon vidare lång väg från hemmet — de kunna framför allt, dels på grund av ålder och dels någon gång av andra skäl, icke deltaga i de nödhjälpsarbeten, som där nere äro igångsatta eller skola komma att sättas i verket. Det är med andra ord mycket ringa utsikt att kunna skaffa arbete till människorna därnere, om det icke kan ske genom betodlingen. Ett par större fiskehamnsanläggningar äro färdiga, och man vet, att byggnadsföretagen i städerna ligga helt och hållet nere, och detta är ju den arbetsmöjlighet, som annars hade berett arbete åt en hel del av orternas yngre manliga befolkning.

Ja, alla dessa, som nu gå miste om arbetsinkomst, de få väl då lov att komma i åtnjutande av arbetslöshetsunderstöd. Ty de måste ju dock leva dessa människor. Man kan möjligen invända, att frågan om betodling eller icke kanske får en ringa betydelse för dem, därför att det skulle bliva så stor inskränkning i betodlingen, men det kunde väl ändå bli så mycket i inkomst, att det bleve minst lika mycket som ett knappt tillmätt arbetslöshetsanslag. Om man alltså här handlade såsom en enskild sådan betodlarerepresentant, så skulle man säkerligen lägga armarna i kors och låta saken ha sin gång, men man handlar ju under ett annat ansvar än den enskilde sockerbetsodlaren, och man känner med sig, att det obestridligt är en olycka för landet, om sockerbetsodlingen skall helt inställas.

Nu har herr Wigforss gjort sig till tolk för sockerbetfältens arbe-

tare, på det sättet att han säger att, därför att i varje fall statarefamiljerna åtminstone icke kunna sägas komma att svälta, så anser han, att han för sin del har gjort, vad han såsom deras representant här anser sig skyldig att göra. Men nu kan jag säga, att den del av de skånska betfälten, som skötes av statarnas hustrur, nog utgör en ganska ringa procent av den skånska betodlingen. Dessa statarehustrur hava nämligen litet annat att göra också; de hava sin familj att sköta och i många fall måste de utföra mjölkning, vilket gör, att de icke kunna ägna sig åt sockerbetskötsel såsom andra icke statareanställda arbetarehustrur kunna göra, när dessa mera odelat kunna disponera sin tid för arbete på sockerbetfälten.

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.

(Forts.)

Herr Björnsson drog upp en parallell emellan sockerpriset i Danmark och i Sverige, och han sade, att i Danmark var sockerpriset så mycket lägre. Jag antager, att han därmed ville låta påskina, att de svenska sockerbetsodlarna och den svenska sockerbetsindustrien hade så mycket större förtjänst på denna näring än den danska har. Men varför icke draga upp en parallell emellan den tjeckoslovakiska sockerindustrien och den danska. Jag är alldeles viss om att konsumenterna i Tjeckoslovakien hava fått sitt socker så pass mycket billigare än konsumenterna i Danmark, men icke är det väl någon, som därför vill påstå, att sockerbetsodlarna och sockerindustrien i Danmark skulle hava för mycket betalt och för stor vinst på sin näring. Nej, det är nog andra omständigheter, som socialdemokraterna i detta land, huru mäktiga de än äro, icke rå över. Om man tänker sig, att t. ex. Sverige i söder vore avklipt efter gränsen mellan Skåne och Småland, och att detta Sverige av en eller annan anledning vore hänvisat att förse sig självt med socker, hur mycket tror herrar Wigforss och Björnsson, att det sockret skulle komma att kosta, innan konsumenterna fingo det. Det kan hända, att de skulle lyckats att förse sig med socker där, men det bleve under helt andra prisförhållanden. Naturligtvis skola också bördighetsförhållanden och andra klimatiska förhållanden inverka på detta område.

Nu hotar man också med att den nuvarande skyddstullen kanske skulle borttagas, för den händelse sockerbetsodlingen inställdes. Ja, då få vi försöka att få den tillbaka igen. Det är naturligtvis ingenting annat att göra åt den saken.

Jag skall icke upptaga tiden längre härmed, därför att saken tycks vara tämligen lönlös, men jag vill i alla fall säga, att det ansvar, som kan komma att påvila de svenska statsmakterna för den inställda betodlingen, det ansvaret kommer icke att vila på den sidan, vilken jag befinner mig på.

Jag skulle hava velat biträda ett återremissyrkande, men då detta på grund av vissa ganska säkra omständigheter numera väl kan anses vara lönlöst, ber jag, herr vice talman, att få yrka bifall till den Wohllinska reservationen.

Herr statsrådet Linders: Herr talman! Under förmiddagens debatt i denna kammare har efterlysts iirån åtskilliga håll, har jag hört

Om statsåtgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

berättas, regeringens ståndpunkt och regeringens initiativ i sockerfrågan. Enligt mitt förmenande har detta efterlysande så till vida varit onödigt som någon regeringsproposition i sockerfrågan ej framlagts. Detta innebär, att regeringen icke ansett sig böra påkalla några åtgärder.

Regeringens ställning härutinnan intogs redan föregående år, då sockersakkunnige tillkallades endast för ett begränsat uppdrag, som ej omfattade frågan om betodlingens tryggnad. Riksdagen hade i fjol så kraftigt avvisat framtida statsgaranti, att regeringen saknade anledning att påkalla någon utredning i syfte att fortsätta denna. Någon anledning att söka andra utvägar förelåg egentligen ej heller. Man kunde redan i höstas konstatera, att statsmakternas åtgärder för tryggnad av 1921 års sockerbetsodling gått till överdrift och framkallat en stark ökning av odlingen utöver vad som bestämts såsom maximiareal. Den likaledes generösa väderleken ökade resultatet i synnerligen hög grad. Det återstår nu för produktionen att inlösa den garanti, som statsmakterna hava iklätt sig. Den rika skörden har faktiskt åstadkommit, att konsumtionen får under allt för lång tid betala ett allt för högt pris för sitt socker. Det är därför självfallet, att de statliga åtgärderna för produktionens befrämjande följts av en mycket stark reaktion. Det framstod för regeringen såsom både klokt och nödvändigt att återgå till normala förhållanden, således att ej vidare påkalla de kristidsåtgärder, som man hittills har anlitat. För närvarande vet man icke ens, i vilken ställning staten står till sockerbolagen i anledning av den iklädda prisgarantien. Utredning härom pågår hos sockersakkunnige, och resultatet torde vara att förvänta på regeringens bord om någon vecka. Därefter kommer då regeringen att taga ställning till frågan om förlängt importmonopol och, om detta anses vara nödvändigt, kommer också regeringen att framlägga proposition därom.

Då regeringens ställning till frågan och det efterlysta initiativet ställts i samband med det gjorda återremissyrkandet, vill jag förklara, att regeringen icke har någon avsikt att framlägga något förslag i frågan, vilket nu kan påkalla en återremiss av ärendet i dess helhet till utskottet.

Herr Ingeström: Då jag, herr talman, varit med om utskottets hemställan i ifrågavarande ärende, skall jag be att med några få ord få motivera min ståndpunkt.

Jag får då, liksom också herr jordbruksministern gjorde, visa tillbaka på det enhälliga uttalande, som förra årets jordbruksutskott och förra årets riksdag gjorde, då riksdagen uttalade, att detta var sista gången, som riksdagen ville vara med om något understöd åt betodlare och sockerindustri. Jag är den förste att villigt erkänna, att sockerfrågan för närvarande befinner sig i ett synnerligen prekärt läge och att utsikterna för framtiden äro allt annat än ljusa, men jag kan icke finna, att sockerfrågans ställning är sämre än andra näringars och andra industriers ställning.

Man säger nu, att om sockerodlingen icke får det skydd, som här av reservanterna föreslås, så kommer all odling att upphöra. Ja, man

*Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)*

sade precis detsamma förra året i denna kammare och ändå odlades mera sockerbeter förlidet år än någonsin tillföre. Med denna erfarenhet för ögonen påverkas man icke så mycket av de, jag skulle nästan vilja säga, skräckbilder av skilda slag, som här utmålas. Nu är det ju meningen, och man måste också göra det till följd av den rika tillgången på socker, att inskränka odlingen till en tredjedel eller högst hälften av den normala. Det är alldeles givet, att till denna odling då kommer att användas de bästa och de bäst belägna jordarna, och på dessa jordar kunna sockerbeter produceras för avsevärt billigare kostnad än på de större arealer, där sockerbeter föregående år producerades. Om man t. ex. jämför produktionskostnaderna för socker på dessa jordar med produktionskostnaderna för höstsäd eller mjölk, så skall man helt säkert finna, att det skulle vara fullt ut lika lönande att producera sockerbeter med de indirekta fördelar, som sockerbetsodlingen medför, därigenom att jordbrukaren erhåller betsnitseln och dessutom får sin jord i bättre kultur.

Jag är således fullkomligt övertygad om, att om också något i denna fråga nu icke göres, så komma de 15,000 à 20,000 hektaren att bliva odlade, och det skall väl icke heller visa sig omöjligt för betodlarna att kunna komma till någon överenskommelse med sockerbolagen på något så när rimliga villkor. Sockerbolagen måste väl hava ett vitalt intresse av att hålla sin drift i gång. Om vi nu få en höjd skyddstull, kommer den möjligen att verka till sockerbetsodlingens utökande i sådan omfattning att det kan komma att hända, att vi vid nästa riksdag befinna oss i samma läge som nu, nämligen att sockerbetsodlingen har tagit en sådan omfattning, att vi hava en sockerreserv, som är ännu större än den nuvarande, och att vi således få dragas med höga sockerpris ytterligare ett år framåt.

Den reserv, som skulle finnas vid produktionsårets utgång i november, skulle utgöra 85,000 ton enligt den uppgift, som sockerbolagen lämnat, men vi kunna vara fullt förvissade om att denna siffra ligger i underkanten. Vi kunna också vara säkra på, med hänsyn till den minskade konsumtion av socker, som under den kommande tiden kommer att visa sig, till följd av att sockerpriset är högt och befolkningens levnadsförhållanden synnerligen inskränkta, att vi komma att hava en sockerreserv långt överstigande de 85,000 ton, som här beräknats. Om förhållandet är sådant, är ju sockerkonsumtionen säkerställd inom landet kanske för ett år framåt, och om det skulle visa sig, att det bleve ruinerande priser på sockermarknaden, har ju alltid nästkommande års riksdag medel i sin hand att kunna reglera dessa förhållanden, om så skulle anses nödvändigt.

Herr Wohlin visade mig den artigheten, liksom många gånger förut, att kritisera min ställning till denna fråga. Han sade visserligen, att den uppfattning, som jag hävdade föregående riksdag, var den riktiga, men det berodde icke så mycket på min omdömesförmåga utan snarare på den gynnsamma väderleken. Ja, att i alla fall det avtal som riksdagen gjorde var förmånligt för betodlarna, kan ju tydligen visas därav

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

att, utöver de först beräknade 42,000 hektaren, arealen utökades till 48,000 hektar och att detta helt naturligt då skedde på för betodlingen svagare jordar. Sedan kom den gynnsamma väderleken och gjorde, att betodlarna under det året blevo över hövan hörda.

Herr Wohlin framhöll, att det av mig var en inkonsekvens att vilja vara med om ökad skyddstull för höstsäd och för smör, då jag däremot icke ville vara med om ökat tullskydd för socker. Jag kan icke finna någon inkonsekvens alls däri. Om jag anser, att en odling bör stödjas genom tull, så skall väl icke därför en annan odling också behöva stödjas. På det sättet skulle man ju önska tull på alla jordbruksprodukter, men det är väl synnerligen ensidigt, en ensidighet, som bara kan försvaras av den, som vill hava tullar av princip och icke av något verkligt behov.

Herr Wohlin berättade också, att vid samarbete i olika kommissioner han under detta samarbete, tillät han sig säga, alltid hade funnit att det var svårt att veta, var han, så att säga, hade mig. Jag förstår icke, varifrån han har fått denna sin uppfattning, som han helt säkert står ensam om. Å min sida skulle jag då vilja svara honom, och jag vet, att denna åsikt delas av många, att jag å min sida under detta samarbete alltför ofta haft synnerligen svårt att förstå herr Wohlins verkliga åsikt i de jordpolitiska frågorna, men det kanhända beror på min av herr Wohlin nyss berörda klena omdömesförmåga.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Elisson: Herr vice talman! Vi hava nu av herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet fått höra, att regeringen i denna fråga icke ämnar göra något, och att skälet för denna uppfattning, yttrade herr statsrådet, var det, att det var nödvändigt att så fort som möjligt återgå till normala förhållanden. Ja, hade förhållandet varit det, att man just nu i detta ögonblick kunnat säga, att vi nära oss normala förhållanden, så hade jag kunnat förstå detta yttrande, men aldrig har väl den frågan, när det gäller sockerbetsodlingen, varit i så pass ovisst stadium, som den för närvarande befinner sig i.

Om vi gå tillbaka till många år före kriget och ända till dess början, har det alltid varit mera trygga och mera stabila förhållanden än vad de för närvarande äro just beträffande denna näringsgren. Ty det råder för närvarande en sådan ovisshet att man den ena dagen t. ex. kan få höra, att priset på sockerbeter — såsom yttrats här i dag — icke bleve högre än 1 krona 53 öre pr 100 kg., detta har sagts här i dag, och då kan man väl icke påstå, att vi därigenom skulle närma oss normala förhållanden, om vi ingenting göra. Tvärtom anser jag, att frågan är så invecklad och besvärlig för närvarande att, om det någonsin hade varit behov av åtgärder från statens och det allmännas sida, så skulle det just hava varit nu.

Det har visserligen här i dag yttrats, att det finnes ett sådant

överskott på socker, att det därigenom icke skulle behövas så stor odling. Ja, då bleve ju ej heller den risken, som man ikläder sig, om man antager reservanternas förslag, för stor. Om nu den skörd, som vi beräkna hava till förfogande, räcker längre än halva nästa år, så skulle ju den tull, som man tänker sig på 10—15 öre ungefär, icke så mycket fördyra varan för konsumenterna. För sista halvåret — om vi säga att det per individ går åt 10—12 kg. och fördyringen vore 10—15 öre pr kg. — skulle den icke göra mer än sammanlagt något över 1 krona pr individ under sista halvåret. Det har också av herr Björnsson framhållits här i dag, vilket stort fel vi förra året begingo, därigenom att vi bestämde ett så högt pris på betor, och han nämnde även den stora skörd, som blivit en följd därav. Ja, detta har nu ur konsumtionssynpunkt naturligtvis lett till fördyring, därigenom att vi hava ett för stort överskott, men om man tager hänsyn till frågan i sin helhet, är det ej bortkastat allt detta. Ty vi få tänka på alla dessa personer, som — och det har också framhållits här — haft det gynnsamt under de år som gått, och då är det under dessa depressionstider ej värt att vara avundsjuk, om de andra nu hava det något bättre. Det återverkar befruktande på samhället även detta.

Det har också av herr Wigforss framhållits en mängd saker rörande just konsumenternas synpunkter, men jag ser åtminstone icke denna fråga såsom en konsument- eller betodlarefråga, utan det är en riksfråga, huruvida man i fortsättningen skall kunna hava tillgång till detta viktiga näringsämne utan att behöva importera, under de normala förhållanden, som säkerligen skola inträda, om icke från riksdagens sida vidtagas några åtgärder för denna gång, vilket säkerligen skulle hava till följd, att betodlingen bleve så ringa, att kanske den brist, som uppstod för nästa konsumtionsår, icke bleve fylld. Det är icke skäl att tala om att sockret fördyras på grund av de höga priser vi haft under förra året och fortfarande hava. Vi hava icke enbart att taga hänsyn till detta eller förra årets skörd, utan vi måste blicka tillbaka på föregående år, då vi hade så mycket billigare socker mot under de första krisåren, då man importerade socker. Då hade sockerbetsodlarna säkerligen icke några vinster, och om de t. ex. förra året försökt gottgöra sig sina förluster, så anser jag — oaktat jag icke odlar betor — det vara dem väl unnat, om de fått sina kostnader väl betäckta.

Just denna näringsgren har ju den fördelen framför andra näringsgrenar på jordbrukets område, att man genom sockerbetsodlingen kan avvinna mera näringsenheter pr hektar än med andra odlingsväxter. Det är ju så tydligt — om man har denna förutsättning här i landet att kunna avvinna flera näringsenheter — att man ser till att denna odling upprätthålles, så att vi icke behöva importera socker. Jag anser, att denna fråga behövde med intresse uppmärksammas från det allmännas sida, därför att denna odling är förenad med mycket större risker än andra odlingsgrenar på jordbrukets område. Under dagens debatt ha vi hört talas om de stora arbetskostnader, som medföljer betodlingen, hur mycket gödningsämnen m. m. som varje betodlare

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.

(Forts.)

får kosta på sin jord. Skulle då skörden misslyckas, så får man ju lov att säga, att risken på den odlingen är bra mycket större än på andra, och då skall man icke förväna sig över att lantbrukarna draga sig för att odla denna odlingsväxt, om de få så dåligt betalt för den, som för närvarande, och om den odlingen är förenad med bra mycket större risker än andra. Det har ju under dagens lopp flera gånger framhållits, att det ur betodlarsynpunkt icke är så viktigt, antingen det blir det ena eller det andra beslutet, men att det är så många andra omständigheter, nämligen en mängd arbetsförhållanden, som äro förenade med denna fråga, så att om betodlingen inskränktes till ett minimum, det kommer att medföra ett ytterligare plus till den stora arbetslöshet, som vi för närvarande ha, och att sålunda det innebär en extra utgift, som kunde sparas. Det är också en mängd trafikförhållanden, som påverkas menligt, om denna odling allt för mycket inskränkes. Därför anser jag, att det skulle vara till stor fördel ur rikssynpunkt sett, om det kunde bli något åtgjort i denna viktiga fråga, så att betodlingen någorlunda tryggades och att det icke bara bleve en mindre odling utan åtminstone en odling på 15,000—20,000 hektar. Odlingen skulle då kunna bliva spridd till de delar av landet, som icke ligga i själva hjärtat av denna odling, nämligen Skåne, ty det är så många andra landsdelar, som äro intresserade av denna odling. Därför anser jag det vara särskilt viktigt, att frågan finge ett resultat, som befrämjade betodlingen, och under sådana förhållanden kan jag på det livligaste yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Wohlin m. fl.

Herr Bodin: Herr talman! Att sockerbetsodlingen har stor betydelse för Gottland framgår därav att ända till 40 % av Gottlands jordbrukare äro betodlare. Endast Malmöhus län har ännu allmänna sockerbetsodling. Det bör observeras, att av Gottlands år 1921 2,903 st. betodlare icke mindre än 2,251 st. odlade sockerbetor på en area! av högst en hektar, 624 st. odlade mellan 1—5 hektar och allenast 28 st. över 5 hektar. Gottlands jordbruk skulle därför drabbas hårdast av sockerbetsodlingens upphörande, och särskilt de mindre jordbrukarne skulle därav för sin ekonomi lida stor skada. För Gottlands järnvägar skulle sockerbetsodlingens upphörande medföra de mest ödesdigra följder, och de skulle knappast kunna uppehållas, då mer än hälften av deras inkomster äro beroende av sockerbetsodlingen. Många kommuner, som tecknat borgen för dessa nya järnvägar, skulle alltså komma att drabbas hårt därav.

Men det värsta är, att så många arbetare, som hava sin utkomst av betodlingen, berövas denna. Dessa utgöra c:a 5,700 personer, odlarna oberäknade, vartill kommer arbetarna vid fabriken, omkring 400 st. samt alla de vid järnvägarna och hamnarna, som erhålla arbete genom den ökade trafik, som sockerbetsodlingen medför. Då den övriga industrien på Gottland sysselsätter allenast 1,319 arbetare, så är det lätt att inse, vilken betydelse sockerbetsodlingen äger för Gottland.

Då nu Svenska Sockerfabriksaktiebolagets odlingsvillkor äro oantagliga för betodlarna, och dessa tvingas att nedlägga odlingen, och sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet avstyrkt varje åtgärd enligt motionärernas förslag, så förstår var och en, att misstämningen på Gottland är stor ibland betodlarna.

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Betodlingen är den största förbrukaren av konstgödsel inom landet, och om den skulle upphöra eller i högre grad inskränkas, bleve följden ovillkorligen en betydlig driftsinskränkning i vår inhemska konstgödselindustri med ty åtföljande stora svårigheter för de där sysselsatta arbetarna. Även för stenkolsindustriens och kalkbrukens avsättningsmöjligheter spelar sockerproduktionen en icke oväsentlig roll. Det är sålunda uppenbart, att betodlingen långt ifrån är, som man inom vissa riksdagsgrupper söker göra gällande, ett uteslutande skånskt och gottländskt eller rättare sagt sydsvenskt jordbrukareintresse. Dess fortsatta bestånd måste tvärt om vara att anse såsom en för hela landet högst viktig fråga, och är det synnerligen önskligt, att vi nu kunna jämka samman de skilda intressena och komma till enighet, så att denna närings framtid icke äventyras, och det kritiska läget inom industrien och arbetsmarknaden än ytterligare försvåras.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till herr Wohlins reservation.

Herr Wigfors: Herr talman, mina herrar! Jag har ej begärt ordet för att förlänga debatten i onödan, men det förefaller mig som om man vid denna tidpunkt skulle kunna göra en sammanfattning av vad som förekommit, för att se både var meningarna kunna ena sig och var de uppenbart gå i sär.

Det är alldeles uppenbart, att vi alla i fråga om utgångspunkten äro eniga. Det finns icke någon, som har bestritt, att läget i år är ett helt annat än det var föregående år, och att det icke längre är fråga om att skydda konsumenternas intressen, vare sig av tillräcklig kvantitet socker eller billigt socker, utan att det nu gäller, låt oss säga, sockernäringsens intresse, vad det sedan kan betyda.

Jag vill gent emot herr von Sneidern påpeka, att jag icke på något sätt har sagt, att det faktum, att det icke längre är konsumenternas intressen som stå i förgrunden, i och för sig är avgörande, utan att jag endast ville säga, att när den saken så att säga är avfärdad, få vi taga upp hela frågan efter nya linjer och fråga oss, om det finns tillräckligt med nya skäl för att fortsätta med garantien i ett eller annat hänseende. Att det verkligen icke är fråga om betodlingens framtid och därigenom sockerkonsumtionens framtid i vårt land, framgår även av herr Sederholms yttrande, ty han kunde faktiskt icke finna något annat argument för att den risken hotade än ett nytt ord. Han talade nämligen om nödvändigheten att upprätthålla kontinuiteten i betodlingen, men innan man har gjort klart för sig, vad som menas med denna nödvändiga kontinuitet och vad den egentligen innebär, och risken att avbryta denna kontinuitet på en punkt under ett år, så är det klart,

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

att det ordet icke kan få kammaren att fatta något annat beslut än den annars skulle vara villig att göra. Jag vill vidare framhålla, att det icke har fallit vare sig mig eller andra talare från samma sida in att kräva och finna naturligt, att odlarna skulle fortsätta med en odling, som icke lämnar någon vinst.

Vi ha bara velat säga, att om det verkligen förhåller sig så, som man från betodlarehåll ständigt framhäver, att betodlingen verkligen är av ett stort intresse för betodlarna själva på grund av biverkningar, som äro fördelaktiga, så borde det finnas anledning för dem att fortsätta med odlingen även med utsikt till en viss förlust, och vi ha velat påpeka, att då ha de möjlighet till att taga den förlusten på grund av de stora vinster, som de tidigare inhöstat. Om verkligen betodlarna ha intresse av betodlingen under ett visst år så äro de ej uteslutna från möjlighet därtill därför, att de t. ex. ej skulle kunna bära risken under ett år. Det vill jag säga just till herr Pålsson, att i detta fallet är det verkligen så, att betodlarne tyckas anse det vara alldeles uteslutet, att de skulle fortsätta med sin näring, om den under ett visst år går med förlust. Jag vill fråga herr Pålsson, om han ej har så mycket kännedom om industriella företag, att han vet, att dessa stundom måste hållas i gång under en ganska avsevärd tid utan att giva någon som helst avkastning, utan att kapitalet ger någon den minsta avkastning, och att man helt enkelt är nöjd med att få de löpande utgifterna täckta. Jag tror ej, att det är ur vägen att framhäva i denna kammare, att allt det där vackra talet om att jordbruket befinner sig i ett sämre läge än industrien därför, att, som det heter så vackert, det måste fortsätta under både goda och dåliga år, under det att industrien kan slå igen — att det talet, säger jag, ej är alldeles riktigt. Det förhåller sig tvärtom så, att industrien i många fall icke kan slå igen därför, att den är tvungen att skaffa sig någon avkastning eller i alla händelser söka få sina förluster täckta, och framförallt därför, att den icke kan gå över till ny tillverkning, under det att vi i dag ha hört, att om nu icke betodlarne få sig garanterade 3 kronor per deciton, ja, då lönar det sig ej, då måste de gå över till annan odling. Och likväl får man höra, att det ej är något betodlareintresse det här gäller, och att de ej ha ställt till denna kampanj i riksdagen och pressen för sin egen räkning, utan endast för dessa stackars betskötare, som arbeta på sommaren och våren, dessa arbetare, som arbeta vid sockerbruken under några månader om året, ty arbetarna vid raffinaderierna de få arbete i ganska stor utsträckning ändå. Jag kan ej finna annat, än att det verkligen är anledning att framhäva, att den vinst, som betodlarna ha gjort tidigare, gör det möjligt för dem att klara sig över det här året och taga den lät oss säga förlust, som skulle inträda, om de fortsatte med betodlingen, om nu denna fortsatta betodling är en nödvändig förutsättning för att kontinuiteten skall upprätthållas. Vad herr Pålsson i det fallet yttrade om andra samhällsklasser har jag ej någon anledning att gå in på. Jag vill bara framhålla, att herr Pålssons uppträdande i någon mån utgjorde en dementi av herr Wohllins karakteristik, när han talade om, att herr Pålsson var

bara solsken och vackert väder. Jag tyckte, att det hördes ganska mycket brak och dunder — det var bara blixten som fattades! Det är alldeles uppenbart, att den, som sitter med en fast lön, han tar denna fasta lön därför, att han då är säker på att kunna undvika de där förlusterna under dåliga år, men samtidigt avsåger han sig också möjligheten till att göra dessa vinster, som ej heller herr Pålsson ville förneka, att betodlarne under dessa år ha gjort. Om betodlarne vore villiga att göra på samma sätt, skulle de mycket väl kunna reda sig över de dåliga åren genom att helt enkelt så att säga breda ut sin vinst under en längre tid.

Men det var ej därför jag begärde ordet, utan jag begärde ordet för att framhäva, att herr von Sneiderns uppslag till återremiss ej synes mig kunna leda till något praktiskt resultat. Nu har ju jordbruksministern förklarat, att regeringen ej anser sig kunna göra någonting på grund av en sådan återremiss, och det vore kanske därför onödigt att uppehålla sig vidare vid saken, men jag kan därför, att jag här talar för utskottet, ej låta bli att påpeka, att utskottet verkligen ej varit så lätt-sinnigt, att det ej varit inne på de linjer, som herr von Sneidern förordade. Vi ha varit inne på den frågan, om man ej i samband med det fortsatta importmonopolet och tiden för dess upphörande skulle kunna tänka sig någon lösning av frågan, men vi ha ej kunnat finna, att det skulle kunna ske på någon annan väg än antingen denna fortsatta statsgaranti eller också någon form av tull. Om ej herr von Sneidern vill vara med på statsgarantien och väl ej heller vill vara med om tull, vet jag verkligen ej, vilken väg, som skulle kunna väljas. Vi ha i alla händelser ej av herr von Sneiderns yttrande fått något positivt uppslag i den riktningen, och då förstår jag ej, vad utskottet skulle kunna göra. — Det är även en annan sak i detta sammanhang, som det kan vara skäl att påpeka, och det är herr von Sneiderns nya uppgifter från sockerbolagen. Det är uppenbart, att om sockerbolagen kunna bringa ned det där förutsedda överskottet, som vi räknade med till 85,000 ton, om det kan bringas ned avsevärt, så att det tar slut litet tidigare under följande år, så bli också utsikterna till en utsträckt betodling större, och vad inträffar då? Jo, då inträffar, att vi allesamman känna, att frågan blir mycket viktigare. Det är tydligt, att när herr von Sneidern framförde detta som argument mot utskottet, så försvagade han å andra sidan sin egen ståndpunkt, när han förklarade, att han ej förstod utskottets uppfattning, att den nuvarande tidpunkten är lämpligare för en avveckling än den varit under normala år. Vi ha gått ut ifrån, att när risken, som vi taga genom att lämna bolagen och betodlarne åt sig själva, inskränker sig till en mindre areal, så är den lättare att kunna taga än om den rörde ett helt års normala odling. Jag kan ej förstå annat än att, när herr von Sneidern önskade komma fram till en större betareal, det dikterades av känslan av, att i samma mån, som det blir tal om en större betareal, bli också de, som gå på utskottets sida, mera tveksamma, om de våga taga den större risken, och det är tydligt, att om betarealen är liten, då blir det lättare att gå på den linjen och låta betodlarne och bolagen kämpa ut sin strid för sig själva. Om herr

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

Wohlin i fråga om utsikterna till fortsatt betodling vill säga, att man får taga det säkra för det osäkra, är det mycket svårt att direkt påstå, att han hyllar en riktig princip. Men här gäller det icke att välja mellan å ena sidan risken, att det ej blir någon betodling, och å andra sidan ingen risk alls, utan vad det gäller är att välja mellan å ena sidan risken, att det ej blir någon betodling, och å andra sidan den risk, konsumenterna, alla sammantagna, skulle bära, och som vi icke kunna säga, hur stor den blir, men som jag tror, att herr von Sneidern bragte ned till ett minimum, när han satte den till summa 6 miljoner. Jag får säga, att om konsumenterna i sin helhet skulle bära en risk av 6 miljoner för att förebygga den arbetslöshet, som han befarar här skall uppstå, så är jag närmast övertygad om, att de 6 miljonerna kunna användas mera effektivt än att på detta sätt sippra fram igenom bolagen och betodlarna för att naturligtvis ändå i ganska förminskad grad komma ned till dessa arbetare.

Till sist skall jag påpeka, att när herr Björnsson har tagit fram dessa många siffror, så är det tydligen ej för att klaga över vad vi redan en gång hava gjort, utan därför att dessa siffror ha sin betydelse för framtiden. Vi måste nämligen se det beslut, som vi komma att fatta, i ljuset av vad som har gått före. När det gäller att avgöra, om vi kunna ha någon förhoppning om en betodling, så måste vi ha en föreställning om, huruvida de produktionskostnadskalkyler, som från betodlarehåll blivit gjorda, verkligen äro någonting att bygga på. Vi kunna ej gå på dessa produktionskostnadskalkyler direkt och säga: här ha ni räknat galet, och här ha ni räknat rätt. Det är en uppgift, som kanske överstiger hela denna kammares förmåga, ty det är en uppgift, på vilken både sockersakkunniga och andra gått bet, men vi kunna säga, att vi bedöma de siffrorna efter deras följder, och vi veta nu, att man på grundvalen av dessa kalkyler det ena året efter det andra gått med på ett betpris, som visat sig alldeles orimligt för högt. Det är ett faktum, att herr Nanneson själv har erkänt, att det betpris av 7: 50, som sattes 1919, visade sig ha varit mer än 2 kronor för högt. När vi ha den erfarenheten från 1919 och även från 1921, då måste det vara uppenbart, att vi ej kunna på något sätt gå till beslut i frågan under förlitande på, att de produktionskostnadskalkyler, som herr Nanneson räknat ut till stöd för herr Johan Nilssons motion, komma att hålla sig. Det är att lägga märke till, att det ej är bara när det gäller statsgarantien, som vi bygga på de siffrorna, utan därpå vilar även det pris av 66 öre, som reservanterna bygga på, för att avgöra när tullen skall försvinna. Även detta sockerpris på 66 öre är ej gripet ur luften, utan det har man kommit till genom att räkna efter, vilket betpris som skall vara det rimliga, och det priset har man byggt på samma produktionskostnadskalkyler. I det sammanhanget tror jag man ej kan låta bli att peka på den danska betodlingen. Jag tror, att herr Anton Nilsson talade om, att det var andra förhållanden i Danmark, men om man tittar på, hur jorden där ser ut — jag har ej någon annan möjlighet därtill än genom de handböcker som finnas,

och tull- och traktatkommittén har givit ut en jämförelse mellan spannmålsproduktionen i vissa delar av Danmark och Sverige, och där får man i förbifarten även vissa uppgifter om sockerbetsodlingen — så vitt jag förstår är jorden på Låland och Falster, där danskarna huvudsakligen odla sina betor, ej bättre än den jord, som finnes i södra Skåne. Man kan sluta sig därtill även därav, att skörden ej är större där än hos de skånska betodlarna. När man ser detta och vet, att danskarna kunna klara sig icke endast utan denna särskilda statsgaranti utan också ha endast en tull, som är fullständigt minimal, så borde man ej kunna komma till en annan slutsats än att det måste finnas möjlighet för även våra svenska betodlare att komma överens med sockerbolagen, om de nämligen ställas inför nödvändigheten att utan hjälp av statsmakterna komma till ett resultat. Under intrycket av, att vi ej kunna bygga på de Nannesonska siffrorna utan att vi i stället ha en viss anledning att förmoda, att de produktionskostnader, som man räknat med på betodlarehåll, kunna bringas ned åtskilligt, och när man väger dessa risker på det hållet mot riskerna för konsumenterna, så kan jag ej annat än säga, att den naturliga vägen i år är den att låta parterna komma till en överenskommelse själva. Vi ha nu tillfälle — jag vill ej säga att göra experimentet — men låt oss säga att prova möjligheten utan alltför stor risk — därför nämligen att det rör sig om endast en liten areal — och få ett klart besked på, om den svenska betodlingen och sockerindustrien har några naturliga förutsättningar eller ej. Jag anser, att utsikten att komma till ett sådant resultat är så viktig, att man redan från den synpunkten bör rösta för utskottets hemställan.

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Under detta anförande hade herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Andersson, Elof: Herr talman! Jag skall ej bli mångordig. Efter det anförande, som vi nyss fått höra från statsrådsbanken, är det tydligen ej mycket hopp om, att denna fråga skall vinna riksdagens bifall. Man hade hoppats i det längsta, att Kungl. Maj:t skulle göra något åt denna för landet så viktiga fråga, men chefen för jordbruksdepartementet har ju nyss deklarerat regeringens negativa ståndpunkt. Jag kan ej neka mig nöjet att till protokollet få antecknat vad statsrådets företrädare under de sist förflutna åren ha yttrat beträffande denna viktiga fråga. Jag skall endast nämna något därom. Departementschefen 1919 anförde bland annat att »med hänsyn till de ökade utsikterna till import statens medverkan icke borde syfta till mer än att den för det inhemska behovet absolut oundgängliga odlingen säkerställes». Och 1920 års departementschef meddelar, att till följd av den starkt ökade konsumtionen högst betydande mängder socker under det konsumtionsår, som pågick, importerats, och framhöll såsom önskvärt, att sockerbetsodlingen kraftigt utvecklades för att importen, som droge synnerligen stora kostnader och därmed ogynnsamt påverkade våra valutaförhållan-

Om statsätgärder till sockerproduktionens städjande.

(Forts.)

den, måtte såvitt möjligt bliva obehövlig eller i varje fall kunna starkt reduceras. Och 1921 anförde departementschefen bland annat:

»Visserligen är det sant, att möjligheter nu förefinnas för införskaffande till riket av utländskt socker, om så skulle erfordras, ävensom att priset å dylikt socker åtminstone för närvarande ställer sig billigare än det svenska, men förhållandena å den utländska sockermarknaden äro ingalunda så stabiliserade, att man med någon säkerhet nu kan bedöma situationen å denna marknad under nästkommande konsumtionsår. Det är således ej uteslutet, att en otillräcklig inhemsk sockerbetsodling och sockerproduktion innevarande år kan medföra svåra följder med hänsyn till sockertillgången.»

Inför sådana uttalanden från statsråden kan man förstå, att det varit möjligt under de senare åren att få stöd från statsmakternas sida. Vi ha nyss hört ett uttalande i motsatt riktning av nuvarande jordbruksministern. Inför ett dylikt förhållande kan man ej förmoda, att riksdagen skall komma att skänka sitt bifall åt reservanternas förslag.

Herr Ingeström anförde bland annat, att odling kommer säkert till stånd utan statsätgärder. Hur kan herr Ingeström verkligen påvisa något sådant? Det må visserligen medgivas, att man ej heller kan säga, att man kan påvisa motsatsen, men jag tror, att det är minst lika djärvt att stå här och påstå att odling kommer till stånd utan statsätgärder som att här betyga motsatsen. Jag tror, att man skall vara litet försiktigare då man faller omdömen. Jag vill visst ej här påstå, att om statsmakterna ej göra något för sockerbetsodlingen, denna kommer att helt upphöra. Jag tror att sockerbolagen å egna jordar komma att odla så mycket de förmå. Jag tror också, att en och annan småbrukare, som själv sköter sin jord och sin odling och ej är beroende av främmande arbetskraft, kan komma att odla betor till ganska lågt pris, men frågan är, om man kan åstadkomma en *samlad* odling. Vi få ej tro, mina herrar, att det är tillräckligt med en liten odling här och en annan där. Om det någonstades skulle gå att få odling till stånd utan stöd från statens sida, så vore det möjligen på Gottland eller Öland, där det som bekant finnes många småodlare, och där man möjligen skulle kunna åstadkomma något i den vägen.

Nu får jag säga, att jag tycker för min del, att det lilla offer, som det här är ifrågasatt att konsumenterna skulle göra, i verkligheten ej är så stort, och jag tycker verkligen, att man kunde ha rätt att räkna på medverkan från det hållet. Det har ju påvisats av herr Sederholm, vill jag minnas, att om sockerpriset efter 15 månader — ty förr än efter 15 månader kan man icke beräkna, att det ifrågasatta beslutet skulle träda i kraft — ej kommer att överstiga 52 öre, då skulle ej konsumenterna drabbas av ett enda öres fördyring på sockret. Endast under sådana förhållanden, att priset komme att understiga detta belopp, skulle sådant ske, och då tycker jag verkligen, att reservanterna ej äro obilliga i sina krav. — Herr Wigforss har varit vänlig att komma med åtskilliga förmaningar till jordbrukarne, och det böra vi vara honom tacksamma för, men jag tror, att herr Wigforss ej har den rätta blicken på jordbruksförhållandena. Jag vet, att han liksom jag är skåning. Han borde därför

förstå sig väl på Skåne, men det tyckes ej av hans anförande i dag, som om han riktigt vore hemma i Skåne numera, utan som om han vuxit bort från de skånska förhållandena under sin Göteborgs- och Stockholms-tid. Jag vill ej närmare ingå på detta herr Wigforss' anförande. Herr Pålsson i Anderslöv har ju redan på ett drastiskt sätt försökt nedgöra vad herr Wigforss tidigare i dag yttrat. Jag skall, herr greve och talman, ej längre upptaga kammarens tid utan skall inskränka mig till att yrka bifall till herr Wohllins reservation.

Om statsät-gårdar till sockerproduktionens stöd-jande.
(Forts.)

Herr J ö n s s o n : Den föreliggande frågan torde nu vara utdebatterad, men det må medgivas en representant för en del av de betodlande delarna av vårt land, om han här vill framföra sitt beklagande över det läge, vari sockerbetsfrågan har kommit. Jag vill ej gärna stå bland de klagandes skara. Jag vill gärna se förhållandena så optimistiskt som möjligt, men här är det mig omöjligt att få en så ljus blick på dem, som jag skulle önska. Det har blivit sagt i dag av andra talare, att vi nu hava att behandla den föreliggande sockerfrågan, sedd från ett annat plan än vid föregående tillfällen. Ja, det är alldeles riktigt. Den gången behöfve vårt land socker odlat inom landet, och då fick man se sakerna från den synpunkten. Nu hava vi kommit in i en annan situation. Vi behöva detta icke längre, och det är kanske just därför man kommit på ett annat plan.

Det har sagts, att produktionskostnaderna blivit för högt tilltagna. Ja, mina herrar, vad räknades det med för priser under kristiden? Jag vågar påstå, att det produktionspris, som man räknade med för sockerbeter, ändå resulterade i att sockret var det billigaste, som vi under kristiden hade att köpa för våra hushåll.

Herr Wigforss' jämförelse mellan industriens och jordbrukets förmåga att uthärda rubbningar i det allmänna läget haltar betydligt, därför att det är så stora svårigheter för jordbrukarna att hastigt lägga om sin verksamhet. Ifall det är en jordbrukare, som har sagt herr Wigforss, att det icke medför någon skada för jordbruket, ifall vi ett år skulle inskränka sockerbetsodlingen, vågar jag nästan påstå, att han har skämtat med herr Wigforss. Var och en som är jordbrukare och sköter sitt lantbruk intensivt med ordnad växtföljd, kan nog få känning av rubbningar i detta hänseende. Och är det för övrigt säkert, att det är slut med ett år? Det kan ju hända, att ett sådant förhållande kan fortvara rätt många år, och då komma vi att stå ganska svårt. Vi, som äro i tillfälle att se tillbaka några decennier av vårt jordbruks historia, behöva icke gå så många sådana tillbaka för att erinra oss, huru vårt jordbruk låg i en lägervall, från vilken det nu har upparbetats till en högt stående näring. En viktig faktor för höjandet av jordbruksnäringen har sockerbetsodlingen varit. Jag vågar påstå, och jag tror också, att jag icke blir missförstådd, när jag säger, att jordbruket just i de sockerbetsodlande trakterna ryckt fram till, åtminstone i många fall, verkliga mönsterjordbruk.

Det har sagts här, att Skånes betodlare taga den föreliggande saken lugnt. Ja, det göra de nog, men de beklaga djupt situationen, och de som icke minst beklaga den, är en del av våra arbetare.

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

Men det finnes även andra saker, som jag förmenar, att riksdagens ledamöter böra taga hänsyn till. Det är våra kommunikationsförhållanden. Våra järnvägar komma i en mycket svår ställning. Jag har icke några siffror till hands, men jag har hört från trovärdigt håll, hurusom en järnväg för 73 procent av sina frakter är beroende av ett intill liggande sockerbruk. Nu tror jag icke, att det är så överallt — jag har hört talas om fall, där det gått ned till 40 procent — men på alla håll torde det bliva i hög grad kännbart.

Med detta vill jag hava uttalat, att jag tror, att de som nu ingenting vilja göra för föreliggande frågas lösning utan sätta saken på sin spets och framkalla ett avgörande mellan sockerbolaget och betodlarna, spela ett alltför högt spel. Jag tror, att det är ett högre spel än de herrarna själva tänka. Jag fruktar, att de icke äro tillräckligt insatta i förhållandena. Om de så vore, skulle de förvisso se med något blidare ögon på betodlarnas krav. Nu tycker jag mig nästan kunna förstå, att det icke är så mycket att göra. Det synes mig, som om frågan vore på förhand avgjord.

Bland de föreliggande reservationerna har jag stannat vid den Wohlinska. Jag får säga, som det har sagts förut i dag, att den nog icke är så tillfredsställande, som den kunde hava varit, men den är enligt mitt förmenande den bästa, och jag skall be, herr greve och talman, att få yrka bifall till densamma. Jag har haft en förhoppning om att den reservationen skulle hava kunnat gå igenom, ty därigenom kunde man hava mildrat övergången för betodlarna i denna kritiska situation.

Herr v o n S n e i d e r n: Herr talman, mina herrar! Jag föranledes närmast att begära ordet av herr Ingeströms yttrande, varav framgick, att han tydligen icke åhört det anförande jag höll här i förmiddags. Sedermera har emellertid herr Wigforss haft ordet, och då leder mig vanlig hövlighet att först sysselsätta mig med honom, som tydligen visade, att han hade hört mitt anförande, och upptog vissa punkter av detsamma till bemötande.

Herr Wigforss yttrade, att utskottet icke har varit så lättsinnigt, att det för sin del icke upptagit till behandling det uppslag, som jag tillät mig framföra för en, som jag tyckte, lycklig lösning av spörsmålet. Jag får då säga, att om det verkligen resonnerats om denna lösning i utskottet, utan att det lett till något resultat, så är det ganska naturligt, att jag tycker, att utskottet har varit ännu mera lättsinnigt än om det icke varit inne på dessa vägar. Emellertid tror jag knappast, att man där riktigt har förstått, vad jag menade i förmiddags, ty herr Wigforss sade, att det icke lär finnas mer än två vägar att gå, nämligen dels den gamla garantivägen, som praktiserats nu under tre år, och dels tullvägen. Den väg jag anvisat, var en garantiväg, men den omfattade i motsats till den nuvarande garantien icke kostnaderna för betornas förädling. Om man stryker garantien för förädlingen och endast bibehåller garantien för betinköpet, blir risken långt mindre för staten, och den huvudsakliga risken av produktionen ligger kvar på bolaget. Denna form av garanti

är icke heller någon nyhet, ty det är den väg, som användes av staten under de två första år, då staten tog ledningen med avseende på betodlingens och sockerbolagens ömsesidiga förhållanden. Under 1917 och 1918 garanterade nämligen staten ett visst pris till betodlarna, och det är det, som jag nu avser borde återupprepas sasom en avslutning på denna tid av särskild statskontroll över ifrågakvarande viktiga näringsgren.

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Herr Wigforss yttrade vidare, att min upplysning om att bolaget nu hade kommit till ett annat resultat beträffande storleken av restlagret vid konsumtionsårets utgång skulle visa, att min anmärkning beträffande utskottets ställning till hela problemet icke var så berättigad, som jag ville göra gällande. Herr Wigforss undrade även, huru bolaget så snart kunde hava kommit till beräkningen av en mindre kvantitet. Jag sade i förmiddags, att jag antog anledningen hava varit den, att siffrorna för februari månads försäljningar icke varit tillgängliga förrän de allra sista dagarna, vilket förmodligen givit anledning till en justering av kalkylerna. Jag angav även, att konsumtionen under de fyra första månaderna av det nya konsumtionsåret varit 7,000 ton större än det sista konsumtionsåret, 1920—1921. När jag emellertid angrep utskottet för att det just vid den nuvarande tidpunkten ansåg det vara riktigt att sätta i gång en upprivande strid mellan industrien och betodlarna, så gjorde jag anmärkningen, icke därför att arealen för en behöblig sockerproduktion nu skulle vara relativt liten eller stor, utan därför att den allmänna ekonomiska situationen var sådan, att ingen sten borde läggas för att öka bördan, utan att man i stället borde göra allt vad man kunde för att minska riskerna för upprivande och ekonomiskt ödeläggande strider.

Herr Wigforss undrade, om den siffra, som jag angav såsom den, vilken borde garanteras för att få industrien och odlingen i gång i en omfattning, som skulle vara till verkligt gagn, skulle vara tillräcklig. Jag vill då hänvisa till att de reservanter, som hava framlagt sina beräkningar, hava kommit till ännu lägre siffror än jag. Herr Wigforss yttrade, att han trodde, att man med en sådan utgift skulle komma till större resultat i fråga om arbetslöshetens bekämpande genom att satsa den summan som en direkt utgift för detta ändamål. Det vore väl dock ganska underligt, om man med de i stor utsträckning rätt improduktiva arbeten, som nödhjälpsföretagen nu utgöra, skulle nå längre än med den högt utvecklade förädlingsindustrien, som sockerindustrien är, och den betodling, på vilken densamma är grundad.

Det är fråga om den sockerkvantitet, som kan behövas för nästa konsumtionsår utöver årets restlager ävensom ett nödvändigt mindre reservlager, vilken kvantitet kan ha ett tillverkningsvärde av låt oss säga 70 miljoner kronor. Skulle icke denna tillverkning giva en ökad arbetsmängd och ökade arbetstillfällen till ett större antal personer, än som vore möjligt med ett direkt belopp till arbetsunderstöd? Och huru mycket bättre använd bleve icke då denna summa!

Herr Wigforss yttrade vidare om de produktionskalkyler för betodlingen, som uppgjorts under tidigare år, att de varit uppenbart felaktiga. Ja, hur kan herr Wigforss veta det? Herr Wigforss har sett, att

*Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.*
(Forts.)

betodlarna gjort en betydande förtjänst förra året. Delvis beror detta, som vi veta, på den goda skörden, men delvis framstår förtjänsten som så särskilt god, därför att man jämför den med förtjänsten på övriga jordbruksprodukter, som sjunkit betydligt på grund av det ytterligt starka priset. Härav behöver man icke draga den slutsats, som herr Wigforss uttalade, att kalkylerna över kostnaderna för betornas framställning skulle hava varit felaktiga eller för höga, utan en annan slutsats är lika möjlig och enligt min uppfattning riktigare eller den att andra jordbrukare under året gjort mycket stora förluster.

Vidare yttrade herr Wigforss, att danskarna reda sig utan dessa exceptionella åtgärder. Ja, på vilket sätt går det till? Där är förhållandet precis detsamma som här. De anbud, som de danska sockerfabrikerna på grund av världsmarknadsläget hava kunnat göra till de danska betodlarna, hava dessa behandlat på samma sätt som betodlarna här nödgats behandla liknande anbud, d. v. s. man har icke lyckats komma till något avtal. Jag tror därför icke, att man kan finna något stöd för herr Wigforss' hållning av jämförelser med grannlandet i söder.

Jag sade, att jag begärde ordet, då herr Ingeström yttrade sig. Av vad jag har meddelat i replik till herr Wigforss framgår något av vad jag tänkte säga till herr Ingeström. Herr Ingeström målade upp en bild av den oerhörda mängd socker man kunde vänta sig. Han sade, att man beräknade 85,000 ton, men att det antagligen blir mycket mera. Jag har nu klargjort, att man redan är på återväg från dessa kalkyler och i stället räknar med 80,000 ton, och vilka siffror man kan komma till sedermera, kan man för närvarande icke säga. Men den areal, som man i detta läge kan beräkna att odla, går, som jag visade i förmiddags, icke upp till en tredjedel eller till hälften av den normala arealen, utan den går upp till två tredjedelar därav, vilket herr Ingeström torde få erkänna icke är någonting så föraktligt.

Även sade herr Ingeström, att på grund av förra årets beslut odlingen sprang upp från de beräknade 42,000 hektaren till 48,000 hektar. Ja, hur förhöll det sig med den saken? Det var 42,000 hektar, som var begränsningen för det stora bolagets odlingsareal i södra Sverige, och den överskreds med 600 hektar. Återstoden kommer på den icke begränsade arealen för mellersta Sveriges odlingar.

Herr Ingeström ser tydligen denna fråga från en trång privatekonomisk synpunkt. Han ser den från den synpunkten, att då icke alla odlare i vårt land med avseende på den ena eller andra verksamhetsgrenen hava det ställt på bästa sätt, finns det ingenting berättigat i att man med odlingen av en viss vara skulle förena någon särskild fördel. Men just vad odlingen av denna vara beträffar, gäller det, att den är förbunden med särskilda svårigheter och risker, så att det är naturligt, att odlaren icke ger sig in på den utan att han har särskild trygghet för att den verkligen skall ge honom något igen. Att denna trygghet icke finnes, då det nu bjudes priser, som utgöra två tredjedelar av priset före kristiden, borde väl ändå vara uppenbart. En särskild anledning att visa omsorg om den odlingen ligger naturligtvis även däri, att betorna, som ju alla veta, äro

råvaran för en högt utvecklad förädlingsindustri, som ger arbete och utkomst för ett stort antal i industrien intresserade personer.

Emellertid, även om jag icke hade begärt ordet för dessa repliker, skulle jag ändå ha gjort det med anledning av det uttalande, som vid början av denna debatt kom från regeringsbanken. Jag tillät mig vid förmiddagens plenum begära återremiss på utskottets utlåtande för att, som jag sade, bereda regeringen tillfälle att, såsom den kunde och enligt min mening borde, taga ledningen i denna fråga.

Nu har med all nödig tydlighet sagts ifrån från regeringsbanken, att man icke har att förvänta någon sådan ledning från detta håll. Herr statsrådet yttrade, att regeringens ställning var klar i och med att regeringen under förra hösten tillsatte nya sockersakkunniga med begränsat uppdrag att avveckla den gamla sockergarantien. Jag får för min del bekänna, att jag i denna åtgärd icke kunde se ett avståndstagande från tanken på ett initiativ från regeringshåll, om förhållandena skulle utveckla sig i en sådan riktning, att detta av regeringen skulle hava ansetts lämpligt. Jag hälsade den begränsning, som i höstas gjordes av regeringen, beträffande sockersakkunnigas uppdrag med mycket stor tillfredsställelse, och jag ansåg, att det var synnerligen klokt, att regeringen icke vid den tidpunkten markerade, att den i likhet med föregående år tänkte taga upp frågan från betodlingens synpunkt. Men sedan detta inträffade i höstas, har dock något nytt moment kommit till. Det är de mellan sockerbolagen och betodlarna förda underhandlingarna, som visa, att man kommit till ett resultat beträffande betpriset, vilket jag tror, att även regeringen måste erkänna vara sådant, att det icke kan framkalla någon odling i den omfattning, som dock skulle vara önskvärd. Av den anledningen får jag beklaga, att det initiativ, som jag nu hade väntat och hoppats på, inte kommit till stånd.

I förklaringen från regeringsbanken ingick även en redogörelse för betfrågans läge med anledning av förra årets beslut och omfattningen av förra årets skörd. Det sades, att den situation, som hade inträffat på grund av kända förhållanden, givit anledning till en stark reaktion emot fortsatta åtgärder. Ja, det är ju möjligt, men jag tror, att denna fråga är av den allvarliga betydelse, att en dylik känslöstämning, hur förklarlig den än må vara, dock icke borde vara avgörande för regeringens ställning till en fråga av så stor reell och ekonomisk innebörd, som den vi nu debattera.

Ett tydligt svar är emellertid givet, och under sådana omständigheter är en återremiss givetvis icke längre befogad, ty att tänka sig en förändrad hållning från utskottets sida är naturligtvis icke möjligt. Då således en god lösning enligt min mening icke står att vinna, gäller det att bland de uppslag, som föreligga, söka sig till det som är minst dåligt. Då finner jag, att den rent negativa ståndpunkt, som utskottet intagit, är sådan, att jag icke vill taga ansvaret för densamma. En garanti av den omfattning, som angives i slutklämman av herr baron Hermelins reservation, vill jag ej heller vara med om. Av de utvägar, som för övrigt föreslås, överensstämmer den av herr Boman föreslagna beträffande

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

överprisets storlek närmast med det överpris, till vilket jag velat nå på en annan och enligt min mening bättre och lättare väg. Jag ber i detta läge att få yrka bifall till herr Bomans reservation.

Herr Nilsson, Johansson, i Skottlandshus: Herr greve och talman! Jag har begärt ordet för att säga några ord särskilt med anledning av det uttalande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet gjorde vid början av detta plenum i afton. Han sade bland annat, att regeringen hade intagit sin ställning till denna fråga redan föregående år. Detta yttrande finner jag vara synnerligen märkligt, ty det förvånar mig, att regeringen så långt i förväg kan intaga en bestämd position till så viktiga frågor som denna, vilken naturligtvis är mycket beroende av de fluktuationer, som vi hava på det ekonomiska området. Men får man lov att tolka detta uttalande så, att regeringen tagit en bestämd ståndpunkt och att statsrådet Linders fått lova, att han som jordbruksminister skulle avstå från varje krav på att jordbruksnäringen skulle ha något stöd, då är icke mycket att vänta.

Vidare sade herr statsrådet, att regeringen har den åsikten, att alla kristidsåtgärder böra upphöra. Jag förmenar dock, att detta icke är riktigt. Vi hava åtskilliga bevis för att regeringen fortfarande behåller åtskilliga kristidsåtgärder. Ett av de senaste exemplen härför är ju, att Kungl. Maj:t framlagt proposition om dyrtidstillägg åt statstjänstemännen även för kommande år. Detta är väl inte annat än fortsatta kristidsåtgärder. Herr statsrådet sade vidare, att regeringen har under övervägande att inkomma med proposition om fortsatt importmonopol och att denna kanske skulle komma om någon vecka. Jag vet icke, om man får tolka det så, att det möjligen skulle vara utsikt till att det skulle framkomma något förslag angående fortsatt skydd för den inhemska sockerproduktionen i samband därmed, men jag vågar väl icke hoppas, att så skall vara förhållandet.

Det har vidare framförts av åtskilliga talare och senast av herr Ingeström, att andra näringars och industriens ställning är sådan, att de befinna sig i ett synnerligen prekärt läge och att de drivas med avsevärda förluster. Jag kan icke förstå, att man, därför att en hel del näringar här i landet för närvarande icke kunna drivas och en hel del industrier hava förlorat mycket pengar, nödvändigtvis skall försöka vidtaga åtgärder för att andra viktiga näringar också skola lamslösas. Det borde väl i stället vara en sporre till att man på de områden, där det finnes möjlighet att reglera förhållandena, skall vara med om att vidtaga sådana åtgärder, att man icke gör situationen värre än som nödvändigt är.

Men det är ju i alla fall så, att Kungl. Maj:t har haft en viss omsorg om industrien. Vi hava en proposition, som redan är framlagd, där det begäres åtskilliga miljoner för att möjliggöra statsbeställningar vid industrien. Dessa äro av den natur, att man icke vet, när de skola kunna komma till någon verklig nytta. Den P. M., som är bifogad denna proposition, är stämplad med den röda hemliga stämpeln, så att man här icke törs anföra, vilka saker det gäller. Men jag skall dock tillåta mig taga ett exem-

pel. Jag vill icke påstå, att det står i denna P. M., men det kunde hava stått där. Det gäller exempelvis järnvägsvagnar. Jag undrar, hur det skall upptagas ute i landet, när Kungl. Maj:t här framlägger förslag om att man för atskilliga miljoner kronor skall beställa järnvägsvagnar, utan att man vet, när man får användning för dem. Man får kanske vagnar för flera år framåt, vilka måhända rosta ned, innan vi få så livlig trafik på våra järnvägar, att vi behöva dem. Vore det icke bra naturligare då, att man försökte garantera produktionen av det socker man behövde äta upp för året och kanske litet grand in på nästa år? För dessa beställningar ligga inga produktionskalkyler till grund, utan regeringen begär endast dessa miljoner för att sedan fritt begagna dem till stöd för industrien.

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Herr Wigforss talade nyss i ganska mjuka ordalag gent emot betodlarnas önskemål. Det framskyntade i hans anförande, att han fortfarande hoppades på att man skulle komma till samförstånd, så att odlingen icke skulle behöva läggas ned. Ja, jag beklagar, att jag icke kan ingiva herr Wigforss några förhoppningar utan tvärtom, ifall det icke lämnas något stöd från riksdagens sida. Jag tror, att kalkylerna ställa sig så pass dåliga, att det icke finns någon utsikt att få odling i den utsträckning, att det lönar sig att sätta några råsockerfabriker i gång. Men den uppoffring, som nu behöves från statsmakternas sida för att få detta tryggat, är i verkligheten icke så stor. Det anfördes här av en ledamot av utskottet, att det skulle röra sig på omkring 6 miljoner kronor. Detta gör en krona per invånare, och man är ju icke säker på, att det blir någon uppoffring. Herr Wigforss trodde ju själv att det finnes utsikter till att sockerpriset skall stiga nästa år, och då blir det ingen uppoffring alls. Men det är en riskpremie, som man möjligen får lov att betala för att hålla denna viktiga näring i gång.

Herr Wigforss sade vidare, att dessa 6 miljoner kronor kunde komma arbetarna mera direkt till gagn än om de skulle passera industrien och betodlingen. Jag undrar ändå, herr Wigforss, om dessa arbetare och även andra arbetare för resten äro så tacksamma mot herr Wigforss och hans kamrater för att de ordna det så här i landet, att arbetarna skola gå från sina ordinarie sysselsättningar till dessa statsarbeten för att ägna sig åt arbeten, som de varken äro vana vid eller kunna hava något intresse för.

Herr Wigforss kritiserade fortfarande produktionskostnadsberäkningarna. Han kunde ju icke påvisa något fel däri, men han sade, att han icke trodde, att de voro tillförlitliga. Jag ber då herr Wigforss vända sig till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet. Jag förmodar, att han är så pass sakkunnig, att han kan säga herr Wigforss, att det betpris, som de skånska betodlarna för närvarande begära, icke är för högt. Jag är övertygad om att om han vill svara på frågan, skall han instämma med mig härutinnan.

Vidare har man här pekat på förra årets beslut, och man har sagt, att man nu får sota för detta. Men jag tror, att om man vill se saken en liten smula så, som man bör se den, skall man erkänna, att det jämförelsevis gynnsamma resultat, som då uppnåddes för betodlingen, kanske icke

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

så mycket berodde på riksdagens beslut, utan, såsom här upprepade gånger har sagts, i mycket hög grad på den gynnsamma väderlek, som viingo. Man borde väl ändå kunna vara med om att betrakta detta som en liten kompensation för de många ogynnsamma år, som betodlarna hade under början av kristiden. Det var dock så, att under de första åren uppgjordes dessa kontrakt i förväg, såsom de för övrigt uppgöras även nu. Så länge vi hade stigande tider, voro dessa kontrakt oförmånliga för betodlarna, men det är klart, att när vi nu ha kommit in i tider av fallande pris och kontrakten fortfarande göras upp om vårarna, ställer det sig i någon mån fördelaktigare för dem. Men jag tror, att vi nu ha nått botten, så att man icke behöver frukta, att man fattar ett beslut, som skall ställa sig särskilt gynnsamt för modernäringen.

Herr greve och talman! Jag tillåter mig vidhålla det yrkande, som jag tidigare i dag framställt, nämligen om bifall till herr Wohlins reservation.

Herr Björnsson: Herr talman! Jag hade visserligen begärt ordet huvudsakligen för att bemöta herr von Sneidern i hans argumentering för återremiss, men då han nu återtagit detta yrkande, skall jag begagna tillfället att svara på några anmärkningar, som riktats mot mitt resonemang i förmiddags.

Man har påstått, att jag gjort mig skyldig till överdrifter, då jag sökte med siffror påvisa konsekvensen av föregående års riksdagsbeslut. En ärad talare nöjde sig med att rätt och slätt konstatera, att det var överdrifter, och ville rakt icke ingå på några bevis för sitt påstående. En annan talare, en representant från Skåne, däremot ansåg, att jag hade förfarit oriktigt, då jag hade reducerat den danska valutan till svenskt mynt. Jag vill säga, att då jag valt det danska minutpriset, har jag gjort det för att få ett minutpris sådant det utvecklats sig under trycket av världsmarknadspriset. Jag hade att välja mellan denna utväg och att gå ut ifrån priset på t. ex. amerikanskt socker och sedan räkna mig till ett sannolikt minutpris. Den senare metoden hade uppenbarligen blivit mindre tillförlitlig. Den reduktion jag gjort är således fullkomligt befogad. Men jag tror vidare, att den ärade talaren fullkomligt förbisett, att jag för att vara på den säkra sidan varit så frikostig, att jag reducerat differensen från 86 till 70 öre, och därmed har uppenbarligen hans anmärkning förlorat all betydelse. Detta är emellertid icke huvudsaken.

Det förvånar mig, att när man med så klara bevis, som verkligheten har lämnat, påvisat, hur otillfredsställande de Nannesonska produktionskostnadskalkylerna äro, man fortfarande vidhåller, att de äro riktiga. Min ärade länskamrat menade, att de visat sig vara riktiga. Jag vill erinra om, att man tidigare har använt icke s. k. absoluta produktionskostnadskalkyler, utan s. k. relativa. Man har sett efter, vilket betpris vi böra sätta för att betodlingen skall bli mera lönande än annan därmed konkurrerande odling, och därefter har man tagit det minsta möjliga. Ser man nu efter, hur dessa kalkyler hållit i verkligheten, har man bokslut, som visa, att betodlingen under år 1919 i medeltal vid 120 representa-

tiva egendomar gav ett nettoöverskott över ränta och kostnader för arbetsledning m. m. på 735 kronor per hektar, under det att nästan alla andra odlingsgrenar gävo underskott. Det var endast tack vare den rika vinsten på betodlingen, som man fick skälig avkastning på jordbrukskapitalet. Detta visar ju, att åtminstone de relativa kostnadskalkylerna icke kunna vara riktiga. Men jag tror i alla fall icke, att det är ens denna fråga, som är den avgörande, ty vi hava väl alla på känn, att vårt ståndpunktstagande i dag icke beror på huruvida vi tro på de Nannesonska produktionskostnadskalkylerna eller icke. Det stora argumentet här är, att om vi gå med på utskottsmajoritetens förslag, vålla vi arbetslöshet, och att det kan vara skäl för vårt lands konsumenter att göra det lilla offer, som är behöfligt för att undvika denna arbetslöshet. Man har sagt, att det är ju endast några öre på ett kilogram socker. Om jag ville taga fram protokollet från föregående års debatt i denna fråga här i kammaren, skulle jag kunna anföra så gott som ord för ord lika lydande uttalanden från herr Pålsson — yttranden sådana som: »Med ett eller annat öre, med 7, 8 öre per kilogram i merkostnad för sockret, kunna vi värja oss för arbetslöshet.» Nå, vad blev då resultatet? Jo, det var just genom detta beslut, som vi skapade förutsättningarna för den stora arbetslöshet, som nu under alla förhållanden är oundgänglig i våra betodlande provinser.

Jag minns f. ö., hur jag, när detta beslut fattats — jag hade då röstat för det lägre betpriset — talade med en jordbrukare från Skåne och frågade honom: »Tror du, att det nu blir någon betodling?» Jag skall icke tillåta mig att ordagrant citera, vad han då sade, fastän jag skulle kunna göra det, ty vi hava gemensamt tungomål, och jag erinrar mig mycket väl de något drastiska ordalagen av hans svar. Han förklarade emellertid, att det icke alls skulle komma att odlas några betor. Den profetian har ju icke slagit in. Jag tror icke heller, att man nu kan vara så alldeles tvärsäker på att det icke även i år kommer att odlas betor i så stor utsträckning som är önskvärt.

En ärad talare här har ju nu funnit det egendomligt, att två lektorer över huvud taget vågat yttra sig i en sådan fråga som denna. Jag måste säga, att även om man är lektor, har man ju skyldighet att så gott man kan efter bästa förstånd sätta sig in i en fråga, då man är skyldig att avge sin röst för eller emot. Det är det jag försökt göra, och jag föreställer mig, att den andra representanten här för detta skrå gjort sammanledes. Det är visserligen helt naturligt under känslan av ett mycket stort ansvar, som jag gjort detta, men jag har efter så grundlig prövning av frågan, som jag kunnat åstadkomma, icke kunnat komma till annat resultat än att det är lyckligast, att vi nu upphöra med kristidsåtgärder på detta område. Jag skall därför be att få vidhålla mitt förut framställda yrkande.

Herr T r y g g e r : Herr greve och talman, mina herrar! Jag skall icke länge fördröja avslutandet av denna debatt, men jag skulle vilja säga några ord.

Om statsåtgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.

(Forts.)

När jag hörde herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, blev jag något förvånad över hans argumentering. Jag trodde, att vi hade en modig regering med medlemmar, som vågade taga ansvar, men när man lyssnade till ministrernas anförande, blev man verkligen ganska tveksam i fråga om detta mod. Han gjorde gällande, att förra årets riksdagsbeslut om garanti för betodlingen givit ett ofördelaktigt resultat, ett resultat, som man icke kunde vara nöjd med, beroende till en del på en felkalkylering men framför allt på en tillfällig omständighet, nämligen att vår Herre varit nog nådig att giva oss en för betodlingen lämplig väderlek. Denna omständighet, att sålunda resultatet blev något helt annat än man avsåg, hade så förskräckt herr statsrådet och jag förmodar även hans kamrater i regeringen, att de nu icke vågade göra någonting alls, utan förhöllo sig absolut passiva. Om man i år fattade ett positivt beslut, kunde det ju hända, att det kunde komma att gå lika dåligt som det gått på grund av förra årets beslut. Detta erinrar mig om en tidigare upplevelse. När jag gick i skolan, hade vi en lärare, som exercerade med oss en smula. Han sade ungefär följande, såvitt jag erinrar mig: »Om ni nu, gossar, ha ansett, att ett visst handlingssätt är riktigt, skola ni icke överge denna grundsats, därför att resultatet icke blir vad ni väntat, ty detta kan bero dels på att omständigheter, som förelegat, hava av er bedömts felaktigt, dels på tillfälligheter» — alldeles precis samma fall, som föreligger här. Jag menar sålunda, att därför, att det kanske blivit något stor ersättning till betodlarna på grund av förra årets beslut, är därmed visst icke sagt, att man nu utan vidare kan lämna denna näring åt sitt öde.

Man har här åberopat konsumentintresset, och det är ju ett mycket viktigt intresse. Jag vill dock av egen erfarenhet säga, att om sockret kostar några öre mer eller mindre, betyder icke så synnerligen mycket, ty jag minns, att före kristiden brukade jag taga tre sockerbitar i kaffet, och jag tyckte icke, att det var för sött, men under kristiden gick jag ned till en sockerbit, och det tyckte jag var lika gott. Nu har jag icke gått tillbaka till mina tre sockerbitar, utan jag använder två bitar för närvarande. Det kan sålunda mycket väl hända, att den lilla ökning i sockerpriset, som kan komma att uppstå, utan olägenhet kan ersättas av konsumenterna, därigenom att de använda litet mindre socker. Därmed blir kanske något över som reserv till ett följande år.

Konsumentintresset är som sagt ett viktigt intresse. Men, mina herrar, man får icke driva detta intresse ensidigt, ty det finns någonting, som ni höra dagligen talas om och som är av mycket stor betydelse: det är köpkraften. Visst är det angenämt t. ex. att ha ett vackert glas, men det är också bra att ha något gott i det — ja, det kan vara vatten också, herr Ekman — och på samma sätt är det här. Visst är det önskvärt att ha ett billigt pris på en vara, men det fordras också, att man har något i portmonnän, ty är den tom, är det billiga priset till ingen nytta. Och vad är det som ger oss någonting i portmonnän? Jo, det är produktionen. Det är den vi allesammans leva på. Man får sålunda vara mycket försiktig, att man icke så tillgodoser konsumentintresset, att man tager bort köpkraften genom att spoliaera produktionen.

Nu förhåller det sig för närvarande så, att vår produktion i allmänhet är i ett ytterst bekymmersamt läge. Vi ha en alldeles speciell anledning att värda oss om densamma. Vi kunna icke öppna en tidning utan att se, huru det ena industriella verket efter det andra slås igen. Arbetslösheten tilltager i en oroväckande grad. Och i en sådan situation skulle vi nu lämna denna stora viktiga näring, som för övrigt grenar ut sig i en massa undernärningar, åt sitt öde. Vi skulle, som herr Wigforss tycktes vilja — han trodde ju icke på några kalkyler — för frågans lösning framkalla en strid mellan betodlarna och sockerbolagen, ett slags tuppfäktning. En sådan kan ju också ibland vara ganska intressant att åskåda. Herr Wigforss avvaktar resultatet för att se, huruvida under denna strid näringen skall kunna reda sig eller icke. Skulle näringen taga skada, ja, då finge man ändra sig och lämna hjälp för framtiden. Men det kunde hända, att den icke toge någon skada, och då vore ju allting bra. Han tager alltså risken av en dylik strid. Men som jag sade, den nuvarande tiden är sanneligen icke lämplig att ställa till ekonomiska strider; det är en risk, som är alltför stor för att åtminstone jag för min del skulle våga tillstyrka, att vi skulle taga den.

Men ännu en omständighet. Även om man ser på konsumentintresset här i landet, får man väl komma ihåg en annan sak, vid vilken vi särskilt under kristiden fingo vår uppmärksamhet fästad, och det är vår självförsörjning. Herrarna erinra sig, att det under denna tid tillsattes en ekonomisk krigsberedskapskommitté; den tillsattes, om jag minns rätt, 1915 och kom med sitt utlåtande 1918. Den skulle lämna förslag, hur vi borde anordna vår ekonomi för att vi, om det åter bleve något avbrott, liknande det som skedde, när kriget bröt ut, icke skulle stå alldeles redlösa. Och hurudan är situationen för närvarande? Är det någon, som verkligen med gott samvete kan säga, att världen nu är så lugn, särskilt i våra trakter, att vi icke alls behöva taga hänsyn till de omständigheter, som föranledde tillsättandet av den ifrågavarande kommittén? Jag tror det icke. Jag tror, att vi på nytt, kanhända hastigare än vi ana, kunna stå inför en situation, där det verkligen kan ligga mycket stor vikt på att Sverige kan försörja sig själv och där följaktligen en näring som den här ifrågavarande ännu en gång kan komma att spela en betydande roll för vårt folk.

Man har varit så orolig över det sockeröverskott, som står oss till buds på grund av förra årets beslut. För min del får jag säga, att jag kan icke tänka mig något oförsiktigare än att vi med avseende på en så viktig vara som socker skulle ställa oss utan varje överskott, låt vara att det icke behöver vara så stort som det nu ifrågavarande. Antag för övrigt, att resultatet nu skulle bliva, att vi för nästa år icke finge stort mera än detta överskott, 80,000 ton, som man talat om. Antag, att någon odling av sockerbetor i avsevärd utsträckning icke komme i gång, att priset på världsmarknaden helt plötsligt på grund av förhållanden, över vilka vi själva ej kunna bestämma, stege — ja, då skulle inträda svårigheter av en synnerligen stor betydelse, icke minst finansiella svårigheter att betala den import, som skulle bliva erforderlig i ett sådant fall.

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

På grund av vad jag nu sagt har jag den uppfattningen, att det säkraste är — man kan naturligtvis misstaga sig, ty här kan ingen med säkerhet säga, vilket resultat som kan framkomma av det ena eller andra beslutet — att vi se till, att vi icke undandraga denna näring det stöd, som den alltid har haft. Jag vill därvid icke förorda den garanti, som är ifrågasatt i friherre Hermelins reservation, ty jag har den uppfattningen, att näringarna böra laga så, att de så mycket som möjligt äro oberoende av riksdagens och regeringens hjälp. Det anser jag vara en sak av mycket stor betydighet. Det finns visserligen omständigheter, som kunna göra, att man i undantagsfall måste anlita detta medel, men det behövs icke här. Å andra sidan ha vi ett annat medel, som icke är nytt för dagen, som icke är någon följd av kristiden utan som är den grund, varpå hela denna näring är byggd. Det är tullen. Denna tull har förut varit satt så hög, att denna näring skulle kunna existera. Nu har på grund av alldeles exceptionella förhållanden — hur länge de komma att fortfara, det vet ingen; det kan, som nyss sades, bliva en kort tid, den kan också bli en längre — denna tull blivit otillräcklig och näringens fortbestånd äventyras. Då kan jag icke finna annat än att det är en given konsekvens av den ståndpunkt statsmakterna städe intagit i sockerfrågan, att vi höja tullen så mycket, att näringens ställning blir densamma, som den under normala förhållanden varit. Såvitt jag kan finna, tillgodoses detta intresse i den av herr Wohlin avgivna reservationen, till vilken jag för min del, herr greve och talman, ber att få yrka bifall.

Herr statsrådet Linders: Herr talman! Jag ännar icke med herr Trygger diskutera, om regeringen eller någon annan är den modigaste. Men jag vill upptaga hans påstående, att regeringen skulle hava blivit förskräckt och att den förklaring, som jag avgivit tidigare i dag, skulle vara en illustration av den förskräckthet, som fått makt över regeringen. Jag undrar, om icke förskräcktheten ändå förefinnes på annat håll. Det synes mig, som om man på herr Tryggers håll alltför mycket gripits av förskräckelse över att regeringen ansett tiden nu vara inne för den privatekonomiska företagsamheten eller industrien och betodlingen att var för sig någorlunda stå på egna ben. Jag tror, att herr Trygger i någon mån har missuppfattat min förklaring. Jag har påstått, att statsingripandet i fjol sköt över målet, och regeringen har icke ansett det vara klokt att nu fortsätta på denna väg utan funnit, att man borde återgå till mera normala förhållanden.

Jag vill vidare säga, att herr Tryggers utläggning av mitt yttrande angående den goda väderleken är icke alls riktig. Jag förstår icke, att jag skulle kunna hava givit anledning till en sådan tolkning av vad jag sade, ty jag har ju endast konstaterat det faktum, att den goda väderleken ytterligare har ökat beloppet av den statsgaranti, som konsumenterna fått inbetala. Statsgarantien har i själva verket därigenom blivit större och mera krävande för konsumenterna än den annars hade blivit. Utan att klaga över väderleken, ville jag således endast konstatera ett

förhållande. Jag vill tillägga, att jag icke har det ringaste emot att vi allt framgent få god väderlek till jordbruket och dess skördar.

För övrigt kan jag icke underlåta att i fråga om herr Tryggers sockerpolitik — då han såsom den förnämsta illustrationen av sin egen insats framhållit sin sparsamhet på sockerbitarna — anmärka, att skulle alla slå in på den sortens sparsamhet med sockret, misstänker jag, att sockerlagret komme att räcka icke endast 3/4 konsumtionsår utan ett helt konsumtionsår.

*Om statsdä-
gårder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.*

(Forts.)

Herr P å l s s o n: Herr talman! De bevis herr Wigforss anförde för sitt resonemang, att jordbrukarne hade samma skyldighet att underkasta sig förlustrisker som industrien mången gång gjorde, påminde mig rätt mycket om ett yttrande, som jag en gång hörde en gammal kafémadam fölla — jag ber om ursäkt för sammanställandet. Hon beklagade sig nämligen över tidens ondska och svårigheterna på grund av konkurrensen, och hon påstod, att hon förlorade 2 öre för varje kopp kaffe hon serverade. Detta hade pågått en lång tid och på min förvånade fråga, huru länge det skulle kunna pågå, svarade hon: "Ja det går nog ganska länge, för det är mängden som gör det." Herr Wigforss anförande här i dag påminde mig om detta yttrande, ty han använde ungefär samma resonemang. Han sade, att industrien är tvungen att fortsätta sin rörelse, fastän den är förlustbringande, därför att den måste skaffa sig avkastning på sitt kapital. Jag tycker, att dessa yttranden stå varandra ganska nära och innebära ungefär det samma. Visst innefattar jordbruksnäringen många förlustbringande grenar. Det kan man kanske icke läsa sig till i tull- och traktatkommitténs betänkande som lektor Wigforss har därborta på katedern, men som lektorn behagade påminna sig, så sysslar jordbruket icke endast med växtföljd, husdjursskötsel och sådant, utan ibland ingå också skogsbruk och fiske i egendomen. Då kan det hända, att några av dessa grenar av rörelsen misslyckas, kanske ett par på en gång. Lektor Wigforss, som ju är intresserad fackföreningsman, känner tvivelsutan till vissa facktermer. Jag kan ju t. ex. erinra om en sak, som kan inträffa i en kreatursbesättning och förorsaka en jordbrukare mycket stora förluster, nämligen s. k. kastningsepidemier. Sådana kunna för ett, två, ja flera år framåt alldeles förstöra mjölkhushållningen och bringa den jordbrukare, som har olyckan att få en sådan epidemi bland sin besättning, stora förluster. Visst äro således jordbrukarna likaväl som industrien vana att taga förluster på vissa grenar av sin verksamhet. Men illa skulle det vara, om alla grenarna av verksamheten på en gång gäve honom förlust. Om ett sådant hemman icke avkastade något annat, tror jag, att det i sinom tid avkastade sin ägare.

Herr Björnsson talade i sitt senaste anförande ånyo om sina danska siffror och förklarade, varför han fört in valutafrågan i den jämförelse han meddelat. Jag skulle vilja fråga herr Björnsson: Om vi nu, som vi hoppas, få leva ännu ett år, och då plötsligt någon gång efter första kvartalet — tidpunkten kan man ju icke så bestämt veta — kommer

Om statsätgärder till sockerproduktionens stödjande.
(Forts.)

den underrättelsen i tidningarna, att priset på socker sänkts, kanske med en hel krona, tror herr Björnsson verkligen då, att de konsumenter, vilkas intressen han här vill tillvarataga, skola fråga så mycket efter om denna nedsättning blir en krona eller 90 öre? Om vid en sådan våldsam omkastning av sockerpriset nedsättningen blir 10 öre mindre och denna tioöring, som konsumenten får betala mera, i stället åstadkommer, att det blir liv och rörelse på betfälten, så är det väl betydligt bättre, att på detta sätt skapa arbetstillfällen än att nedsättningen för konsumenterna blir ytterligare 10 öre.

Herr Björnsson gjorde en av sina vanliga återblickar. Tänk om vi skulle försöka glömma det gamla! Det är ju i alla fall mot framtiden vi böra blicka. Den ser mörk och dyster ut, det medges, men vad tjänar det till att gräva ned sig i ett eller två års gamla riksdagsbeslut dem herr Björnsson själv varit med om i konsumentintressets tecken. Det ger oss intet hopp för framtiden.

Herr talman! Då herr von Sneidern nu återtagit sitt återremissyrkande, ber även jag att få återtaga mitt yrkande om återremiss och vill i stället förena mig med dem, som yrkat bifall till herr Wohllins reservation.

Herr Lindgren: Jag hade inte tänkt begära ordet i denna fråga och ytterligare förlänga debatten, men det var en passus i herr Björnssons förmiddagsanförande, som jag inte kan underlåta att något belysa. Herr Björnsson yttrade där lekande lätt och med frejdigt mod, att sockerbruksbolagen ju skulle kunna sänka utdelningen från 6 till 3 procent och därigenom möjliggöra för sig att betala betodlarna 1 krona ytterligare pr deciton för 4 miljoner deciton sockerbeter. Herr Björnsson glömde emellertid att tala om, på vilka grunder han stödde denna kalkyl. Jag skulle vilja fråga: är herr Björnsson så övertygad om att sockerbruksbolagen för det år, varom här är fråga, skola kunna utdela 6 procent, om inte denna extra överbetalning sker? Jag tror icke att detta så lätt kan bevisas. Men förutsatt att det skulle kunna ske, så skulle jag vilja fråga herr Björnsson, vad herr Björnsson själv vid närmare eftersinnande skulle tänka om en styrelse, som så där utan vidare skänkte bort 4 miljoner av aktieägarnas medel. För min del undrar jag om det vore vare sig moraliskt eller juridiskt försvarligt att så handla. Säkert är, tror jag, att en sådan styrelse skulle sitta ganska lätt i sadeln. Det torde emellertid kunna invändas, att man ju kunde ställa till med en extra bolagsstämma, som kanske är så vänlig och medger detta. Ja, jag tror inte, att det skulle skada, om en sådan extra bolagsstämma sammanträdde, ty då skulle det helt säkert visa sig, att det inte är, som herr Wigforss påstod under förmiddagen, att det huvudsakligen är de stora godsägarna, som äro delägare i sockerbolagen, utan att aktieägarna där till stor del utgöras av en massa småfolk, som tillhöra medelklassen och kanske till och med den s. k. underklassen. De ha insatt sina sparade pengar där, därför att de ansett dessa företag vara säkrare att anförtro sina besparingar åt,

än åt andra bolag, alldenstund staten tidigare ansett, att sockerbruks-industrien haft ett berättigande och understött densamma. Vidare skulle det också visa sig, vilket jag på goda grunder är övertygad om, att det inte är så små medel, tillhörande änkor och faderlösa, som äro insatta i dessa bolag, ty det har under de gångna åren insatts betydande belopp förmyndaremedel i sockerbolagen. Jag vet inte alldeles säkert, men jag har hört uppgivas, att när en viss donation för många år sedan gjordes till Göteborgs högskola, den omfattade sockeraktier till betydande belopp. Jag vet inte, om högskolan har dem kvar, men förutsatt att så är, tror jag att högskolan även kan behöva erhålla skälig utdelning. Jag tror emellertid inte, att en ansvarsmedveten styrelse skulle våga sig på att lyssna till herr Björns-sons råd att disponera över eventuell vinst. Jag anser det tvärtom uteslutet.

*Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)*

Vidare har här uttalats, dels av herr Björnsson, dels även av herr Wigforss, att sockerbetodlarna gärna kunde ta risken att odla betor med förlust, medvetna därom, då de började odla. Jag vet inte, vad sådana personer, som handla fullständigt emot alla ekonomiska lagar, bruka kallas, om icke möjligen tokar, och jag tror inte, att de som så handla ens kunna påräkna sympati, när konkursen kommer. För min del skulle jag vilja avråda från att inlåta sig på ekonomiska företag, om vilka man från början vet, att de skola medföra förlust.

Herr greve och talman! Jag kommer att rösta för den Wohlinska reservationen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr tal-
mannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yr-
kats: 1:o att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o att det för-
slag skulle antagas, som innefattades i den av herr Wohlin m. fl. vid
utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o att kammaren skulle antaga
det förslag, som innehölles i herr Bomans vid utlåtandet fogade reserva-
tion.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkan-
den samt förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hem-
ställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav herr talmannen upptog vart-
dera av de båda återstående yrkandena med hemställan huruvida kam-
maren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående
omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna
svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till
kontraposition antaga godkännande av herr Wohlins m. fl. reservation.

Då emellertid votering begärdes jämväl om kontrapositionens in-
nehåll, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningspro-
position:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående sam-
mansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 antager god-

Om statsät-
gärder till
sockerproduk-
tionens stöd-
jande.
(Forts.)

kännande av det förslag, som innefattas i den av herr Wohlin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innehålles i herr Bomans vid utlåtandet fogade reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;
Nej — 45.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Wohlin m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit på följande sätt:

Ja — 69;
Nej — 50.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj: t rörande viss ändring i lagen angående förbud mot införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbeteckning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren, att med handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle anstå till ett annat plenum.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10,25 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 7 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Justerades protokollen för den 1 och den 2 innevarande månad.

Herr statsrådet *Svensson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: nr 97, angående ändrad disposition av medel, anvisade till förändring av undervattenssidotuberna å vissa pansarbåtar;

nr 98, angående pension å allmänna indragningsstaten åt fodermarskarna O. H. Ahlbin och K. J. Larsson; samt

nr 103, angående anslag för verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å områden, som äro eller kunna varda för kronans räkning inmutade, m. m.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 189, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut, att ett särskilt utskott skulle tillsättas för behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 96, angående godkännande av ett mellan Sverige och Ryssland avslutet preliminärt avtal, m. m.

Därefter yttrade herr talmannen, att han, efter samråd med andra kammarens talman, finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde lördagen den 11 i denna månad företaga val av ledamöter och suppleanter i det särskilda utskott, kamrarna nu beslutit tillsätta.

Detta förslag antogs.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts proposition nr 96, angående godkännande av ett mellan Sverige och Ryssland avslutet preliminärt avtal, hänvisades denna proposition till särskilda utskottet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 15 och 16 samt bevillningsutskottets betänkande nr 9.

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutsrottets memorial nr 14, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om bankoutsrottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner angående rättighet att inom riksdagsrestaurangen utskänka spritdrycker, vin och öl.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutsrottets utlåtanden nr 15 och 16, första lagutskottets utlåtanden nr 6 och 7 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 6—8, 9 A, 9 B, 11 och 12.

Herr *Lindhagen* väckte nedannämnda motioner:

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal; och

nr 108, med förslag till lag om provisorisk ändring i viss del av lagen den 4 maj 1906 angående förbud för bolag och förening att förvärva fast egendom.

Motionerna hänvisades till behandling av lagutskott.

*Interpellation
ang. åtgärder
mot missbruk
av tobak och
kaffe m. m.*

Herr *Lindhagen* erhöi på begäran ordet och yttrade: År 1906 begärde riksdagen lagstiftning och även andra åtgärder mot minderårigas tobaksbruk och år 1912 åtgärder genom upplysning mot allas missbruk av tobak och kaffe.

Dessa båda riksdagsskrivelser glömdes snart bort däruppe i departementen. Efter åtskilligt letande, i vilket även jag biträdde, upptäcktes slutligen de båda skrivelserna i en skrivbordslåda, där de sovo dödens sömn, efter att ha varit på åtskilliga fransyska visiter i flera departement och medicinalstyrelsen. Med anledning av denna upptäckt började de ånyo en fredlös vandring utan stöd av något målsmanskap, som inresserade sig för dem. Under tiden ha de till sist försvunnit också ur justitieombudsmannens, på meddelanden från departementen grundade redogörelser för riksdagsskrivelser, som ännu äro på regeringens prövning beroende. Någon prövning synas de emellertid icke hava fått annat än till obetydliga delar. En interpellation om dem år 1920 i första kammaren, så vitt rörde tobaken, föranledde ingenting annat än en uttalad förhoppning från ecklesiastikministern, att riksdagsskrivelsernas vädjan om åtgärder "snarast möjligt" icke allt för länge skulle behöva stå inom citationstecken.

Då det nu efter departementalreformen är ännu omöjligare än förut att upphitta dylika borttappade framställningar från riksdagen, har jag vänt mig till justitieombudsmannen, som välvilligt omhändertagit saken och därefter tillställt mig följande av byråchefen i hans expedition undertecknade:

"V. P. M.

*Interpellation
ang. åtgärder
mot missbruk
av tobak och
kaffe m. m.
(Forts.)*

Skrivelse den 3 mars 1906, i anledning av väckt motion angående åtgärder mot tobaksförbrukning bland ungdomen (28).

Av bilagorna till J. O:s berättelser inhämtas angående den förevarande skrivelsen följande:

Skrivelsen är i 1907—1911 års berättelser upptagen under finansdepartementet. Under 1907 avgav kommerskollegium infortrat utlåtande.

Under 1911 överlämnades skrivelse från finansdepartementet till ecklesiastikdepartementet. I 1912 års berättelse är skrivelsen upptagen under båda departementen.

I 1913 års berättelse förekommer den endast under ecklesiastikdepartementet.

Därefter återfinnes skrivelsen under finansdepartementet i berättelserna till och med den för 1918.

Den 26 juni 1914 avgav medicinalstyrelsen utlåtande.

Under 1917 överlämnades skrivelsen till de av chefen för ecklesiastikdepartementet den 30 oktober 1917 tillkallade sakkunniga för verkställande av utredning och avgivande av förslag dels rörande omläggning av upplysnings- och undervisningsverksamheten för nykterhetens befrämjande, dels och angående åtgärder för motarbetande av missbruk av tobak och kaffe.

1919 års berättelse innehåller om skrivelsen att, sedan de sakkunniga den 19 oktober 1918 avgivit utlåtande, komme ärendet att vidare behandlas inom ecklesiastikdepartementet.

Skrivelsen förekommer icke i någon av de följande årens berättelser. Den har emellertid ingått i den behandling, som enligt vad nedan inhämtas, ägnats 1912 års skrivelse.

Skrivelse den 30 april 1912, angående åtgärder för motarbetande av missbruk av tobak och kaffe (80).

Av bilagorna till J. O:s berättelser inhämtas angående den förevarande skrivelsen följande:

Skrivelsen blev under 1912 överlämnad från civildepartementet till ecklesiastikdepartementet och är i 1913 års berättelse upptagen i bil. II för båda departementen.

Den 31 oktober 1913 anbefalldes medicinalstyrelsen att avgiva utlåtande.

Under 1914 överlämnades ärendet, i vad det angick åtgärder för motarbetande av missbruk av tobak, till finansdepartementet.

Sedan utlåtande inkommit från medicinalstyrelsen, anbefalldes folk-skolöverstyrelsen den 1 oktober 1914 att avge utlåtande ang. åtgärder för motarbetande av missbruk av kaffe.

Ärendet förekommer fortfarande å ecklesiastikdepartementet i 1916, 1917, 1918, 1919 och 1920 års berättelser.

Ärendet överlämnades 1917 till ovanberörda den 30 oktober 1917 tillkallade sakkunniga.

*Interpellation
ang. åtgärder
mot missbruk
av tobak och
kaffe m. m.
(Forts.)*

Över de sakkunnigas den 19 oktober 1918 avgivna utlåtande infördrades yttrande från åtskilliga myndigheter.

I 1920 års berättelse är skrivelsen avförd med anteckning att framställning i ämnet var avlåten till 1919 års lagtima riksdag. Därmed torde åsyftas skrivelsens omnämnande (sid. 5) och vidare behandling (sid. 111 och 112) i kungl. propositionen den 11 mars 1919 angående anslag till undervisnings- och upplysningsverksamhet för nykterhetens främjande (nr 262).

Enligt vad jag vidare inhämtat har skrivelsen sedermera beaktats i kungl. kungörelsen den 31 oktober 1919 angående undervisningsplan för rikets folkskolor (nr 880 sid. 2661 och 2662) samt i undervisningsplanerna för fortsättningskolorna under ämnet medborgarkunskap (Bergqvist: De nya praktiska ungdomsskolorna, sid. 106 och 107).

Vid besök i ecklesiastikdepartementet har jag blivit satt i tillfälle att taga del av de förevarande två skrivelserna i huvudskrift, vilka förvarades bland handlingarna till förberörda kungl. proposition nr 262 till 1919 års lagtima riksdag.

Folke Engströmer."

Dessa två riksdagsskrivelserns öden äro mycket lärorika i fyra avseenden. De ådagalägga nämligen hurusom mänsklighetsintressena åsidosättas för partiintressena, hurusom de produktiva välfärdsangelägenheterna gälla föga i förhållande till konsumtionsdrifterna, hurusom kroppskulturen liksom själskulturen i administrationens åtanke står sig slätt i jämförelse med exempelvis militärväsendet, sekretessen och lönerogleringarna och hurusom de administrativa myndigheterna av bristande intresse leda framställningar till och med från riksdagen till Konungen i deras väsentliga delar omärkligt ut i sanden utan att framställningarna nå fram till grundlagsenligt avgörande i konseljen. Det nu framlagda exemplet är endast ett bland många.

På grund av vad sålunda anförts och då ingen numera vet, vilket eller vilka statsråd svara för ifrågavarande till större delen bortglömda angelägenhet, får jag anhålla om kammarens tillstånd att till det statsråd som vederbör, eventuellt statsministern, få framföra följande spörsmål:

1) Vart ha riksdagsskrivelserna år 1906 om lagstiftning och andra åtgärder mot minderårigas tobaksbruk och år 1912 om verkamma upplysningsåtgärder "snarast möjligt" mot allas missbruk av tobak och kaffe tagit vägen och kan det emotses, att de i sina väsentliga borttappade delar någonsin komma att bli föremål för en intresserad och grundlagsenlig behandling i konseljen?

2) Kan det emotses, att regeringen genom förslag till grundlagsstadganden eller annorledes vill söka motverka, att särskilt produktiva framställningar till Konungen till och med från riksdagen av ämbetsverken helt enkelt läggas på hyllan under oöverskådliga tider och till sist ledas omärkligt ut i sanden utan att någonsin lagligen föreläggas konseljen till ett grundlagsenligt avgörande?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

*Interpellation
ang. åtgärder
mot missbruk
av tobak och
kaffe m. m.
(Forts.)*

Efter föredragning av Kungl. Maj: ts denna dag avlämnade propositioner hänvisades dessa, nr 97 och 103 till statsutskottet samt nr 98 till bankoutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,19 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
